

Vallankumous, *machismo* ja Neitsyt Maria

Naisiin kohdistuvan väkivallan rakenteelliset tekijät sisällissodan jälkeisessä Nicaraguassa

Maija Helena Seppälä

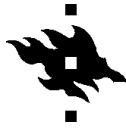
Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaali- ja kulttuuriantropologia

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2012

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiologian laitos	
Tekijä – Författare – Author Maija Seppälä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Vallankumous, <i>machismo</i> ja Neitsyt Maria. Naisiin kohdistuvan väkivallan rakenteelliset tekijät sisällissodan jälkeisessä Nicaraguassa.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaali- ja kulttuuriantropologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -työ		Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2012	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 98 + liitteet 6 sivua
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Etnografinen pro gradu -tutkielma käsittelee Nicaraguan sisällissodan vaikutusta sukupuolirakenteisiin ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan Matagalpan kaupungissa ja sen läheisellä maaseudulla. Työssä on tarkasteltu väkivallan taustalla vaikuttavia sukupuoleen liittyviä symboleja, ideologioita sekä institutionaalisia rakenteita ja niiden yhteyksiä sisällissotaan. Tutkimuskysymyksiä ovat: miksi naisiin kohdistuva väkivalta on lisääntynyt Nicaraguan sisällissodan jälkeen, miten poliittinen konflikti julkisen vallan ilmentymänä vaikuttaa sukupuolirakenteisiin ja yksityiseen väkivaltaan kotona, sekä miten konflikti elää yhteiskunnassa aseellisen yhteenoton jälkeen sitä voimistavien rakenteiden kautta?</p> <p>Tutkimuksen aineisto perustuu Matagalpassa ja sitä ympäröivällä maaseudulla vuonna 2010 tehtyyn kenttätööhön. Materiaali koostuu haastattelusta, keskustelusta, kenttämuistinoista, lehtiartikkeleista, koulutus- ja seminaarimateriaaleista sekä tilastoista ja nicaragualaisesta feministisestä kirjallisuudesta.</p> <p>Tutkimus asettuu sukupuolen ja konfliktiin tutkimusten viitekehykseen. Aihetta lähestytään Johan Galtungin, Pierre Bourdieun ja Anthony Giddensin rakenteellista ja symbolista väkivaltaa käsittelevien teorioiden pohjalta sekä Nira Yuval-Davisin nationalismia ja sukupuolta käsittelevän tutkimuksen kautta. Tavoitteena on yhdistää konfliktiin tutkimus ja väkivaltaan liittyvät teoriat tarkastelemalla sukupuolirakenteita perheväkivallan kontekstin kautta. Tutkimuksessa esitetään, että väkivallan eri muodot (rakenteellinen ja fyysinen) sekä eri tasot (julkinen ja yksityinen) ovat sidoksissa toisiinsa.</p> <p>Tutkimuksessa selviää, että Nicaraguan sandinistinen vallankumous sekä sitä seurannut 1980-luvulla käyty sisällissota sysäsivät liikkeelle useita yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia, joista monilla oli merkittäviä vaikutuksia naisten asemaan. Sandinistiseen vallankumoukseen sisältyi lupaus tasa-arvosta ja osallistumalla vallankumoukseen naiset pääsivät ennennäkemättömällä tavalla osaksi poliittista toimintaa. Erityisesti äitiyden teemoja käytettiin moraalisen resurssina sodankäynnin molemmiin puoliin sekä naisten taholta oman asian ajamiseen. Naiset itse vetosivat heikkouden merkinä pidettyihin tunteisiin ja henkilökohtaiseen kärsimykseen. Sodan myötä naisten itsetunto vahvistui, he saivat kokemusta ja mahdollisuuden toimia uusilla areenoilla sekä järjestäytyivät toimimaan oikeuksiensa puolesta.</p> <p>Sota ei kuitenkaan johtanut automaattisesti naisten aseman parantumiseen. Naissymboliikka ei vapautunut traditionaalisista käsitteistä, vaan päinvastoin kääntyi kohti perinteisempää mallia. Katolinen kirkko voimistui vallankumouksen myötä kun vapautuksen teologian aatteet integroitiin osaksi vallankumoussanomaa. Toisaalta äärikonservatiiviset evankeliset liikkeet voimistuivat, sillä ne korostivat nopeita ratkaisuja ihmisten kärsimykseen. Sota asetti naiset marginaaliseen asemaan, sillä heidät nähtiin pääasiassa isänmaansa puolesta taistelevina äiteinä ja kodin ja perinteiden vartijoina. Vanha perhemalli pysyi ennallaan ja perinteiset sukupuolittuneet stereotypit ilmenevät edelleen käytännön teoissa. Myös naiset itse ylläpitävät ja uusintavat rakennetta joko tietoisesti tai tietämättään.</p> <p>Tutkimuksen johtopäätös on, että sisällissota vaikutti naisiin kohdistuvan väkivallan lisääntymiseen usealla tasolla. Vaikka maassa säädettiin sodan aikana ja sen jälkeen useita naisten asemaa parantavia lakeja, ne eivät toteudu käytännössä ja rikokset jäävät usein rankaisematta. Syynä ovat paitsi resurssipula, myös poliittinen tahto sekä köyhyys ja tietämättömyys. Naisiin kohdistuva rakenteellinen väkivalta, kuten asenteet ja alistavat käytännöt konkretisoituvat yksityisessä fyysisessä väkivallassa. Perheväkivaltaa pidetään edelleen yksityisenä asiana ja fyysinen kuritus on kulttuurisesti hyväksyttävää. Nicaraguan vallankumous voimisti jo entuudestaan voimassa ollutta kulttuuria, jossa väkivalta korostuu neuvottelun sijaan. Sota on jatkanut sisällissodan jälkeen ideologisella tasolla ja kansa on edelleen ideologisesti jakautunut.</p> <p>Tutkimuksessa sivutaan myös demokratiaprosessien ja naisten aseman yhtymäkohtia Nicaraguaa laajemmin. Diktaattoreja vastustavia kansannousuja on maailmalla ollut useita. Toisaalta naisten merkitys konflikteissa ja niiden jälkipuinnissa on viime aikoina tunnustettu laajalti. Nicaraguan esimerkki voi tuoda lisävaloa siihen, miten diktatuuriin kukistuminen kansanliikkeen tai vallankumouksen kautta vaikuttaa pitkällä tähtäimellä naisten asemaan, sukupuolirooleihin ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Naisiin kohdistuva väkivalta, Nicaragua, sandinismi, rakenteellinen väkivalta, symbolinen väkivalta, nationalismi, naisten asema, sukupuoliroolit, machismo, marianismo			

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymys	2
1.2 Tutkimuksen rakenne	3
2 Tutkimuksen menetelmät, aineisto ja kentän kuvaus	5
2.1 Aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmät	5
2.2 Tutkimuksen kulku	6
2.3 Tutkimuksen aineisto	8
2.4 Kentän kuvaus	10
3 Teoreettinen viitekehys	12
3.1 Rakenteellinen ja symbolinen väkivalta	14
3.2 Nationalismi ja sukupuoli	16
4 Diktatuurista vallankumoukseen ja takaisin	18
4.1 Nicaraguan sandinistinen vallankumous ja sisällissota	18
4.2. Nicaraguan poliittinen kehitys sodan jälkeen	21
4.3 Sandinon tyttäret - vallankumous ja naiset	24
4.3.1 Naiset sodassa ja ”poliittinen äitiys”	24
4.3.2 Nicaraguan naisliikkeen kehitys sisällissodan jälkeen	28
5 Rakkauden ja hiljaisuuden välissä	31
5.1 Perheväkivallan ilmeneminen ja yleisyys Nicaraguassa	32
5.2 Valtio, instituutiot ja lainsäädäntö	35
5.2.1 Kansainväliset sopimukset ja kansalliset lait	35
5.2.2 <i>¡Basta ya impunidad!</i> – Miksei perheväkivallasta rankaista?	37
6 Sandinon <i>machot</i> ja Mariat	41
6.1 Nicaragualaiset perheet ja sukupuoliroolit	42

6.2 Uskonto Nicaraguassa	47
6.2.1 Vapautuksen teologia, katolismi ja vallankumous	48
6.2.2 Evankelisten liikkeiden nousu	51
6.2.3 Uskonto, sukupuolirollit ja naisten asema	52
6.3 Kansakunnan äidit sisällissodan jälkeen.....	54
6.4 Vieläkö on <i>machoja</i> ? Patriarkalismia 2000-luvun Nicaraguassa	57
 7 Sodankäyntiä kotona ja kodin ulkopuolella	61
7.1 Rakenteellinen väkivalta ja instituutiot	61
7.2 Väkivalta ja sukupuolirakenteet	64
7.3 Väkivalta ja konflikti	68
 8 Naisiin kohdistuva väkivalta ja konfliktit vertailevasta näkökulmasta	72
 Johtopäätökset	Error! Bookmark not defined.
 Lähteet.....	87
 Liitteet.....	99

1 Johdanto

“It is not in giving life but in risking life that man is raised above the animal;
that is why superiority has been accorded in humanity not to the sex that brings forth,
but to that which kills.”¹

(Simone De Beauvoir 2001, 74)

Naisiin kohdistuva väkivalta² on yksi aikamme traagisimmista ilmiöistä: väkivalta on työikäisten naisten yleisin kuolinsyy maailmassa (Grug, Dahlberg et. al. 2002). Vaikka ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus tehtiin jo yli 60 vuotta sitten, suuressa osassa maailmaa ihmisoikeudet tarkoittavat edelleen miesten oikeuksia. Naisiin kohdistuva väkivalta liittyy olennaisesti myös aseellisiin konflikteihin, jotka koskettavat enenevässä määrin siviiliväestöä. Surullisinta on, että useassa tapauksessa sota jatkuu rauhanneuvotteluiden päätyttyä yksityisellä tasolla ja kotona tapahtuva väkivalta lisääntyy (Meintjes, Pillay et al. 2001). Koti on naisille vaarallisin paikka maailmassa.

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee Nicaraguan sisällissodan vaikutusta sukupuolirakenteisiin ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan Matagalpan kaupungissa ja sen läheisellä maaseudulla. Sandinistinen vallankumous sekä sitä seurannut 1980-luvulla käyty sisällissota sysäsivät liikkeelle useita yhteiskunnallisia muutoksia, joista monilla oli merkittäviä vaikutuksia naisten asemaan. Vallankumoukseen osallistui suuri joukko naisia ja sen voimaannuttamana Nicaraguan naisliike lähti nousuun. Naisilla oli merkittävä osa myös maan jälleenrakennuksessa sisällissodan jälkeen.

Sosialististen vallankumousten kantavana aatteena on yleensä tasa-arvo, kaikkien kansalaisten yhtäläiset oikeudet. Näin oli myös Nicaraguan kohdalla, mutta rauhanneuvottelujen jälkeen maahan valittiin konservatiivinen johto ja moni naisille sodan aikana luvattu uudistus unohdettiin. 2000-luvulla varsinkin köyhien naisten elämä on vaikunut entisestään, kun vastuu sosiaalipalveluista on siirtynyt valtiolta

---

¹ “Ihminen on nostettu eläimen yläpuolelle elämän vaarantamisen takia, ei elämän antamisen takia; siksi ylivoimaa ei ole ihmiskunnassa annettu sukupuolelle joka synnyttää, vaan sille joka tappaa.”

² Käytän tässä työssä termejä naisiin kohdistuva väkivalta, sukupuolittunut väkivalta ja perheväkivalta. Pääpaino on naisiin ja tyttöihin kohdistuvassa lähisuhdeväkivallassa. Myös miehet ja pojat kokevat väkivaltaa, mutta työn rajallisuuden vuoksi tätä näkökulmaa ei käsitellä laajemmin.

kansalaisjärjestöille ja kotitalouksille. Näin on tapahtunut huolimatta siitä, että sandinistien entinen johtaja Daniel Ortega nousi valtaan vuonna 2006.

Marraskuussa 2011 Ortega varmisti perustuslain vastaisesti jatkokautensa presidenttinä vaaleissa, joiden laillisuudesta levisi epäilyjä heti tulosten selvittyä. Presidentti on tehnyt useita kansalaisyhteiskunnan ja erityisesti naisten asemaa heikentäviä päätöksiä. Samaan aikaan perheväkivalta on Nicaraguassa lisääntynyt merkittävästi. Miehet ja naiset noudattavat edelleen vanhoja sukupuolirooleja, pojista kasvatetaan *machoja* ja tytöistä neitsyitä.

1.1 Tutkimuskysymys

Keskeinen lähtökohtani tutkimukselle oli, että sisällissota liittyy naisiin kohdistuvan väkivallan lisääntymiseen Nicaraguassa. Tutkimukseni keskittyy Matagalpan kunnan alueelle, joka on kansallisten väkivaltatilastojen kärjessä heti maan pääkaupungin jälkeen (ANFAM 2007). Tarkastelen työssäni ilmiön taustalla vaikuttavia sukupuoleen liittyviä symboleja, ideologioita sekä institutionaalisia rakenteita. Pyrin tuomaan uusia näkökulmia konfliktiin ja sukupuolirakenteiden suhteeseen sekä sukupuolittuneen väkivallan esiintymiseen konfliktin jälkeisessä yhteiskunnassa pohtimalla väkivallan syitä julkisen ja yksityisen vallan suhteen kautta.

Tutkimuskysymykseni kulminoituvat Nicaraguan sisällissotaan sekä sosialistisen ja nationalistisen ideologian voimistumiseen sodan aikana ja sen jälkeen. Minua kiinnostaa erityisesti:

- 1) Miksi naisiin kohdistunut väkivalta on lisääntynyt Matagalpassa sisällissodan jälkeen?
- 2) Miten poliittinen konflikti julkisen vallan ilmentymänä vaikuttaa sukupuolirakenteisiin ja yksityiseen väkivaltaan kotona?
- 3) Voidaanko ajatella, että aseellisen yhteenoton jälkeen konflikti jatkuu ja elää yhteiskunnassa erilaisten sitä voimistavien rakenteiden kautta?

1.2 Tutkimuksen rakenne

Lähden tutkielmassa liikkeelle esittelemällä tutkimuksen etnografisen alueen ja aineiston sekä käyttämäni aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät. Aineistoni pohjan muodostaa tammi-heinäkuussa 2010 tehty kenttätö Matagalpassa. Työskentelin tuona aikana paikallisessa kansalaisjärjestössä ja tutustuin tätä kautta naisten arkeen sekä Matagalpan kaupungissa että sitä ympäröivällä maaseudulla. Perehdyin myös maan feministiseen liikkeeseen ja poliittiseen tilanteeseen. Keräsin aineistoa haastattelemalla paikallisia naisia ja feministejä, osallistumalla erilaisiin seminaareihin ja tilaisuuksiin, seuraamalla mediaa ja uutisia sekä elämällä arkea nicaragualaisten kanssa.

Teoreettinen viitekehys on esitelty kappaleessa kolme. Tutkimukseni asettuu sukupuolen ja konfliktin tutkimuksen viitekehykseen. Lähestyn aihetta Pierre Bourdieun ja Anthony Giddensin valtaa ja rakenteellista väkivaltaa käsittelevien teorioiden kautta sekä Nira Yuval-Davisin nationalismin ja sukupuolen tutkimuksen pohjalta. Sisällissodan jälkeisessä Nicaraguassa perheväkivaltaan vaikuttavat useat rakenteelliset tekijät: valtion instituutiot, asenteet, uskonto ja sosiaaliset konstruktio. Vaikka nationalismiin ja sisällissodan vaikutuksesta nicaragualaisten naisten asemaan on kirjoitettu kohtalaisen paljon, aihetta ei ole tutkittu väkivallan näkökulmasta. Perheväkivaltaa käsittelevät tutkimukset puolestaan tarkastelevat väkivallan ilmenemismuotoja ja institutionaalisia rakenteita, mutta tutkimusta ei viedä tämän pidemmälle, toisin sanoen siihen, mistä rakenteet ovat lähtöisin ja miten niitä uusinnetaan ja muokataan. Rakenteellisen väkivallan teoriat ovat taas usein irrallaan todellisista konteksteista ja tilanteista, eivätkä voi yksistään selittää nicaragualaisten naisten kokeman väkivallan taustoja. Tavoitteenani on yhdistää konfliktin tutkimus ja valtateoriat tarkastelemalla sukupuolirakenteita perheväkivallan kautta. Tutkin naisten asemaan vaikuttavia tekijöitä etsimällä yhtymäkohtia julkisen vallan, eli institutionaalisten rakenteiden ja konfliktin, sekä yksityisen vallan, eli perheväkivallan ja sukupuolirakenteiden, välillä.

Nicaraguan sisällissodan vaikutus väkivaltaan ja naisten asemaan oli niin keskeinen, että tarkastelen sotaa, sen lähtökohtia ja seurauksia sekä Nicaraguan feministisen liikkeen nousua erikseen kappaleessa neljä. Väkivallan ilmenemistä sekä yksityisellä että rakenteellisella tasolla pohditaan kappaleessa viisi, jossa esittelen perheväkivallan yleisyyttä ja ilmenemismuotoja sekä institutionaalista ja laillista kontekstia Nicaraguassa. Lisäksi pohdin syitä rankaisemattomuuden käytännön taustalla.

Rakenteellista väkivaltaa ei voi ymmärtää irrallaan kulttuurisista konstruktioista ja yhteiskunnassa vallitsevista asenteista, jotka ovat hitaita muuttumaan. Tätä aspektia tarkastellaan neljästä näkökulmasta kappaleessa kuusi, jossa luon katsauksen sukupuolirooleihin ja perheisiin Nicaraguassa. Ensinnäkin esittelen nicaragualaisia perheitä ja sukupuolirooleja, joihin sota ja 1990-luvulta lähtien liberalistiset talousuudistukset vaikuttivat. Toiseksi tarkastelen sukupuolittunutta symboliikkaa ja uskontoa nicaragualaisten naisten elämässä. Uskonnolla on suuri merkitys voiman ja lohdun tuojana, mutta toisaalta se liittyy konservatismiin nousuun maassa ja naisten oikeuksien rajoittamiseen. Uskonto liittyi olennaisesti myös sandinistisen vallankumouksen ideologiaan. Toisin kuin sosialistisissa liikkeissä yleensä, sandinistit valjastivat kristinuskon käsitykset köyhien ja sorrettujen auttamisesta käyttöönsä saadakseen kansan puolelleen. Kolmanneksi käsittelen sisällissodan perintöä ja nationalismin ilmenemistä nykypäivän Nicaraguassa. Kappaleen neljännessä kohdassa pohditaan sukupuoliroolien ja -symboliikan taipumusta pitää pintansa, vaikka ihmisillä olisikin tahtoa niitä muuttaa.

Seitsemäs kappale vetää yhteen kolme edellistä kappaletta ja pyrkii vastaamaan alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin: miten sisällissota, instituutiot sekä kulttuuriset tekijät vaikuttavat naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja miksi se on lisääntynyt, vaikka naisten laillinen asema yhteiskunnassa on parantunut? Yhdistän tässä vaiheessa työni teoriapohjan nationalismista sekä julkisesta ja yksityisestä väkivallasta aikaisemmissa kappaleissa esiteltyyn aineistoon.

Lopuksi käsittelen kappaleessa kahdeksan konfliktin ja naisten aseman sekä naisiin kohdistuvan väkivallan yhtymäkohtia vertailevasta näkökulmasta. Vahvat sosialistiset johtajat ovat nousussa useassa Latinalaisen Amerikan maassa, ja diktaattorien kukistamiseen tähtääviä kansannousuja on maailmalla ollut viime aikoina useita. Nicaraguan tapahtumat liittyvätkin laajemmin eri puolilla maailmaa käynnissä oleviin demokratiaprosesseihin. Toisaalta naisten merkitys konflikteissa ja niiden jälkipuinnissa on viime aikoina tunnustettu laajalti. Nicaraguan esimerkki voi mielestäni tuoda lisävaloa siihen, miten diktaattorin kukistuminen kansanliikkeen tai vallankumouksen kautta vaikuttaa pitkällä tähtäimellä naisten asemaan ja sukupuolirooleihin.

2 Tutkimuksen menetelmät, aineisto ja kentän kuvaus

”Miksi sinä niitä maalaisia haastattelet? Eivät ne tiedä mitään.
Sandinistit ovat manipuloineet ne lahjuksillaan.”

(Nainen 34 vuotta, Matagalpa toukokuu 2010)

Kerron tässä kappaleessa käyttämäni aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmistä. Kuvailen myös tutkimuksen vaiheita ja esittelen kohderyhmän sekä tutkimusaineiston. Lopuksi luon katsauksen etnografisen kenttätöni alueeseen.

2.1 Aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on laadullinen, etnografinen tutkimus, jonka aineiston pohjan muodostaa Nicaraguassa, Matagalpassa ja sitä ympärivällä maaseudulla tehty kenttätö. Etnografia on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa tavoitteena on ymmärtää ihmisten toimintaa ja sen sisältämiä sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä. Ajatuksena on tietoinen kohteeseen sisälle meneminen, siihen henkilökohtaisesti tutustuminen, havainnointi ja oppiminen. Tutkijan rooli vaikuttaa merkittävästi lopullisiin tuloksiin, eivätkä tulokset ole yleistettävissä tutkimuksen ulkopuolelle (Hylland Eriksen 31–33, 2001). Laadullisessa tutkimuksessa teoreettinen viitekehys ohjaa aineistonkeruuta ja analyysimenetelmän valintaa. (Alasuutari 1994, 209). Käyttämäni teoriat antavat siis raamit tutkimukselle, mutta pääpaino on aineistosta nousevissa uusissa havainnoissa.

Aineistonkeruumenetelminä käytin osallistuvaa havainnointia, ryhmähaastatteluja sekä kohdennettuja syvähaastatteluja. Valitsin tutkimusmenetelmäni sen perusteella, että ne tukevat tavoitettani saada tietoa ihmisten käytänteistä sekä niiden merkityksestä sukupuolirooleissa ja vallan jakautumisessa. Analysoin aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Näin pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

2.2 Tutkimuksen kulku

Tein tähän tutkimukseen liittyvän kenttätöni helmi-heinäkuussa 2010. Työskentelin tuon ajan vapaaehtoisena nicaragualaisessa kansalaisjärjestössä Movimiento Comunal Nicaragüensessa (tästä eteenpäin MCN) tehden samalla pro gradu -työhöni liittyvää tutkimusta. Varsinaisen kenttätöni tein työajan ulkopuolella, iltaisin ja viikonloppuisin. Useat tutkimuksen kannalta olennaiset havainnot ja keskustelut tulevat kuitenkin työajalta tai normaalien arkirutiinien parista. Ennen kentälle lähtöä minua huoletti työn ja tutkimuksen yhteensovittaminen, ja aluksi aikaa menikin työhön ja kulttuuriin sopeutumiseen. Työni oli kokopäiväistä ja uuden tiedon omaksuminen ja kielen kanssa kamppailu vei voimia. Huomasin kuitenkin jälkeensä olleeni silti koko ajan ”kentällä”. Asuessani ja työskennellessäni nicaragualaisten kanssa pääsin osaksi heidän elämäänsä ja sain kurkistaa heidän ajatusmaailmaansa. Tein tutkimukseeni liittyvät haastattelut työaikani ulkopuolella ja selitin, etteivät nämä haastattelut liittyneet työhöni eikä tästä käsittääkseni syntynyt ristiriitaa.

Alun perin Matagalpan kaupunki valikoitui kenttätöni kohteeksi paitsi vapaaehtoistyöni takia, myös siksi, että sen asema sisällissodassa oli keskeinen. Lisäksi siellä toimii useita feministisiä järjestöjä, joiden kautta naisten asemasta oli saatavilla tietoa kohtuullisen helposti. Ulotin tutkimukseni myös kaupunkia ympäröiviin kyliin Guadalupe Abajoon, Guadalupe Arribaan, Apatiteen ja Ocalcaan, sillä maatalousvaltaisessa maassa ne ilmentävät hyvin nicaragualaista elämäntapaa ja kulttuuria. Juuri kyseiset kylät valitsin siksi, että vierailin niissä työni puitteissa usein.

Tutkimuskysymykseni rajautui uudelleen kentällä ollessani, sillä olin lähtiessäni ajatellut tutkivani vain sandinistista vallankumousta ja naisten asemaa siinä. Huomasin kuitenkin pian, että vaikka vallankumous ja sisällissota ovat edelleen esillä politiikassa ja jokapäiväisessä retoriikassa, maa on muuttunut 1990-luvun jälkeen paljon. Sen sijaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen lisääntymisestä oli paikallisessa mediassa runsaasti uutisia, joissa Matagalpa erottui kansallisten tilastojen kärkialueeksi. Työssäni kansalaisjärjestössä törmäsin jatkuvasti perheväkivallan teemaan. Minua alkoi kiinnostaa, miksi väkivaltaa esiintyy niin paljon ja miksi juuri Matagalpassa? Liittyikö sisällissota väkivaltaan ja sen lisääntymiseen jotenkin? Muita useissa yhteyksissä esiin kumpuavia teemoja olivat Neitsyt Marian palvonta ja jatkuvat viittaukset *machismo*. Kuitenkin tunsin ”tavallisia” nicaragualaisia naisia ja miehiä, jotka eivät vaikuttaneet yltiöuskonnollisilta tai olleet stereotyyppisiä *machoja*. Mistä

johtuivat ristiriidat ihmisten puheessa ja omissa havainnoissani?

MCN on valtakunnallinen järjestö, joka työskentelee erilaisten sektoreiden kanssa, kuten nuoret, ympäristö, naiset ja demokratia. Järjestö on poliittisesti sitoutumaton ja saa rahoituksensa pääasiassa ulkomaisten lahjoittajien kautta. Suomalainen Oulu-Matagalpa -ystävyyssseura toteuttaa yhteistyössä MCN:n kanssa Suomen ulkoministeriön rahoittamia hankkeita, joista yhdessä työskentelin itse keväällä 2010. Hanke oli nimeltään Kansalaisten vaikuttaminen ja ruokaturva ja siinä pyrittiin voimaannuttamaan paikallisia pienviljelijöitä, erityisesti naisia ja nuoria. Työhöni kuului hankkeen kokouksiin ja tapahtumiin osallistuminen sekä sen seurantaan liittyvät tutkimukset ja selvitykset. Kävin Matagalpan lähellä sijaitsevilla neljässä kylässä usein vapaaehtoistyöni puitteissa ja tutustuin hankkeen hyödynsaajiin. Lisäksi asuin kenttätöni loppupuolella jokaisessa kylässä noin viikon kerrallaan paikallisen perheen luona. Ihmisten kanssa oli tässä vaiheessa helppo jutella, sillä olin jo tutustunut heihin aikaisempien kuukausien aikana ja kielitaitonikin alkoi olla harjaantunut. Oleskelu ihmisten kodeissa oli todella hyvä ikkuna perheiden elämään, sillä pääsin osaksi heidän arkeaan. Osallistuin kotitöihin sekä evankelisiin ja katolisiin jumalanpalveluksiin.

Elin varsinaista arkeani Matagalpan kaupungissa, jossa asuin paikallisen perheen kodin yhteyteen rakennetussa pienessä talossa yhdessä suomalaisen poikaystäväni kanssa. Asuimme siis omassa talossa, mutta olin paljon tekemisissä taloa vuokraavan perheen kanssa. Perheeseen kuuluivat keski-ikäiset vanhemmat, kymmenenvuotias poika sekä isovanhemmat. He olivat alempaa keskiluokkaa ja heillä oli pienehkö *finca* eli maatila kaupungin lähistöllä. Perheen äiti oli harras katolinen ja järjesti kodissaan toisinaan iltahartauksia. Pääsin osallistumaan perheen arkeen ja näkemään toisenlaisen kulman maan todellisuuteen maaseutuun verrattuna. Sain paljon tietoa varsinkin uskonnollisuuden henkilökohtaisesta kokemisesta lukuisten perheen äidin kanssa käymieni keskustelujen kautta.

Matagalpan kaupunki on viime vuosina kansainvälistynyt ja siellä toimii useita ulkomaalaisia ja paikallisia kansalaisjärjestöjä. Tämä oli hyvä lähtökohta verkostoitua järjestöjen maailmaan. Liityin työpaikkani naisryhmään, johon kuului naisia Matagalpan köyhistä kaupunginosista, *barrios*, sekä ympäröivistä kylistä, *comunidades*. Ryhmä järjesti erilaisia tempauksia ja koulutti jäseniään naisten oikeuksiin liittyvissä asioissa, jotta he voisivat edelleen valistaa oman asuinalueensa muita naisia. Työhöni järjestössä kuului myös säännöllinen yhteydenpito lapsityöläisten keskukseseen, jossa

Oulu-Matagalpa -ystävyyssseuralla on pienimuotoinen kummilapsiohjelma. Keskustelin keskuksen johtajien kanssa Matagalpan köyhien perheiden asemasta ja arjesta ja he kertoivat myös teinien elämästä ja parisuhteista. Liityin lisäksi paikalliseen naisjärjestöjen verkostoon Red de Mujeres del Norte. Sain paljon tietoa naisten asemasta Nicaraguassa osallistumalla järjestön toimintaan, havainnoimalla ja kuuntelemalla kokouksissa ja seminaareissa, sekä tutustumalla verkoston kirjastoon. On kuitenkin huomioitava, että järjestöt edustavat kansalaisyhteiskunnan aktiivista osapuolta eivätkä nicaragualaisten näkemyksiä keskimäärin. Varsinkin Red de Mujeres del Norte on ennen kaikkea feministinen järjestö. Sain tätä kautta silti korvaamatonta tietoa nicaragualaisten naisten tilanteesta.

2.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu haastatteluista, keskusteluista, kenttämuistiinpanoista, lehtiartikkeleista, koulutus- ja seminaarimateriaaleista sekä tilastoista ja nicaragualaisesta feministisestä kirjallisuudesta. Kirjallinen kentältä hankittu aineisto on pääasiassa peräisin Red de Mujeres del Norten kirjastosta. Osa materiaalista on järjestön koulutuksissa käytettyä, eri lähdeteoksista koottua tekstiä ja osa on omia muistinpanojani kokouksista ja seminaareista. Lisäksi keräsin kansalaisjärjestö Puntos de Encuentron julkaisemia *Boletina*-lehtisiä, joissa käsitellään naisten oikeuksia ja naisten elämään liittyviä teemoja. Tunnettua lehtistä jaellaan ympäri maata esimerkiksi järjestöihin, kirjastoihin, terveyskeskuksiin ja tiedotusvälineille. Seurasin myös paikallista mediaa aktiivisesti ja keräsin lehtiartikkeleita sekä kenttätöni aikana että sen jälkeen.

Tein tutkielmaani varten neljä yksilö- ja kaksi ryhmähaastattelua. Yksilöhaastatteluissa oli mukana kome naista Matagalpasta: MCN:n naisten ryhmän jäsen, Matagalpan köyhässä *barrios*sa asuva nainen kertoi erityisesti omasta kokemuksestaan väkivallan uhrina. Kaksi naisten asioihin perehtynyttä ammattilaista puolestaan puhuivat Nicaraguan sukupuolirakenteista, instituutioista ja virkavallan toiminnasta, feministisestä liikkeestä sekä poliittisesta tilanteesta. Psykologi Karla Obregón Quintero pitää kerran viikossa maksutonta vastaanottoa MCN:n tiloissa. Vastaanotolla käy erityisesti naisia, joita järjestön naisryhmän aktiivit ovat rohkaisseet hakemaan apua. Toinen haastateltavani Maria Auxiliadora Romero on MCN:n pitkäaikaisia työntekijöitä. Hän on tehnyt 30 vuotta työtä naisten parissa ja ollut mukana sisällissodassa ja juuri

hänen kauttaan pääsin osaksi Red de Mujeres del Norte toimintaa. Auxiliadora kertoi minulle myös ammatinsa ulkopuolelta ja henkilökohtaiseen kokemukseensa perustuen sisällissodasta, naisten asemasta ja feministisen liikkeen kehityksestä sodan jälkeen.

Neljännän yksilöhaastattelun tein Guadalupe Abajossa. Matagalpan lähellä sijaitsevassa maalaiskylässä asuva nainen kertoi erityisesti uskonnostaan sekä naisten asemasta hänen kotikylässään. Lisäksi tein kahdessa muussa kylässä ryhmähaastattelut, jossa toisessa oli mukana kolme ja toisessa neljä naista. Ryhmähaastattelut toimivat hyvin puhuttaessa naisten ja miesten välisistä suhteista ja rooleista yleensä. Naiset innostuivat vertailemaan kokemuksiaan ja puhe kulki varsin vapaasti. Joissain kohdin keskustelut saattoivat tyrehtyä tai ilmeet vakavavoitua. Tämä ei kuitenkaan ollut mielestäni tiedonsaannin kannalta haitallista, päinvastoin, sillä myös ihmisten reaktioista pystyin päättämään asioita. Haastattelin vain naisia, vaikka myös miesnäkökulma olisi ollut hedelmällinen. Minun oli kuitenkin pakko rajata kohderyhmääni enkä usko, että miehet olisivat puhuneet näistä asioista minulle kovin avoimesti. Nicaraguassa vastakkaiset sukupuolet eivät keskustele keskenään seksuaalisuuteen tai sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvistä asioista. Naisena minun oli sen sijaan helppo päästä puheisiin juuri naisten kanssa. Kylissä naiset ja miehet viettävät suurimman osan aikaa keskenään, miehet omissa porukoissaan ja naiset lasten kanssa omissaan.

Osa Matagalpan kaupungissa tehdyistä havainnoistani tulee kuitenkin tavallisesta kanssakäymisestä paikallisten kanssa. Kaupungissa asuu joukko aktiivisia, varsin kaupunkilaistuneita ja kansainvälistyneitä naisia ja miehiä, joiden kanssa käydyt keskustelut toivat erilaisen näkökulman nicaragualaisten elämän monimuotoisuuteen. Myös maaseudun osalta osan materiaaliani muodostavat lisäksi useat keskustelut haastattelujen ulkopuolelta sekä vapaaehtoistyöhöni puitteissa tehdyt muistiinpanot. Työni kautta pääsin maaseudulla vierailemaan eri perheiden luona paikkoihin, joihin en muuten olisi päässyt tai osannut mennä. Monet kylien asukkaista asuvat syrjäisillä alueilla, joihin ei mene tietä ja joihin pitää kulkea jalan tai hevosella. Näiden vierailujen aikana keskustelin paljon myös miesten kanssa. Minusta tuntui, että olin jollain tavalla sukupuoleton kyläläisten näkökulmasta, kolmekymppinen nainen ilman lapsia ja ulkopuolinen, jonka kanssa oli turvallista keskustella. Keskustelut miesten kanssa eivät kuitenkaan koskaan liittyneet sukupuoleen tai naisten asemaan. Heidän kanssaan pystyin keskustelemaan politiikasta ja yleisestä maailman menosta. Monet olivat hyvin kiinnostuneita Euroopasta ja muista maista, sillä suurin osa ei ole koskaan poistunut Matagalpan alueelta. Naisten elämänpiiri on tätäkin rajoitetumpi ja keskusteluissa

puheenaiheina olivat enimmäkseen arkeen liittyvät käytännön asiat.

Haastatteluaineistoni olen jaotellut niin, että kahden ammattilaisen haastatteluja käsitellään erillään. He esiintyvät tutkimuksessani omilla nimillään. Maaseudun naisten ja matagalpalaisen naisen haastattelut muodostavat puolestaan yhden kokonaisuuden. Nämä haastattelut liittyvät ennen kaikkea naisten omiin kokemuksiin nicaragualaisen naisen arjesta ja sen haasteista sekä väkivallasta ja sen syistä. Käytän näistä informanteistani peitenimiä, sillä vaikka mahdollisuus on pieni, en halua heidän yksityisyytensä joutuvan vaaraan tutkimuksen aiheen luonteen vuoksi. Liitteenä (liite 1) olevasta taulukosta käy ilmi haastateltujen naisten iät, asuinpaikat, koulutustaso, perhesuhteet sekä uskonto.

Kaikki haastatteleman naiset olivat järjestäytyneitä, eli kuuluivat MCN:iin. Tämä vaikuttaa huomattavasti heidän mielipiteisiinsä, tietoisuuteensa omista oikeuksistaan sekä toimintaedellytyksiinsä. Tutkimustani ei voidakaan missään tapauksessa yleistää koskemaan koko Nicaraguaa tai edes koko Matagalpaa. Järjestäytyneiden naisten haastattelu toi mielestäni kuitenkin parhaalla mahdollisella tavalla tietoa naisten elämästä, sillä nämä naiset olivat tietoisia naisten oikeuksista ja ymmärsivät, että väkivalta ei ole oikein ja sitä tulisi välttää lasten kasvatuksesta lähtien. He olivat tottuneet jonkin verran myös refleктоimaan omaa elämäänsä, mikä auttoi tiedon saannissa. Koska he olivat MCN:n jäseniä ja osa suomalaisten tukeman hankkeen hyödynsaajia, he suhtautuivat minuun avoimesti, eivätkä pelänneet keskustella asioista ulkomaalaisen kanssa. Haastattelujen kysymykset ovat tutkimuksen liitteenä (liite 2).

2.4 Kentän kuvaus

Nicaragua sijaitsee Keski-Amerikan kannaksella Costa Rican ja Hondurasin välissä ja on kooltaan kolmannes Suomen pinta-alasta. Maassa on asukkaita 5,8 miljoonaa (2010), joista kolmasosa on alle 15-vuotiaita. 1980- ja 2000-luvuilla toteutettujen lukutaitokampanjoiden ansiosta sekä viimeaikaisten koulutukseen liittyvien uudistusten ansiosta 78 % aikuisista on luku- ja kirjoitustaitoisia. (Ulkoasiainministeriö 2011.) Vaikka koulutus on ilmaista, sen taso on kuitenkin heikkoa ja koulurakennukset usein romahtamaisillaan. Köyhyys vaikuttaa osaltaan siihen, että vain kaksi kolmasosaa koulun aloittaneista jatkaa peruskoulun viimeiselle luokalle. Maa onkin Latinalaisen Amerikan toiseksi köyhin: 46 % väestöstä elää köyhyysrajan alapuolella eli alle 1,5

dollarilla päivässä. Bruttokansantulo on 7,5 % Suomen BKT:stä ja siitä 11,5 % tulee kehitysavusta. Äitiyskuolleisuus maassa on 170 kuollutta 100 000 syntynyttä lasta kohti ja tuhannesta elävänä syntyneestä lapsesta 27 kuolee alle 5-vuotiaana. Valtauskonto Nicaraguassa on roomalaiskatolilaisuus (59 %) ja evankelisiin liikkeisiin kuuluu 22 % väestöstä. (World Bank 2011.)

Matagalpa on samannimisen alueen pääkaupunki Nicaraguan keskiosassa, noin 130 kilometrin päässä pääkaupungista Managuasta. Kaupunki sijaitsee Keski-Nicaraguan ylängöllä 700 metrin korkeudella merenpinnasta vuorten ympäröimässä laaksossa. Se on Nicaraguan mittakaavassa keskisuuri (n. 200 000 asukasta) yliopistokaupunki ja tärkeä kahvinviljelyn keskus. Matagalpan kuntaan kuuluu useita pieniä maatalousyhteisöjä. Muuttoliike maaseudulta Matagalpaan on ollut jatkuvaa, jonka seurauksena kaupungin laitamat ovat slummiutuneet. Slummeissa, kuten Sabadellissa jossa yksi haastateltavistani asui, ihmiset hankkivat elantonsa usein myymällä elintarvikkeita, virvoitusjuomia tai muita tuotteita bussiasemalla. Monet lapset jättävät koulunsa kesken ja menevät töihin. Sosiaalisia ongelmia on paljon. Viimeisten kymmenen vuoden aikana kaupungin keskusta on kuitenkin modernisoitunut vilkkaan kaupan ja ulkomaisten järjestöjen läsnäolon takia ja sinne on tullut esimerkiksi kansainvälinen kauppaketju sekä kahviloita³.

Etnografiseen alueeseen kuului Matagalpan kaupungin lisäksi 35 kilometrin säteellä Matagalpasta sijaitsevat neljä kylää: Guadalupe Abajo, Guadalupe Arriba, Apatite ja Ocalca. Kylät ovat pieniä, parin tuhannen asukkaan maatalousyhteisöjä, joissa toimeentulo perustuu pienimuotoiselle maissin ja pavun viljelylle sekä kausittaiselle kahviviljelmillä työskentelylle. Kaikilla viljelijöillä ei ole omaa maata, vaan viljelykset sijaitsevat vuokramaalla. Maaseudun kylissä väestöllä on vaikeuksia tuottaa ravintonsa ja elättää itsensä. Erityisesti viimeaikainen peruselintarvikkeiden hintojen nousu sekä sääilmiöt (rankat sateet ja kuivuus) ovat vaikeuttaneet tilannetta entisestään. Harva kyläläisistä käy koulua muutamaa vuotta enempää, sillä työvoimaa tarvitaan pelloilla ja lähin yläaste sijaitsee kaukana. Varsinkaan tyttöjä ei monesti enää peruskoulun jälkeen kouluteta. Valtauskonto kylissä on katolilaisuus, mutta erityisesti Guadalupessa on myös vahva evankelinen kirkko.

Ihmisten asumukset ovat yksinkertaisia tiilestä tai savesta rakennettuja pieniä taloja, joissa on peltikatto. Köyhimmillä talot kattoineen ovat puuta ja niissä on maalattiat. Kodin muodostaa yleensä pieni makuutila sekä olohuone, jossa on muutama keinutuoli

³ Keskustelut paikallisten kanssa sekä Oulu-Matagalpa-ystävyyssseura 2011.

ja pari muovituolia. Keittiöt, joissa on puulämmitteinen liesi, sijaitsevat hieman erillään ja osittain ulkona. Juoksevaa vettä ei ole, vaan joidenkin talojen yhteyteen on rakennettu vesisäiliö, johon jaellaan vettä muutamana päivänä viikosta. Toiset hakevat vetensä kylän yhteisestä kaivosta tai joesta. Kylien läpi kulkee Matagalpasta Rio Blancoon johtava tie ja kylistä pääsee Matagalpan kaupunkiin bussilla, mutta matkat kylissä ja niiden välillä tehdään jalan tai hevosella. Talot sijaitsevat melko etäällä toisistaan ja monet perheet asuvat kaukana tiestä. Monen osaksi koituukin sadonkorjuun aikaan kantaa painavat maissi- ja papusäkit yksi kerrallaan tien varteen, jotta ne saataisiin markkinoille Matagalpaan. (Liitteessä 6 on kuvia kylistä.)

3 Teoreettinen viitekehys

“Violence can only be concealed by a lie,
and the lie can only be maintained by violence.”

(Aleksandr Solzhenitsyn)⁴

Perheväkivalta antropologian pro gradu -tutkimuksen aiheena voi vaikuttaa erikoiselta valinnalta. Eikö se intiiminä ja yksityisenä asiana kuuluisi pikemminkin psykologian tai sosiaalityön piiriin? Pysin tutkimuksessani kuitenkin todistamaan, että perheväkivalta voi olla lähtökohtana todella hedelmällinen, jos halutaan tarkastella yhteiskunnassa vallitsevia valtarakenteita ja sukupuoliroolien kulttuurisia perusteita. Antropologinen näkökulma perheväkivaltaan voi nähdäkseni avartaa sen syitä ja lainalaisuuksia. Bourgois & Scheper-Hughesin mukaan väkivaltaa ei voida ymmärtää vain sen fyysisen aspektin kautta, sillä se sisältää aina hyökkäyksen yksilön minuutta kohtaan ja toisaalta se saa voimansa sosiaalisista ja kulttuurisista rakenteista ja ideologioista. Keskittymällä puolestaan patriarkaalisen yhteiskuntamallin tutkimiseen tai pelkästään väkivallan psykologiseen puoleen ei huomioida sitä, kuinka väkivallan käytänteiden ja käsitteiden kautta luonnollistetaan rakenteellisia epätasa-arvoisia valtasuhteita. (Bourgois & Scheper-Hughes 2004, 3-4.)

Valta on ollut ristiriitoja herättävä tutkimusaihe sosiologiassa aina tieteenalan synnystä lähtien. Eriävät koulukunnat ovat kiistelleet toimijuuden ja rakenteen suhteesta, vallan

---

⁴ ”Väkivalta voidaan peittää vain valheella, ja valhetta voidaan ylläpitää vain väkivallalla”
(Antiwar.com. Quotes. 2011).

näkyvyydestä ja rakenteellisuudesta sekä vallan määräytymisestä konsensuksen ja pakottamisen dikotomian kautta (Davis 1997, 210-211). Väkivallan tutkimus on puolestaan perinteisesti keskittynyt sotiin ja valtioiden harjoittamaan väkivaltaan. Hannah Arendtin (1969, 138-143) mukaan väkivalta ei ole sama asia kuin valta, vaan erottuu siitä instrumentaalisuutensa takia: valta tarvitsee toimiakseen oikeutuksen sekä legitimitetin eli konsensuksen myös alisteisten puolelta. Väkivalta sen sijaan ei koskaan ole legitiimiä, mutta sen voidaan katsoa olevan oikeutettua. Valta ja väkivalta ovatkin toistensa vastakohdat: kun toinen hallitsee absoluuttisesti, toinen lakkaa olemasta. Pierre Bourdieun termin fyysinen väkivalta on ”raaka ja epätaloudellinen dominaation muoto”. Väkivaltaa ei voi täysin määrittää, se on näkyvää ja näkymätöntä, paikallista ja paikantamatonta. Se on ei-lineaarista ja tuhoisaa, mutta toisaalta tuottavaa ja uudelleen tuottavaa. (Bourgois & Scheper-Hughes 2004; 3, 21.)

Näkemykseni mukaan väkivallan eri muodot (rakenteellinen ja fyysinen) ja sen eri tasot (julkinen ja yksityinen) ovat sidoksissa toisiinsa. Kuten Bourgois ja Scheper-Hughes (2004, 3) ovat asian esittäneet, rakenteellinen väkivalta - kuten julkinen nöyryytys, köyhyys ja yhteiskunnan ulkopuolelle sulkeminen - kääntyy usein intiimiksi perheväkivallaksi. Näin on myös konfliktin ja perheväkivallan suhteen laita: poliittisen väkivallan loppuminen johtaa usein yksityisen väkivallan kasvuun. Sisällissota voi tuoda rauhan aikana erimieliset ihmiset yhteen, mutta konfliktin päätyttyä uudet henkilökohtaiset ja erityisesti sukupuoleen perustuvat väkivallan muodot nousevat pintaan. (Bourgois ja Scheper-Hughes 2004; 1-2,18.) Näistä syistä käsittelen sukupuolittunutta väkivaltaa Nicaraguassa kahden teoreettisen lähestymistavan kautta. Ensinnäkin pyrin selittämään perheväkivaltaa rakenteellisen väkivallan kautta ja tarkastelemaan sitä sekä rakenteiden että toimijuuden kannalta Pierre Bourdieun ja Anthony Giddensin teoriota apuna käyttäen. Toiseksi käytän Nira Yuval-Davisin tutkimusta nationalismista ja sukupuolesta selvittääkseni sukupuolirakenteiden ja sisällissodan yhteyttä toisiinsa. Seuraavassa on esitelty työni kannalta keskeiset teoriat ja niihin liittyvät käsitteet. Teorioihin palataan työn myöhemmissä kappaleissa.

3.1 Rakenteellinen ja symbolinen väkivalta

Kuten totesin edellä, väkivalta ei ole välttämättä näkyvää tai helposti määriteltävää. Rakenteellinen väkivalta⁵ on paikantamatonta, yhteiskunnan ja yhteisön rakenteiden mahdollistamaa syrjintää. Käsitteen otti ensimmäisenä käyttöön Johan Galtung (1996, 200), jonka mukaan tietyt yhteiskunnan rakenteet rajoittavat syrjittyjen henkilöiden toimijuutta. Kyseessä on väkivalta, jos syrjityn tilanne on vältettävissä, eli hänen potentiaalinsa on suurempi kuin mahdollisuutensa toimia todellisessa tilanteessa. Paul Farmer (1997, 281–282) on esittänyt, että ”historiallisesti tuotetut prosessit ja voimat toimivat rutiinien, rituaalien tai kovan arkitodellisuuden kautta yksilöiden toimijuutta rajoittaen”. Toisin sanoen, vaikka väkivalta on rakenteissa ja perustuu resurssien epätasaiseen jakautumiseen, on sen takana aina toimija tai toimijoita, jotka valtaa harjoittavat ja resurssien jakautumisesta päättävät. Voidaankin kysyä, kuka valtarakenteita hallitsee ja miksi, sekä miten rakenteet uusintavat itseään ja muuttuvat?

Pierre Bourdieun (1997, 21) mukaan väkivaltaa on kaikkialla sosiaalisissa käytänteissä, mutta sitä ei huomata, koska se on niin jokapäiväistä. Hän kutsuu ilmiötä symboliseksi väkivallaksi ja tarkastelee valtasuhteita symbolisten hyödykkeiden vaihdannan kautta. Bourdieu kieltää jaottelun, jonka mukaan symbolinen väkivalta on jotain henkistä eikä siis todellista fyysistä väkivaltaa (Bourdieu 2001, 339). Hän tuo myös yhteen valtateorioiden klassisen jaon pakon ja konsensuksen välillä, sillä hänen mukaansa sosiaaliset agentit osallistuvat aina itse alistavien rakenteiden tuottamiseen: ”Symbolinen väkivalta (---) on väkivaltaa, jota harjoitetaan sosiaalista toimijaa kohtaan ja johon hän itse osallistuu”. Väkivallan uhrin väärintunnistavat, *misrecognise*, vallan sellaisena kuin se on (valtana) ja siten tunnistavat sen, *recognise*, legitiimiksi. Symbolinen valta ei siten ole passiivisesti vastaanotettua, vaan se edellyttää alistetuilta aktiivista osallisuutta. (Bourdieu 1992, 272.) Sukupuolittunut väkivalta on symbolisen väkivallan esimerkki *par excellence*: hierarkiat luonnollistuvat tavalliseksi diskurssiksi, johon sekä alistajat että alistetut osallistuvat (Bourdieu 1977, 22.)

Bourdieuun symbolisen väkivallan teoria pohjaa hänen *habituksen* käsitteeseensä. Symbolinen väkivalta toimii tietoisuuden ja tahdon kontrolloimattomissa, habitusten ”hämäryydessä”, jotka ovat samalla sukupuolittuneita ja sukupuolittavia. Habitus on

⁵ Rakenteellisesta väkivallasta puhutaan myös kulttuurisena ja symbolisena väkivaltana.

Termien painotukset voivat hieman vaihdella, mutta kaikissa on kyse rakenteissa piilevistä epäkohdista, jotka johtavat joidenkin väestönosien syrjintään tai huonoon asemaan.

joukko dispositioita, jotka saadaan sosialisaiton seurauksena ja jotka saavat toimijan toimimaan ja reagoimaan tiettyillä tavoilla. Ne heijastavat aina sosiaalisia olosuhteita, ovat kestäviä ja kiinnittyneitä ruumiiseen ja voivat generoida käytänteitä alkuperäisestä asiayhteydestään irrallaan. (Thompson 1991, 12-13.) Habitus on siis näkymätön perusta, elämäntavan ja kulttuurin yhteinen nimittäjä, jonka kautta toimijat orientoituvat kohti tiettyjä tavoitteita, vaikka he harvoin toimivatkaan laskelmoiden ja suunnitelmallisesti. (Bourdieu 1991, 51.) Symbolinen väkivalta puolestaan vaikuttaa toiminnan ja havaitsemisen kautta, joka on osa habitusta ja siten tahdon ja tiedostetun ulottumattomissa, itselleen näkymättömän kognitiivisen suhteen rakentama (Bourdieu 2001, 340-341). Symbolinen valta on kuin magiaa: fyysiset esteet eivät estä sitä ja se on helppo saada liikkeelle, koska valmiudet sen käyttöön ovat jo olemassa toimijoiden dispositioissa. Ja se toimii, sillä se on näkymätöntä. (Bourdieu 1991, 120-121.)

Anthony Giddensin strukturaatioteoriassa on yhteneväisyyksiä Bourdieun symbolisen väkivallan teoriaan. Giddens (1984) ei puhu väkivallasta vaan vallasta, mutta teoria auttaa ymmärtämään yksityisen perheväkivallan ja julkisen vallan suhdetta. Hän tuo yhteen toimijuuden ja rakenteen ja pyrkii käsittelemään valtaa jokapäiväisenä ilmiönä. Valta ei olekaan Giddensille ylhäältä alas tulevaa ja automaattisesti negatiivista alistamista ja pakottamista (Haugaard 2002, 208). Resurssit ovat strukturoituja sosiaalisten systeemien ominaisuuksia ja välineitä vallan harjoittamiseen. Ne muistuttavat siten Bourdieun symbolista pääomaa. Dominaatio ei kuitenkaan ole Giddensille vain resurssien epäsymmetristä jakaantumista, vaan olennainen osa ihmisen toimintaa.

Valta on kahtiajakautunutta: yhtäältä sosiaaliset toimijat ammentavat reursseista toiminnassaan, esimerkiksi harjoittaessaan valtaa, ja toisaalta tuottavat resursseja sosiaalisissa kanssakäymisissään. (Giddens 1984, 151-152.) Valta on ennen kaikkea kapasiteettia saavuttaa tuloksia, mutta sen olemassaolo riippuu valtarakenteista. Rakenne puolestaan ei ole olemassa kuin sen hetken aika-tilassa, *space time*, jolloin toiminta tapahtuu. Rakenne tuotetaan uudelleen toiminnan kautta ja tätä kautta tuotetaan myös valtaa. (Mts. 158-160.) Kuten Bourdieun habitus, myös Giddensin rakenne mahdollistaa samanlaiset käytänteet eri aikoina ja paikoissa. Sosiaalisilla systeemeillä ei kuitenkaan Giddensille ole rakennetta sinällään, vaan ne ovat olemassa ainoastaan toiminnan ja muistin kautta orientoiden tiedostavia sosiaalisia toimijoita (mts. 153). Giddensin teoria auttaa siksi selittämään yksilöiden ja toiminnan merkitystä rakenteellisessa väkivallassa.

3.2 Nationalismi ja sukupuoli

Ernest Gellnerin (1997, 3-4) mukaan ”Nationalismi⁶ on poliittinen periaate, jossa kulttuurinen samanlaisuus on pohjimmainen sosiaalinen side. ”(---) *Vain* sopivan kulttuurin jäsenet voivat liittyä kyseiseen yksikköön ja *kaikkien heidän* täytyy tehdä niin.” Kulttuuri ja organisaatio ovat sosiaalisen elämän ”raaka-aineita” ja erottavat ihmisen muista elämän muodoista. Valtio ja kulttuuri liittyvät kiinteästi toisiinsa, ja tässä kulttuuri näyttäytyy staattisena ja pakottavana.

Nira Yuval-Davis (1997) puolestaan korostaa kulttuurien olevan dynaamisia prosesseja, mukana valtataisteluissa ja täynnä sisäisiä ristiriitoja. Hän väittää, että kulttuurinen homogeenisyys on merkki hegemoniasta⁷. Hegemoniset kulttuurit esittävät tietyn selityksen maailman merkityksestä ja sosiaalisesta järjestyksestä. Tässä naisten ja miesten väliset suhteet ovat keskeisiä. Tiettyyn historialliseen hetkeen sijoittuvat kansakunnat (*nation*) rakentuvat vallasta kamppailevien ryhmittymien käymien diskurssien ympärille, jotka sisältävät yleensä erityisiä naiseuden ja mieheyden käsitteitä. Nationalistisissa vapaustaisteluissa mieheyden ja naiseuden rooleja neuvotellaan uudestaan. Ilmiö toimii kahdensuuntaisesti, sillä kansalliset prosessit ja konfliktit vaikuttavat sukupuolirooleihin, jotka vastaavasti muuttavat kansallisuuden ja kansalaisuuden määritelmiä. (Yuval-Davis 1997; 4, 41, 67.) Kuten Bourdieulle (ks. yllä 2.1), kulttuuri on tässä merkitysten taistelukenttä. Merkitysten luominen on puolestaan olennainen osa nationalistisia ideologioita, joissa sukupuolisymboliikalla on oma roolinsa (Yuval-Davis 1997,4).

Suurin osa nationalismin teorioista jättää sukupuolinäkökulman huomiotta. Yuval-Davisin mukaan naiset kuitenkin (uudelleen) tuottavat kansakuntia biologisesti, kulttuurisesti ja symbolisesti. Tämä ei ole näkyvää, sillä naisten ja miesten roolit nähdään jakautuneina julkinen-yksityinen-erottelun mukaan, jossa naisilla ei ole

⁶ Englanninkielen sana *nation* on käännettävissä kansaksi, kansakunnaksi tai valtioksi.

Nationalism ei käänny luontevasti suomeksi, joten käytän suomenkielessä yleisesti käytettyä termiä nationalismi.

⁷ Antonio Gramscin (1988) mukaan hegemonia perustuu hallitsevan luokan kyvylle hallita

ideologian kautta. Oma ideologia tehdään yleisesti hyväksytyksi myöntymyksen, ei fyysisen pakon kautta. Tämä saavutetaan valtiollisen, taloudellisen ja kansalaisyhteiskunnan hallinnan kautta.

asemaa julkisten asioiden, kuten kansallisuuden, kanssa. Toisaalta naisten koetaan liittyvän luontoon ja perheeseen, kun taas miesten roolit ovat sidoksissa yhteiskuntaan. Jaottelut eivät vastaa totuutta, sillä myös naiset osallistuvat kansallisiin prosesseihin ja naiseuteen liittyvä symboliikka on niissä olennaista. (Yuval-Davis 1997; 2, 12.)

Perinteisesti naiset on nähty kansakunnan rakentajina kahdella tasolla. Biologisen reproduktion kautta he ovat jatkuvuuden takaajia, jotka synnyttävät uusia kansalaisia. Nationalistisen aatteen pyrkimyksenä on siten naisen biologisuuden kontrollointi, joka voi liittyä rodullisiin tai etnisiin erotteluihin. Ehkä vielä olennaisempi on kulttuurinen reproduktio ja naisten rooli ”kulttuurin kantajina”, jossa naisten tehtävänä on kulttuurin keskeisten arvojen, kuten sukupuoliroolien ja uskonnon säilyttäminen. Kansakunnan yhtenäisyyttä pidetään yllä samanlaisuutta ja ryhmään kuulumista korostavien mielikuvien avulla. Naiset ovat tämän kollektiivisuuden ja sen rajojen symboleita ja jatkamisen välineitä. (Yuval-Davis 1997, 20-23, 67.)

Viime vuosikymmenten globalisaatio ja siirtolaisuus ovat kyseenalaistaneet nationalismin merkityksen ja olemassaolon (Yuval-Davis 1997, 119). Voidaanko post-modernissa ja monikulttuurisessa maailmassa puhua enää valtioihin kytkeytyneestä nationalismista? Ideologiset taistelut, kuten sisällissodat sekä voimistunut uskonnollinen ja kulttuurinen fundamentalismi, näyttäisivät kuitenkin todistavan nationalismin pitävän pintansa. Massey ja Jessin mukaan ihmisillä on edelleen taipumus paikantaa identiteettinsä ja kulttuurinsa maantieteellisesti tiettyyn paikkaan. Vaikka globalisaatio yhdistää maailmaa ja vanhat käsitykset paikallisuudesta hajoavat, tekevät erilaiset ryhmittymät uusia vaatimuksia maantieteellisistä paikoista tai kulttuureista sekä niihin kuulumisesta. Rajat eivät katoa, ne vain joustavat ja muuttuvat. Koska prosessia leimaa kuitenkin vallan epätasa-arvoinen jakautuminen voidaankin kysyä, kenellä on oikeus kulttuuriin ja kuka sen rajat tai muutoksen suunnan sekä voimakkuuden saa määritellä. (Massey & Jess, 1995, 1-4.)

4 Diktatuurista vallankumoukseen ja takaisin

“¡Cumplirle al Pueblo es cumplirle a Dios!”⁸

(Presidentti Daniel Ortegán mainos Managuassa kesäkuussa 2010)

Eräässä mielessä Nicaragua on poliittisesti kulkenut ympyrän. Sandinistinen vallankumous 1979 syrjäytti kolme vuosikymmentä hallinneen diktatuurin. Vallankumoukselliset sandinistit hallitsivat maata sisällissodan ajan 1980-luvulla, mutta hävisivät lopulta rauhaa ja vakautta luvanneelle oikeistolle. Vuonna 2006 sandinistit palasivat uudelleen valtaan, mutta tällä kertaa räikeästi konservatiivisella agendalla. Vuoden 2011 presidentinvaalit herättivät laajaa kritiikkiä maailmanlaajuisesti jo ennen varsinaista vaalipäivää, sillä Nicaraguan perustuslain mukaan presidenttiys rajautuu vain yhteen peräkkäiseen kauteen. Ortegán voitto ja vaalien vilppiepäilyt todistivat kuitenkin perustelluiksi väittämät siitä, että maa on luisumassa jälleen kohti diktatuuria.

Edellisessä kappaleessa esitin ensinnäkin, kuinka julkinen valtioiden harjoittama väkivalta heijastuu perheväkivaltana yksityisellä tasolla, ja toiseksi sitä, kuinka nationalistiset aatteet sisältävät sukupuolittuneita teemoja. Tässä kappaleessa käsittelen Nicaraguan viimeaikaista poliittista historiaa ja vallankumousta, joka liittyy kiinteästi sekä perheväkivaltaan että nationalismiin värittämään sukupuolisymboliikkaan.

4.1 Nicaraguan sandinistinen vallankumous ja sisällissota

Kuten monen muun Keski-Amerikan valtion kohdalla, myös Nicaraguan historiassa USA:n kommunisminvastaisella politiikalla on ollut keskeinen merkitys. Yhdysvaltain merijalkaväki miehitti Nicaraguan vuonna 1912 estääkseen liberaalipuolueen valtaansaamisen tuolloisissa presidenttivaaleissa. Yhdysvaltojen toimien taustalla olivat sen suunnitelmat Keski-Amerikan kannaksen läpi Nicaraguan kohdalla menevästä kanavasta. Miehitystä nousi vastustamaan Augusto César Sandinon johtama sissiarmeija, jonka vastarinta loppui vasta 1933 kun Yhdysvallat vetäytyi maasta ja Sandino murhattiin. USA ryhtyi tämän jälkeen tukemaan Nicaraguan oikeistolaista

---

⁸ Kun palvelee kansaa, palvelee jumalaa! Ks. myös liite 3, kuva 3.

kansalliskaartia, jonka johtaja kenraali Anastasio Somoza Garcia nousi valtaan. Somozan suku pysyi vallassa vuoteen 1979, jolloin marttyyri Sandinon mukaan nimensä saanut vallankumous kukisti diktatuurin. Vallankumousta seurasi kymmenen vuotta kestänyt sisällissota, sillä Yhdysvaltojen tukemat sissit, *contrat*, käynnistivät hyökkäyksen sandinistihallintoa vastaan heti vallankaappauksen jälkeen. Vallankumouksen ideologiaan palataan vielä tutkielman muissa kappaleissa (Ks. kpl sukupuolisymboliikka 4.3, sukupuoliroolit 6.3, väkivalta 7.3).

Sisällissodan kärsijöinä olivat ennen kaikkea siviilit, joihin *contrat* kohdistivat terrorinsa etenkin maaseudulla. Myös sandinistit syylistyivät sodan aikana useisiin ihmisoikeusrikkomuksiin rajoittaessaan sodan takia kansalaisoikeuksia (Lancaster 1992, 11). Matagalpa oli keskeistä aluetta sodankäynnissä, ja useat ihmiset osasivat kertoa minulle sukulaisestaan tai tutustaan, joka oli haavoittunut, kadonnut tai kuollut taisteluissa. Kaupungin läheisyys Hondurasin rajaan pohjoisessa ja harvaan asuttuun Atlantin rannikkoalueeseen idässä teki siitä ihanteellisen paikan sandinistien sotilastukikohdalle (Quesada 1998, 292). Varsinainen sodankäynti tapahtui kaupunkia ympäröivillä vuorilla, ja haastattelemani matagalpalaisen Erickan mukaan ”kaupunki muuttui lasten, vanhusten ja panssarivaunujen täyttämäksi aavekaupungiksi”. *Contrien* strategia oli ”matalan intensiteetin” sota, jonka tarkoituksena oli halvaannuttaa yhteiskunta, viedä toivo vallankumouksen parannuksilta sekä saada ihmiset epäluottavaisiksi tulevaisuutta kohtaan. Maan henkinen alennustila johtikin lopulta vallankumoussaatteen hiipumiseen ja oikeiston voittoon (Lancaster 1992, 7).

Nicaraguan sisällissota päättyi vuonna 1990, jolloin valtaan nousi keskusta-oikeiston ehdokas ja USA:n tukema Violeta Chamorro. Sandinistipuolueen (tästä eteen päin FSLN⁹) ehdokas oli silloinen presidentti Daniel Ortega, sandinistien johtohahmo ja entinen sissijohtaja. Maan taloudellinen kriisi ja Chamorron lupaus rauhasta sekä kansan yhtenäistämisestä toivat sotaan kyllästyneet nicaragualaiset Chamorron puolelle. Chamorron, nicaragualaisille *Doña Violetan*, valintaa edesauttoi kokemattomuus politiikasta, joka asetti hänet arvostelujen ulkopuolelle. Hänet nähtiin puhtaana, uutta alkua edustavana ehdokkaana ja Neitsyt Marian¹⁰ ilmentymänä. Sen sijaan FSLN edusti *machismoa*, sota, individualistista valtaa ja *caudillismoa*¹¹. Sandinistien häviötä siivittikin puolueen johtohahmojen röyhkeys ja korruptiosyytteet.

⁹ Frente Sandinista de Liberación Nacional (Kansallisen vapautuksen sandinistiritama).

¹⁰ Tarkemmin Neitsyt Mariaan liittyvästä ideologiasta ja *machismosta* kappaleessa 6.

¹¹ *Caudillismolla* tarkoitetaan armeijan päälliköiden caudillojen valtaa, jossa keskeistä on karismaattinen ja autoritäärinen johtohahmo (Beezley 1969).

(María Auxiliadora Romero 9.7.2010). Sosialistinen politiikka vaihtoi täysin suuntaa Chamorron myötä. Valtion talous oli kärsinyt pahoin sodan sekä USA:n kauppasaarron seurauksena, ja 1990-luvulla Nicaragua koki useita kansainvälisten rahoituslaitosten rakennesopeutusohjelmia. (Chavez Metoyer 2000, 4.)

Liberalistinen politiikka ei kuitenkaan auttanut maata nousemaan sodan jälkeensä jättämästä kuopasta, vaan työttömyys kohosi ennätyslukemiin ja eriarvoisuus köyhien ja rikkaiden välillä kasvoi entisestään. Lisäksi sosiaalipalveluiden yksityistäminen asetti erityisesti köyhän väestönsosan heikkoon asemaan. (Kampwirth 2004, 48.) Liberalististen hallitusten sovitukseen tähänneet ohjelmat epäonnistuivat ja eriarvoisuus sekä henkinen juopa eri väestön osien välillä kasvoi. Toiminta olikin Quesadan (1998, 295) mukaan "valtion muotoilemaa sosiaalisen epätasa-arvon politiikkaa, jossa heikoimmat joutuivat kärsimään". David Moore on myös esittänyt, että termi "*post-conflict*" on oikeastaan kansainvälisten toimijoiden tekosyy vähentää humanitaarista apua sota-alueille ja tuoda tilalle rakennussopeutusohjelmansa. Moore toteaa konfliktin jälkeisestä tilanteesta, että "Sodan nimittäminen rauhaksi on paitsi orwellilaista, se myös oikeuttaa shokkiterapian, jotta sodalle saataisiin luotua markkina-lääke". (Moore 2000, 13.)

Nicaraguan sisällissodan merkittävin seuraus henkisellä tasolla oli vahva polarisaatio eri kansanosien välillä. MCN:n työntekijä ja sotaan itsekkin osallistunut María Auxiliadora Romero sanoi, että 1990-luvulla yhteiskunnan tasolla "kaikki räjähti" ("*hubo una explosión de todo*"). Romero kuvaa sodanjälkeistä tilannetta näin:

"Se oli kauhea tilanne. Ihmisillä oli valtavasti epävarmuutta, ahdistusta ja pelkoa. Moni oli lähtenyt maasta sodan takia, eikä palattuaan enää löytänyt paikkaansa. Pois lähteneitä myös paheksuttiin isänmaan pettureina. Minunkin sisaruksista kuusi oli *contrien* puolella ja kahdeksan sandinisteja."

Romero kertoi, kuinka *contrilla* oli "juoni", joka perustui kauhutarinoille: sandinistien armeijaan lähtevien väitettiin esimerkiksi joutuvan Vietnamiin tai Venäjälle. Tarkoituksena oli saattaa sandinistit epäsuosioon ja tässä Yhdysvallat tukivat vastavallankumouksellisia. Maassa vallitsi Michael Taussigin määrittelmä kauhun kulttuuri, *culture of terror*, jossa ihmiset pidettiin alistuneina henkisen manipuloinnin kautta. Taussigin (1984, 469) mukaan "kauhun kulttuurit perustuvat ja saavat ravintonsa hiljaisuudesta ja myytistä (---), jossa mysteerinen kukoistaa huhujen ja fantasian kautta (---)". Taussigin terrori muistuttaa Bourdieun (1992, ks. kpl 3.1.) symbolista väkivaltaa, sillä "terrorin tekijä tarvitsee uhriaan todellisuuden luomiseen"

(1984, 469). Nicaraguassa ihmisille uskoteltiin erilaisia todellisuuteen perustumattomia asioita ja huhujen myötä myytit ylläpitivät itseään ja kasvoivat.

4.2. Nicaraguan poliittinen kehitys sodan jälkeen

1990-luvun ja 2000-luvun alun presidentinvaaleissa Yhdysvaltojen tukemat oikeistopuolueet pysyivät vallan kahvassa. Poliitiikkaa leimasivat useat maan johtajiin liitetty korruptiosyytteet, jotka huonon taloustilanteen ohella loivat pohjaa sandinistien uuteen valtaantuloon. (Lancaster 1992; 291, 297). Vuonna 2006 Daniel Ortega nousi jälleen presidentiksi iskulauseenaan ”solidaarisuus, sosialismi ja kristillisuus”. Vaalikampanja tähtäsi selvästi köyhän väestön osan tukeen ja se pohjautui sandinistien politiikkaan, jossa uskonto, sosialismi ja kansan historia yhdistyvät (Vuola 1991, 143; ks. liite 3).

Daniel Ortegán valtaannousun taustat olivat kaikkea muuta kuin yksiselitteiset, sillä kansan vähemmistö tuki Ortegaa. Hän oli kuitenkin onnistunut muuttamaan vaalilakia niin, ettei voittoon enää tarvittu kuin 35 % äänistä. Lisäksi katolisen kirkon kanssa solmittu sopimus takasi vaikutusvaltaisen kirkon tuen Ortegalle. (Morris 2010, 202–203.) Ortegán vaimon Rosario Murillon harjoittaman propagandamaisen lobbauksen ja FSLN:n puoluevärin punaisen vaihtaminen ”pehmeämpään” pinkkiin oli tarkoitus houkutella erityisesti naisia Ortegán kannattajiksi (Romero 8.7.2011). Matagalpan katukuvaa koristavat edelleen perinteisellä punamustalla maalatut lamppupylväät mutta kaupungintalo on vaihtanut värinsä sinisestä pinkiksi. (Ks. liitteet 2 ja 3).

Valtaan päästyään Ortega vapautti ensi töikseen entisen presidentti Arnoldo Alemánin korruptiosyytteistä. Alemán oli kavaltanut presidenttikaudellaan arviolta 100 miljoonaa USA:n dollaria valtion kassasta. *El Pactoksi* kutsuttu sopimus Alemánin kanssa takasi Ortegalle kontrollin korkeimpaan oikeuteen ja auttoi junailemaan sandinistien voitoksi vuoden 2008 kunnallisvaalit, jotka muut maat tuomitsivat epädemokraattisina. (Morris 2010, 234.) Ortega onnistui kiertämään maan perustuslakia, sillä korkein oikeus päätti syyskuussa 2010, että presidentin uudelleenvaalinnon estävä kohta ei sovellu nykytilanteeseen. Lisäksi Ortega jatkoi presidentillisellä määräyksellä häntä tukevien korkeimman oikeuden ja vaalilautakunnan virkamiesten toimikausia ja petasi siten itselleen ehdokkuuden vuoden 2011 presidentinvaaleissa. (Lehtonen 4.11.2010.)

Ortega valittiin ennakko-odotusten mukaisesti uudelleen presidentiksi marraskuussa 2011. Hän voitti huikealla tuloksella keräten 62,7 % äänistä, mutta kansainvälisten vaalitarkkailijoiden mukaan vaalit eivät olleet läpinäkyvät ja he luonnehtivat vaalien sisältäneen epäjohtamukaisuuksia. Väärennetyistä äänistä huhuttiin, ja neljä ihmistä sai surmansa vaaleihin liittyneissä kahakoissa. Samassa yhteydessä järjestetyissä parlamenttivaaleissa sandinistit saivat enemmistön myös maan parlamentissa. (AFP 10.11.2011 & Reuters 7.11.2011.)

Ortegan suosio on kuitenkin ilmeinen, ja syytkin ovat ymmärrettävissä. Presidentti on tuonut konkreettisia muutoksia köyhien elämään, hän on toteuttanut useita köyhyysvähentämishankkeita, 1980- ja 2000-luvulla toteutetut poikkeuksellisen laajat lukutaitokampanjat olivat onnistuneita ja pienviljelijät ovat saaneet useita tukia. Kylissä, joissa tein kenttätöitä, useat asukkaat olivat saaneet ruokaturvaan keskittyvän *hambre zero*-kampanjan puitteissa lehmän tai kanan. Joihinkin taloihin oli valtion hankkeen avulla asennettu uusi katto tai rakennettu ulkokäymälä. Kaikki haastattelemani maalaiset olivat sandinistien kannattajia. Usein sandinistimyönteiset kommentit liittyivät nimenomaan valtion hankkeiden tuottamiin materiaalsiin hyötyihin. MCN:n autokuski kehui sandinisteja heidän aikaansaamastaan tienparannusprojektista Matagalpan ja kenttätöäalueeseen kuuluvien kylien välillä. Monet MCN:n työntekijöistä, järjestön virallisesta sitoutumattomuudesta huolimatta, ovat FSLN:n kannattajia. He kuuluvat puolueen alajaostoihin ja kuuntelevat uutisensa puolueen omalta radiokanavalta.

Marraskuun 2011 presidenttivaalien alla media kuitenkin nosti toistuvasti esiin, kuinka köyhyysohjelmissa on suosittu sandinistien kannattajia ja äänestämiseen tarvittavia henkilöllisyystodistuksia on annettu pääasiassa puolueen jäsenille¹². Köyhille suunnatut tuet ovat arvostelijoiden mukaan kosmeettisia äänenostamistoimenpiteitä. Lehdistön mukaan myös Venezuelalta tuleva 500 miljoonan dollarin vuosittainen ”kehitysapu” koordinoidaan valtionkassan ohi suoraan sandinistisen puolueen kautta ja sen sanotaan päätävän puoluejohtajien ja heitä tukevien tahojen taskuihin. (Manner 29.9.2011; Martinez 27.9.2011; Ämmälä 24.8.2011.) Keskiluokkaan kuuluva perhe, jonka luona asuin Matagalpassa, kuului oppositioon. Heidän mukaansa FSLN on solidaarisuuden nimissä ottanut haltuun maata suurilta maanomistajilta, mutta maattomien sijaan se on jaettu puoluejohtajien kesken. Perheen mielestä FSLN on nykyään oikeistopuolue eikä kansan puolella, ja poliittinen tilanne muistuttaa

¹² Nicaraguassa ”paperittomuus” on yleinen ongelma ja estää köyhää väestönosaa toteuttamasta täyspainoisesti kansalaisoikeuksiaan. Ks. myös kpl 7.1.

yksipuoluejärjestelmää, sillä valtion virkoihin hakevien on oltava FSLN:n jäseniä.

Ortegan hallituskausi on saanut kansainvälisen yhteisön varpailleen eivätkä viittaukset diktatuuriin ole kaukaa haettuja, demokratia on Nicaraguassa hyvin horjuvalla pohjalla ja maa on Hondurasin jälkeen Latinalaisen Amerikan korruptoitunein (Ämmälä 24.8.2011). Ortega on erilaisilla sopimuksilla keskittänyt vallan itselleen, muun muassa nimeämällä korkeisiin virkoihin tukijoitaan ja tehden päätöksiä ohi valtion instituutioiden (Bush 10.12.2010). Kehitysavun tuen varassa elävä Nicaragua on menettänyt Ortegan toimien seurauksena useita rahoittajiaan, muun muassa Ruotsi on lähtenyt maasta. Myös Suomessa on viimeaikoina keskusteltu Nicaraguan tukemisen lakkauttamisesta (Ämmälä 24.8.2011).

Roger Lancaster huomauttaa (1992, 297), kuinka Nicaraguan vallankumous jatkui sisällissodan jälkeen ideologisella tasolla. Keskusteluissa nicaragualaisten kanssa kävi hyvin ilmi kuinka kansa on edelleen, 20 vuotta myöhemmin, jakautunut kahteen leiriin. Esimerkiksi matagalpalainen isäntäperheeni oli asunut kymmenen vuotta Miamissa, mutta muuttanut takaisin joitakin vuosia sitten. Isä työskenteli rakennusosalalla, äiti pyöritti pientä tuontitavaran myyntitoimintaa kotoa käsin ja poika kävi yksityiskoulua. Kuten kerroin yllä, he korostivat vastustavansa jyrkästi sandinistista hallitusta. Perheen isän suku omistaa maata, joka selittää myös poliittista suuntautumista¹³. Sen sijaan lähes kaikki maaseudun asukkaat, joihin tutustuin, olivat sandinistien kannattajia. He kertoivat FSLN:n poistaneen koulumaksut ja Ortegan olevan köyhien puolella. Ortega on siis ainakin paikoin onnistunut tavoitteessaan tulla ”kansan presidentiksi”, *El pueblo presidente*.

Miltä maan tulevaisuus näyttää siis naisten kannalta? Poliittisen konservatismiin nousu, yhteiskunnan polarisoituminen ja heikko taloudellinen tilanne ovat usein vaikuttaneet radikaalisti naisten aseman heikentymiseen (Meintjes, Pillay et al 2001). Seuraavaksi tarkastellaan edellä esitettyä historiaa nicaragualaisten naisten näkökulmasta.

---

¹³ Sandinistisen vallankumouksen yhtenä tärkeimpänä aikaansaannoksena oli maareformi, joka kuitenkin lopulta epäonnistui. *La Piñataksi* kutsutulla toimenpiteellä maata jaettiin 1990-luvun taitteessa suuret määrät sandinistipuolueen johtohenkilöille. (Merrill 1993).

4.3 Sandinon tyttäret¹⁴ - vallankumous ja naiset

Sota toi useita muutoksia naisten asemaan ja vaikutti vallitseviin sukupuolirakenteisiin. Sandinistiseen vallankumoukseen sisältyi lupaus tasa-arvosta, ja osallistumalla vallankumoukseen naiset pääsivät ennennäkemättömällä tavalla osaksi poliittista toimintaa. Tämä ei kuitenkaan johtanut automaattisesti naisten aseman parantumiseen. Käsittelen seuraavassa ensin naisten osallisuutta vallankumoukseen ja sisällissotaan. Tarkastelen erityisesti niin kutsuttua poliittista äitiyttä yhtenä vallankumouksen ideologisista peruspilareista. Sen jälkeen esittelen naisliikkeen kehitystä 1980-luvulta nykypäivään ja sen mukanaan tuomia muutoksia.

4.3.1 Naiset sodassa ja ”poliittinen äitiys”

Kampwirthin mukaan naisten asema Nicaraguan vallankumouksessa ja sisällissodassa oli niin merkittävä, ettei sitä voida ymmärtää ilman sukupuolinäkökulmaa. Sisällissotaan osallistuneista 20–30 % oli naisia, vaikka suurin osa vaikutti kotoa käsin eikä osallistunut varsinaisiin taisteluihin. Nicaraguan vallankumous erosi esimerkiksi Kuuban 1950-luvun tilanteesta siinä, että sissisodan sijaan se perustui suurten ihmisjoukkojen mobilisoituihin. (Kampwirth 2006, 2.). Näin ollen kaikki kynnelle kykenevät oli otettava mukaan.

Naisten laajan osallistumisen takana oli monia taloudellisia, poliittisia ja rakenteellisia tekijöitä, jotka kohtasivat 1970-luvulle tultaessa. Maanomistus oli 1950-luvulta lähtien alkanut keskittymään yhä harvemmille ja useat miehet joutuivat lähtemään työn perässä kaupunkiin. (Kampwirth 2006, 24-25.) Sisällissodassa kuoli paljon miehiä, mikä vaikutti osaltaan tilanteeseen. Useat haastattelemiini naiset kertoivat joidenkin sukulaismiestensä menehtyneen tai kadonneen sodassa ja tämä olikin lopulta se teema, joka sai nicaragualaiset naiset yhdistymään yhteisen asian puolesta (ks. alla). Yksinhuoltajaäidit muuttivat 1970-luvulla sankoin joukoin kaupunkiin, joissa monet, erityisesti nuoret naiset, järjestäytyivät sandinistipuolueen alaosastoihin vallankumouksen edellä (Kampwirth 2006, 26).

Sotaan osallistuttiin myös erilaisista henkilökohtaisista syistä. Monet keskiluokkaiset

---

¹⁴ Otsikko tulee Margaret Randallin (1990) kirjasta Sandinon tyttäret, joka käsitteli nicaragualaisten naisten näkemyksiä sisällissodasta.

kaupunkilaisopiskelijat olivat aatteen puolella, he eivät tunteneet perinteistä oikeistolaispolitiikkaa omakseen (ks. liite 5, kuva 9). MCN:n työntekijä Auxiliadora hoiti esimerkiksi vallankumouksellisten asevarastoa päivittäistavarakauppansa yhteydessä. Hän oli perheestä, jonka poikia lähetettiin hakemaan marxilaisia oppia Kuubasta ja Venäjältä ja Auxiliadora oli vallankumouksessa mukana juuri sosialistisen aatteen takia.

”Olin maanalaisessa liikkeessä, joka toimi Somozaa vastaan, jo teinityöstä lähtien. Kävimme valmistamassa ihmisiä tulevaa vallankumousta varten ja kerroimme miten valmistautua tulevaan taisteluun. Osa sisaruksistani oli toiminnassa mukana, joten oli helppoa lähteä mukaan. Sain koulutusta sissisodasta ja aseista. Asuin lapsena maalla, joten aseet olivat minulle tuttuja. En kuitenkaan tuntenut luonnolliseksi itselleni tappaa muita ihmisiä ja vetäydyin siviilipuolen tehtäviin. Olin sisällissodan aikana esimerkiksi eri *barrioissa* yövartijana (*vigilancia revolucionaria*). Tuolloin *contrien* väkivalta ja terrori oli päivittäistä ja tehtävä oli vaarallinen.”

Sabadellin *barrios*sa asuva Ericka kiersi armeijan mukana keittäjänä. Hänet omien sanojensa mukaan ”vietiin sotaan”:

”Lähdin äitini luota Managuasta, koska en enää pystynyt siihen elämään. Myimme vain tortilloja, elämä oli kovaa. Olin tuolloin 15-vuotias. Sitten armeija tuli ja vei meidät, minut ja muita naisia, keittäjiksi. Olin kolme vuotta paikoillaan ja sodan alettua kiersin kahdeksan vuotta armeijan mukana. Se oli kovaa, näimme paljon kuolemaa. Matagalpassa oli vain sairaita ja vanhuksia. Lähdin armeijasta vasta kun *Doña Violeta* voitti.”

Bayard de Volo (2001, 4) kirjoittaa, että ”Nicaraguan vallankumous syntyi ja sai voimansa sukupuolittuneesta diskurssista”. Vaikka vallankumouksen alkuaikoina Managuan katukuvassa yleinen näky oli sandinistien propagandakuva naisesta lapsi rinnallaan ja konekivääri olallaan, naiskuva muuttui ajan myötä perinteisempään suuntaan (Bayard de Volo 2001, 42; ks. liite 5, kuva 8). Sota toi lopulta pinnalle äärimmäiset nais-mies-dikotomiat, joissa nainen edusti rauhaa ja mies sotaa. Bayard de Volon mukaan naisten on perinteisesti nähty suojelevan ”luonnostaan” lapsiaan, ja sandinistien retoriikassa lapset korvaantuivat kansakunnalla (mts. 37-38). Kuten Yuval-Davis (1997) esittää, nationalistisissa aatteissa naiset nähdään usein kansakunnan synnyttäjinä ja kulttuurin säilyttäjinä. Naiset symboloivat murroksessa ja myllerryksessä olevan kulttuurin rajoja ja jatkuvuutta (ks. kpl 3.2.). Myös Nicaraguassa naiskuva muuttui vallankumouksen alkuaikojen militantista sissistä uusien taistelijoiden ”tuottajiksi” ja kansakunnan äideiksi. Mitä kauemmin epävakaa tilanne kesti, sitä selvemmin perinteiset arvot valtasivat alaa. Yksi Nicaraguan tunnetummista

runoilijoista ja itsekin sandinisti, Gioconda Belli, esitti asian seuraavasti runossaan *La Madre*: ”Hän ei enää / rakasta vain lapsiaan / ei enää, anna vain lapsilleen. Hän puristaa rinnalleen, tuhansia nälkäisiä suita.” (Belli ref. Bayard de Volo 2001, 39.)

Äitiyden teemoja käytettiin moraalisenä resurssina sodankäynnin molemmin puolin. (Bayard de Volo 2001, 2). Vallankumousjohtajat integroivat äitiyden teeman omaan sanomaansa korostamalla kuvaa maansa puolesta uhrautuvasta naisesta. Tämä teki sodasta kieltäytymisestä miehille vaikeampaa. Katolinen kirkko puolestaan korosti aviomiesten ja poikien kuolemien olevan osa ”suurta suunnitelmaa”, sekä edisti äitiyteen perustuvaa naiskuvaa perinteistä perhemallia tukevissa kampajoissaan. Naisten suojeluvaisto lapsiaan kohtaan nähtiin luonnollisena ja jumalallisena tehtävänä. Vastavallankumoukselliset taas vetosivat kansan tunteisiin poliittisten vankien äitien kautta syyttäen vastapuolta julmuuksista. (Solà & Pau Tayner 1988; Bayard de Volo 2001; 1, 98.) Kaiken kaikkiaan vallankumouksessa olennaista oli taistelu ideologisesta hegemoniasta ja tässä voimakkaiden kulttuuristen symbolien käyttö oli avainasemassa (Bayard de Volo 2001, 2).

Äitiys arvona ei menettänyt merkitystään sodan jälkeenkään. Sekä Violeta Chamorro että Daniel Ortega käyttivät vuonna 1990 vaalikampanjoissaan rohkeasti hyväkseen kulttuurista symboliikkaa, tosin eri ääripäistä. Vallankumous oli jättänyt jälkeensä ideologisen tyhjiön, joka johti sukupuolittuneiden ideologisten hegemonioiden taisteluun. Tässä naisrepresentaatiot olivat yksi keskeinen taistelukenttä, joka muuttui kohti traditionaalista ”kodin ja raamatun mallia”. (Bayard de Volo 2001, 32-34.) Chamorrosta kirjoitettiin, että ”hän ei ole sissi, vaan kodin nainen”. Hän pukeutui valkoiseen ja esiintyi hillitysti korostaen käyttäytyvänsä perinteisen äidinroolin mukaisesti, ”kuten hänen miehensä Pedro olisi halunnut¹⁵”. Sovittelu oli presidenttikampanjan teemana ja *Doña Violetan* olemus oli seesteinen ja äidillinen. (ks. lisää Chamorrosta kpl 4.2.) Ortega puolestaan esiintyi perinteisenä *machona* cowboy-asu yllään ja nuorten naisten ympäröimänä. (Bayard de Volo 2001, 157-158.) Hän luotti saavansa naisten äänet esiintymällä ritarina, joka pelastaa heikot ja haavoittuvaset naiset (Chavez Metoyer 2000, 99).

Myös naiset itse järjestäytyivät sisällissodassa pääasiassa äitiys-identiteetin ympärille.

---

¹⁵ Pedro Chamorro oli Somozaa vastustanut aktivisti ja *La Prensa*-lehden päätoimittaja, joka murhattiin sisällissodan alla. Chamorron rooli marttyyrin leskenä korosti uhrautuvan naisen roolia entisestään. (Bayard de Volo 2001, 157.)

Naiset onkin nähtävä prosessissa toimijoina, ei vain passiivisina uhreina (Bayard de Volo 2001, 18). Craske puhuu ”poliitisesta äitiydestä” tarkoittaen sillä äitiyden käyttämistä poliittisena liikuttajana. Sillä on symbolista voimaa erityisesti siksi, että se liittyy läheisesti naisten arkikokemukseen. Koska se on valmiiksi yhteiskunnallisesti hyväksytty arvo, sen kautta on helpompi vedota päätöksentekijöihin. (Craske 1999, 196.)

Bayard de Volon (2001) tutkimus matagalpalaisten naisten sosiaalisesta liikkeestä havainnollistaa hyvin naisten toimijuutta ja sen rajoitteita sodassa. Järjestäytymällä naiset pääsivät ennennäkemättömällä tavalla poliittiselle areenalle. *Madres de Heroes y Martires de Matagalpa* (Matagalpan Sankarien ja Marttyyrien Äidit) oli alun perin sodassa kuolleiden miesten äitien ja leskien järjestö, joka laajeni sodan aikana käsittämään monista eri lähtökohdista olevia naisia, myös *contrien* puolelta. Järjestö ei syntynyt itsestään, vaan aluperin sitä auttoivat FSLN:n pyrkimykset saada ihmiset tuntemaan itsensä osaksi vallakumousta. Ajan myötä naiset kuitenkin tulkitsivat rooliaan uudelleen ja erkaantuivat FSLN:stä pystyäkseen toimimaan aktiivisemmin vallankumouksen puolesta. Lopulta järjestön toiminta jähmetti naiset ”säilyttäjiksi”, jotka pyrkivät muistuttamaan sodasta kantamalla kaatuneiden kuvia. Sodan loputtua tämä ei enää tuntunut luontevalta, ja toiminta kääntyi enemmän kohti naisten taloudellisista tarpeista huolehtimista. (Bayard de Volo 2001; 83, 132.)

Vallankumouksella oli siis kahtalainen merkitys naisten aseman ja roolin muutoksessa. Sen myötä naisten itsetunto vahvistui, he saivat kokemusta ja mahdollisuuden toimia uusilla areenoilla sekä järjestäytyivät toimimaan oikeuksiensa puolesta (Bayard de Volo 2001; 4, 38). Giddensin termein he löysivät siis kanavan toimia alistaisen struktuurin sisällä ja käyttivät sen tarjoamia resursseja luovalla tavalla (Giddens 1984, ks. Kpl 3.1.). Naiset itse vetosivat heikkouden merkinä pidettyihin tunteisiin ja henkilökohtaiseen kärsimykseen länsimaisen feminismin korostaman universaalin moraalin sijaan. Poliitiikka nähtiin ahneutena ja *Madresien* naiset korostivat taisteluaan nicaragualaisten ihmisten puolesta. Naissymboliikka ei vapautunutkaan traditionaalisista käsitteistä, vaan päinvastoin kääntyi kohti perinteisempää mallia, kohti äitiyttä. (Bayard de Volo 2001, 127.) Sota asettikin naiset marginaaliseen asemaan, sillä heidät nähtiin pääasiassa isänmaansa puolesta taistelevina äiteinä ”*the smiling, nursing, woman guerrilla*” ja sodan loppua kohti yhä enemmän kodin ja perinteiden vartijoina. Se sulki myös ulkopuolelle naiset, joilla ei ollut lapsia tai sodassa kaatuneita miehiä. (Kampwirth 2004, 20.)

Kampwirthin mukaan naisten mobilisaatio ei sinällään johdakaan tasa-arvoon, vaikka onkin sen edellytys (Kampwirth 2004, 18). Bourdieun (1991, 122) mukaan poliittinen toiminta tähtää saamaan aikaan ja asettamaan representaatioita sosiaalisesta maailmasta, tekemään ja purkamaan ryhmiä. Poliittinen vastustus puolestaan pyrkii muuttamaan sosiaalista maailmaa muuttamalla sen representaatioita. Kuitenkin kaikki ”sosiaaliset kohtalot” ovat fataaleja, sillä ne sulkevat määrittämänsä henkilöt tiettyjen rajojen sisäpuolelle, jotka heidän on pakko tunnustaa. Tämä antaa yksilöille tunteen, että heidän olemassaolollaan on merkitystä ja se palvelee jotain tarkoitusta (mts. 126-128). Nicaragualaisten naisten toiminta sisällissodassa ei Bourdieun termin siis ollutkaan poliittista vastustusta, sillä olemassa oleviin representaatioihin pikemminkin mukauduttiin muuttamisen sijaan. Naisilla oli tunne, että he palvelivat isänmaansa ja naisten asiaa, mutta lopulta heidän kohtalonsa oli ”fataali”, ennalta määrätty.

Seuraavaksi esittelen tarkemmin sodan tuomia muutoksia nicaragualaisten naisten asemaan. Palaan vielä nationalismiin ja siihen liittyvän symboliikan merkitykseen nykypäivän Nicaraguassa kappaleessa 6.3 ja sen kytköksistä perheväkivaltaan kappaleessa 7.3. Sisällissodan tuomia mahdollisuuksia ja uhkia naisille tarkastellaan vertailevasta näkökulmasta työn viimeisessä kappaleessa.

4.3.2 Nicaraguan naisliikkeen kehitys sisällissodan jälkeen

Sisällissodan myötä Nicaraguaan syntyi vahva feministinen liike. Se oli alkanut jo Somozan ajalla, kun naiset järjestäytyivät vastustamaan diktatuurin ihmisoikeusloukkauksia ja maan ensimmäinen naisjärjestö AMPRONAC¹⁶ perustettiin vuonna 1977. Sandinistit julistivat heti vallankumouksen alettua 1979, että vallankumouksen tavoitteet olivat naisten tavoitteita. Naisjärjestön nimi muutettiin AMNLAEksi¹⁷ ensimmäisen sodassa kuolleen sandinistinaisen mukaan. Sandinistisen ideologian mukaan naisten suurempi osallistuminen yhteiskuntaan taloudellisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti johtaisi automaattisesti naisten itsetunnon ja sitä myötä heidän asemansa kohenemiseen. Vallankumousprosessi toisi mukanaan tasa-arvon. (Bayard de Volo 2001, 35.) FSLN:n johtajien lupaukset olivat sodan alussa suuret ja monia edistysaskelia otettiin (ks. lisää lakiuudistuksista kpl 5).

¹⁶ Asociación de Mujeres ante la Problemática Nacional (Naisten Järjestö Kansallisen Problematiikan edessä)

¹⁷ Asociación de Mujeres Nicaraguenses Luisa Amanda Espinoza (Nicaragualaisten Naisten järjestö Luisa Amanda Espinoza)

Sodan kuluessa naisten oikeudet jäivät kuitenkin yleisen vapaus-ideologian jalkoihin. Naisten annettiin ymmärtää, että heidän tarpeensa kyllä huomioitaisiin, kunhan muut ”kiireellisemmät asiat” olisi ensin ratkaistu. Sodassa mukana ollut María Auxiliadora Romero kertoi näin:

”Naiset tunsivat sodan alkaessa olevansa vapaampia osallistumaan yhteiskuntaan. Menimme töihin tehtaisiin ja pelloille. Ylimmässä sandinistijohdossa ei ollut naisia, mutta sissiarmeijassa oli nais-*comandanteja*, korkeissakin asemissa. Mutta vallankumous oli pohjimmiltaan *machistinen* ja armeijassakin naisten yläpuolella oli aina joku mies, joka harjoitti valtaa.”

Sandinistit olivat kyllä kannustaneet naisia poliittiseen aktivismiin ja massaorganisaatioon sekä tuomaan avoimesti esille kansan huolenaiheet. Järjestöt, kuten yllä mainittu *Madres de Heroes y Martíres de Matagalpa*, toimivat kansan äänitorvina puolueelle. Toisaalta vallankumouksen aatteiden suojelu ja edistäminen meni kaiken muun yli. (Bayard de Volo 2001, 71.) María Auxiliadora Romeron mukaan tasa-arvo ei sandinistivallankumouksessa toteutunut millään saralla, vaan systeemi oli hierarkkinen ja tasa-arvoa ajateltiin ennen muuta miesten näkökulmasta. Lisäksi arvomaailma oli pohjimmiltaan konservatiivinen, eikä esimerkiksi homoseksuaaleja suvaittu. ”Tunsin yhden naispariskunnan, jotka olivat sissitoiminnassa mukana. Heidät raiskattiin ”opetuksiksi” muille. Se oli kauheaa”, Romero kertoi.

Lancasterin (1192, 7) mukaan pitkittynyt sota oli kuluttanut nicaragualaiset loppuun niin henkisesti kuin taloudellisestikin ja tasa-arvon aate romuttui vähitellen elämän keskittyessä kamppailuun päivittäisestä toimeentulosta. Massamobilisaatio sotastrategiana tarkoitti myös hierarkkista rakennetta, joka ylläpiti vanhoja valtasuhteita. FSLN:n eliitti ei koskaan nähnytkaan patriarkaalisien perhemallien eliminoinista demokratiaprosessinsa keskiössä. Naisten asialle annettu tuki onkin parhaiten selitettävissä sandinistien pyrkimyksenä kasvattaa valtaa ja pysyä siinä, ei sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisenä. Konservatiivisten piirien tuki oli sandinisteille lopulta naisten tukea poliittisesti tärkeämpää. Daniel Ortegán vuonna 2006 solmima sopimus katolisen kirkon kanssa ja siitä seurannut maailman jyrkimpiin kuuluva aborttilaki on tästä selvä osoitus (BBC News 18.11.2006, ks. liite 3, kuva 4). Demokratia ja tasa-arvo näyttäisivätkin olevan uhanalaisia sandinistien agendalla. (Bayard de Volo 2001, 248).

Vaikka maan ensimmäinen sisällissodan jälkeen valittu presidentti oli nainen, tämä ei

tarkoittanut, että naisten asioiden hoitaminen olisi edennyt, päinvastoin. Poliitiikkaa leimasi antifeminismi ja hallitus poisti joitakin jo saavutettuja sosiaalisia oikeuksia, esimerkiksi monet aiemmin ilmaiset terveyspalvelut muuttuivat maksullisiksi. Sosiaalipalveluista huolehtiminen siirtyi yhä enemmän kotitalouksien vastuulle. (Bayard de Volo 2001, 161). Chamorro julisti vaalien alla: ”En ole feministi enkä halua sellainen ollakaan. Olen kodille omistautunut nainen.” Chamorron politiikka korosti perinteisiä perhearvoja yrittäen työntää niitä jopa kohti vanhempaa, hierarkkisempaa mallia. Vaalien alla tehtyjen gallupien mukaan juuri uskonnolliset, maaseudulla asuvat, vanhemmat kotiäidit olivat Chamorron vahvimpia kannattajia. (Mts. 156-157.) Chamorro onkin ristiriitainen hahmo, nainen ja anti-feministi, mutta ymmärrettävissä edellä esitetyn nationalistisen naiskuvan kautta. Kuten esitin kappaleessa 3.2, kulttuurit ovat sisäisiä ristiriitoja käsittäviä dynaamisia prosesseja, jotka kiinnittyvät tiettyyn historialiseen aikaan ja paikkaan (Yuval-Davis 1997). Nicaraguassa aika oli oikea Chamorron kaltaiselle presidentille.

Sodan päätyttyä naisliike irtautui poliittisesta järjestelmästä ja syntyi useita itsenäisiä järjestöjä, joiden huomio keskittyi patriarkaalisen systeemin kritiikkiin. Sota olikin naisliikkeen siemen, joka iti vasta sen päätyttyä. Puoluepolitiikasta vapautunut naisliike tunsi nyt, ettei mikään ollut niiden esteenä ja järjestöt muodostuivat erillisten teemojen, kuten väkivalta ja terveys, ympärille (Chavez Metoyer 2000 101-102). Vuonna 1995 järjestettiin esimerkiksi ensimmäinen kansallinen tapahtuma väkivaltaa vastaan (Boletina 8/2009). Useita naisten asemaa parantavia lakeja vietiin läpi ja Nicaraguan naisliike verkostoitui kansainvälisen liikkeen kanssa. (Boletina 3/2009.) Kampwirthin (2004, 45) mukaan naisliikkeen hiipuminen 1980-luvun lopulla johtui osittain myös konkreettisen vastuksen puuttumisesta, kun sanidinit olivat ainakin ulospäin naisten vaateiden kannalla. Chamorron kielteinen politiikka antoi naisille uuden haasteen. María Auxiliadora Romero kertoi olleensa mukana ensimmäisen naisjärjestöjen verkoston perustamisessa Matagalpaan ja nähneensä järjestöjä ja liikkeitä puhkeavan ympäri maata. Vaikka eri järjestöillä olikin omat teemansa, ne yhdistivät voimansa kampanjoissa ja mielenosoituksissa. Näin kansalaisyhteiskunta näytti laajuutensa päättäjille.

Seuraavassa kappaleessa pureudutaan yhteen nicaragualaisen perhe-elämän vakavimmista ongelmista, jonka ympärille naiset organisoituivat sodan jälkeen sankoin joukoin: perheväkivaltaan.

5 Rakkauden ja hiljaisuuden välissä

¡Somos mujeres libres!

¡Ya no más! Renunciamos la violencia contra las mujeres!

Antes de cargar de otros cárgate de vos!¹⁸

(Naisjärjestöjen iskulauseita Matagalpan katukuvassa keväällä 2010)

2000-luvun Nicaragua on erilaisten iskulauseiden ja kansalaisjärjestöjen luvattu maa ja yhä useampi niistä liittyy naisten oikeuksiin (ks. liite 4). Nicaraguassa perheväkivalta on tunnustettu julkiseksi, kansanterveydelliseksi ongelmaksi. Asian julkisen tunnustamisen voi nähdä ainakin osittain johtuvan naisjärjestöjen esiinmarssista vallankumouksen myötä. Maassa on säädetty sodan jälkeen lukuisia naisten asemaa parantavia lakeja ja Nicaragua on allekirjoittanut useita kansainvälisiä sekä alueellisia sopimuksia, jotka takaavat naisille yhdenvertaiset oikeudet miesten kanssa. Lait eivät kuitenkaan toteudu käytännössä ja naisiin kohdistuva väkivalta on sisällissodan jälkeen lisääntynyt Nicaraguassa ennätyslukemiin. Syinä ovat paitsi resurssipula, myös poliittinen tahto ja virkamiesten ja auktoriteettien asenteet. Perheväkivaltaa pidetään edelleen yksityisenä asiana ja fyysinen kuritus on kulttuurisesti hyväksyttävää. Toisaalta köyhyys ja tietämättömyys estävät rikosten päättymisen oikeuteen asti.

Väkivalta on WHO:n mukaan 15–44-vuotiaiden naisten yleisin kuolinsyy maailmassa (Grug, Dahlberg et. al. 2002). Väkivaltalukuja ei ole saatu laskemaan siitäkään huolimatta, että asian tiimoilta on tehty useita kansainvälisiä julistuksia ja toimintaohjelmia. UN Womenin mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on myös ihmisoikeusloukkaus ja niistä yksi yleisimpiä: joka kolmas nainen joutuu väkivallan kohteeksi elämänsä aikana (Suomen UN Women 2011). YK:n naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women CEDAW, määrittelee naisiin kohdistuvan syrjinnän tarkoittavan ”kaikkea sellaista sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää, poissulkemista tai rajoittamista, jonka vaikutus tai tarkoitus on heikentää (---) yhtäläisten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai toteuttamista (---), tai mitätöidä nämä oikeudet” (UN Division for the Advancement of Women 29.10.2011.)

¹⁸ Olemme vapaita naisia! Ei enää! Kiellämme naisiin kohdistuvan väkivallan! Ennen kuin huolehdi muista, huolehdi itsestäsi!

Väkivallan taustalla on kulttuurisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka ylläpitävät väkivallan käyttöä ja hyväksymistä. Sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa tapahtuu monella tasolla, näkyvissä ja näkymättömissä. Se voi olla yksityistä, kumppanin tai muun perheenjäsenen harjoittamaa seksuaalista, fyysistä tai psyykkistä hyväksikäyttöä. Rakenteelliseksi väkivallaksi puolestaan luokitellaan ”näkymättömissä” tapahtuva auktoriteettien harjoittama häirintä ja syrjintä, ihmiskauppa sekä konflikteihin liittyvä systemaattinen hyväksikäyttö. (Ulkoasiainministeriön kehitysviestintä, 2010.) Rakenteellista väkivaltaa voi olla esimerkiksi se, kun köyhä, maaseudulla asuva nainen ei pääse poliisin luo tekemään rikosilmoitusta perheväkivallasta taloudellisten resurssiensa takia tai koska yhteisössä ei hyväksytä yksityisasioista puhumista julkisesti.

Tutkimukseni keskeinen teema on perheväkivalta, ja käsittelen sitä työn edetessä eri näkökulmista. Tässä kappaleessa tarkastelen perheväkivallan ilmenemistä Nicaraguassa sekä sen yleisyyttä ja muotoja tilastojen ja tutkimusten valossa. Tämän jälkeen luon katsauksen siihen, mitä Nicaraguan lait ja sopimukset sanovat perheväkivallasta ja miten asiassa on tällä saralla edistytty. Väkivallan rakenteellisiin syihin palataan kappaleessa 7, jossa tuon yhteen instituutioiden, sukupuolirakenteiden ja konfliktin vaikutukset perheväkivaltaan Nicaraguassa.

5.1 Perheväkivallan ilmeneminen ja yleisyys Nicaraguassa

”Minulta on korjattu murtunut käsi ja jalka, kaksi kylkiluuta, selkärankani on rikki kolmesta kohtaa ja pääni on saanut pahoja vammoja. En kuule toisella korvalla. Pahinta oli kuitenkin se, kun mies hakkasi kavereidensa edessä. Ne vain nauroivat. Mutta miehellä on ollut niin vaikeaa. Siksi se käyttää viinaa ja huumeita ja liikkuu siinä porukassa.”

Kertomus on Sabadellissa asuvan 50-vuotiaan Erickan. Hän oli kertonut MCN:n naisten ryhmässä, kuinka hänen elämänsä oli muuttunut sen jälkeen kun hän liittyi ryhmään. Ericka sanoi kestäneensä kamalaa väkivaltaa vuosia, mutta siihen oli nyt tullut loppu. Pyysin kokouksen jälkeen Erickaa haastateltavaksi, mutta hän puhkesi itkuun eikä sanonut mitään. Myöhemmin hän kuitenkin tuli toimistolleni ja halusi kertoa kokemuksistaan. Ericka on ollut miehensä kanssa 15 vuotta, ”joiden aikana ei ole ollut rauhaa”. Hän on mennyt poliisille useaan kertaan ja mies on saanut tuomioitakin, mutta

karannut aina Costa Ricaan tai piileskellyt kavereiden luona välttääkseen vankilan. Ericka väittää, että nyt mies on parantanut tapansa. Hetken päästä hän kuitenkin sanoo miestä rähinöitsijäksi (*siempre en pleitón*) ja naisten naurattajaksi. Ericka on käskenyt miehen muuttaa äitinsä luo, mutta juopotteleva mies asuu edelleen vaimonsa luona ja aiheuttaa aika ajoin ongelmia. Lyönyt hän ei ole kahteen vuoteen.

Matagalpassa haastatteleman psykologi Karla Obregón totesi, että Nicaraguassa ”suurin osa naisista kärsii, henkisesti tai fyysisesti”. Lausahdus voi tuntua liioitellulta ja perustuu varmasti osittain Obregónin omiin kokemuksiin psykologina. Tilastojen ja tutkimusten perusteella toteamuksessa on kuitenkin perää: maassa raportoidaan keskimäärin 10 seksuaalirikosta päivässä (Policía Nacional, Dirección de Comisarías de la Mujer y la Niñez 2009). Nicaraguaa pidetään yhtenä Keski-Amerikan turvallisimmista maista, sillä siellä ei suuressa mittakaavassa ole Guatemalaa, El Salvadoria ja Hondurasia piinaavaa järjestäytynyttä rikollisuutta. Maassa esiintyy naapureita vähemmän myös naistappoja (Romero 20.5.2010). Mutta väkivalta on kasvanut yleisesti kaikissa alueen maissa ja Nicaraguassa kasvua on tapahtunut juuri perheväkivallan saralla. Sekä väkivaltatapausten määrä että rikosten vakavuus ovat kasvussa.

Nicaraguan poliisin naisiin ja lapsiin kohdistuvien rikosten jaosto (*Comisaría de la Mujer y la Niñez*) tilastoi perheväkivallasta ja seksuaalirikoksista tehtyjä ilmoituksia. 2000-luvulla suunta on ollut nousujohteinen, vaikka luvut ovat vaihdelleet vuosittain. Laskua tapahtui hieman vuosina 2004–2006, mutta 2007 nousua oli jopa 21 % (Policía Nacional, Dirección de Comisarías de la Mujer y la Niñez 2009). Vuonna 2008 Nicaraguassa kuoli 79 naista väkivallan seurauksena. Eri tutkimusten mukaan 40–60 % naisista ilmoittaa kokeneensa jonkin asteista henkistä tai fyysistä väkivaltaa parisuhteessaan. (Puntos de Encuentro, 2010). Vertailun vuoksi todettakoon, että väestömäärältään lähes samankokoisessa Suomessa on 2000-luvulla kuollut keskimäärin 13 naista vuodessa väkivallan seurauksena. Vuonna 2006 tehdyn suomalaisen uhritutkimuksen mukaan 0,5 % naisista ilmoitti joutuneensa kuluneen vuoden aikana puolisonsa tai vakituisen seurustelukumppaninsa tekemän fyysisen väkivallan kohteeksi. (OPTL 12/2009.)

Seksuaalirikoksista tehtyjen ilmoitusten määrä kasvoi Nicaraguassa vuosina 2003–2007 yli 60 % ja vuonna 2008 poliisille tehtiin noin 14 000 ilmoitusta. Raiskausten määrä nousi kymmenessä vuodessa lähes 80 % (1996–2005). Erityisen tapauksen seksuaalirikosten osalta muodostavat alaikäisiin tyttöihin kohdistuneet rikokset, joiden

määrä on kasvanut maassa huimasti. Kun vuoden 1998 poliisin tilastojen mukaan seksuaalista hyväksikäyttöä oli kokenut 10 % naisista, joista 4 % oli alle 12-vuotiaita, niin vuosina 2006–2007¹⁹ jopa puolet naisista kertoi kokeneensa seksuaalista hyväksikäyttöä ja heistä 50 % oli alle 12-vuotiaita. Vastaavasti vuonna 2007 alaikäisiin kohdistuneet rikokset kasvoivat edelleen 38 %. (Maltez Heuzo 2007 ja *Policía Nacional, Dirección de Comisarías de la Mujer y la Niñez* 2009). Vaikka nuoret aloittavat Nicaraguassa seksielämän muutenkin aikaisin, on lapsiin ja teini-ikäisiin kohdistuva hyväksikäyttö nähtävissä teiniraskauksien suuressa määrässä: vuonna 2006 Nicaraguassa neljäsosa synnyttäjistä oli 15–19-vuotiaita ja joka neljäs synnytyksessä kuollut nainen teini-ikäinen. Monesti raskauden taustalla on pakotettu seksi. (ANFAM, 2007.)

Matagalpassa toimiva Las Hormiguitas lastenkeskus tarjoaa kadulla työskenteleville lapsille ja nuorille turvallisen paikan, jossa voi tehdä läksyjä, leikkiä ja tavata muita lapsia ja nuoria. Sieltä saa myös psykologin apua ja keskuksen työntekijät ovat yhteydessä lasten perheisiin. Kävin kenttätöni aikana säännöllisesti keskustelemassa Las Hormiguitasin työntekijöiden kanssa. He kertoivat teinien seurustelusuhteiden aiheuttavan jatkuvasti huolta, sillä nuoret näyttävät avoimesti seksuaalisuuttaan, mutteivät osaa aikuisten tavoin ottaa vastuuta tai käytä ehkäisyä. ”Köyhissä *barrioissa* kadulla työskentelevät lapset eivät ole kenenkään vastuulla ja he ovat ”vapaata riistaa” erilaisille hyväksikäytöille”, keskuksen johtaja Isabel sanoi. Kuitenkin myös lasten ja nuorten kohdalla koti voi osoittautua vaarallisimmaksi paikaksi. Isabel kertoi minulle teini-ikäisestä tytöstä, joka alkoi yllättäen pukeutua poikien vaatteisiin ja leikkasi hiuksensa lyhyiksi. Hänellä oli vaikeuksia koulussa ja sosiaalisia ongelmia. Lopulta keskusteluissa keskuksen psykologin kanssa kävi ilmi, että tytön eno oli systemaattisesti käyttänyt tätä hyväkseen ja myynyt tyttöä kavereilleen.

Alueellisesti perheväkivaltaa esiintyy eniten pääkaupunki Managuassa, mutta 2000-luvulla Matagalpa on tullut vuodesta riippuen heti toisena tai kolmantena maan yhdeksästä hallinnollisesta alueesta. Myös seksuaalirikosten määrä on Matagalpassa kasvanut tasaisesti ja varsinkin ympäröivä maaseutu (Apatite ja Guadalupe) esiintyvät tilastoissa korkealla. (*Policía Nacional, Dirección de Comisarías de la Mujer y la Niñez* 2009.) Matagalpan kaupungin köyhät *barriot* ovat haastattelemieni asiantuntijoiden mukaan yleisimmin rikospaikkoina, vaikka perheväkivaltaa esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa. Vieraillessani MCN työntekijöiden mukana Las Maríasin syrjäisessä ja köyhässä *barriossa* huomioni kiinnitti naisten pelokas ja ujo olemus.

---

19 Väestö- ja terveystutkimus, *La Encuesta de Demografía y Salud 2007* (ANFAM, 2007).

Paluumatkalla kaupunkiin kuulin, että kyseisessä paikassa oli juuri edellisellä viikolla raiskattu ja tapettu 12-vuotias tyttö. Kylissä haastattelemani naiset kertoivat väkivaltaa esiintyvän myös maaseudulla. Apatitessa naiset tuntuivat välttelevän aihetta ja sanoivat, että väkivaltaa on, muttei kovin paljon tai että se on vähentynyt. Sen sijaan Guadalupe Arribassa ja Guadalupe Abajossa naiset ottivat aiheen oma-aloitteisesti puheeksi ja kertoivat väkivaltaa esiintyvän todella paljon.

Käsittelen seuraavaksi perheväkivallan lainsäädännöllistä ja institutionaalista kontekstia sekä Nicaraguan oikeusjärjestelmän ongelmia ja puutteita väkivallan vähentämisen ja ehkäisemisen kannalta.

5.2 Valtio, instituutiot ja lainsäädäntö

”Poliisit olivat saaneet pidätysmääräyksen 14-vuotiaan tytön raiskaajasta ja tiesivät tarkalleen missä hän asui. Tekijä pysyi kuitenkin vapaalla jalalla, sillä poliisilla ”ei ollut bensaa”, eivätkä he siis voineet hakea tuomittua ” (Maltez Heuzo 2007).

Viimeksi maaliskuussa 2011 kaksi naista tapettiin ja raiskattiin raa’asti Matagalpan läheisyydessä. Toukokuussa tekijä tuomittiin 62 vuodeksi vankeuteen. (Romero 20.5.2010.) Näin ei kuitenkaan aina käy – todisteet häviävät tai ne ovat puutteelliset. Varsinkin teoissa, jotka eivät johda kuolemaan asti, viranomaiset saattavat pitää tapausta merkityksettömänä. Väkivalta on kuitenkin aina traumatisoivaa ja jättää uhrille pysyvät haavat. Valtion tulisi puolestaan toimillaan edesauttaa kansalaistensa hyvinvointia.

5.2.1 Kansainväliset sopimukset ja kansalliset lait

Vuoden 1945 YK:n ihmisoikeusjulistus takaa kaikille ihmisille tasavertaiset oikeudet terveyteen ja turvalliseen elämään sukupuoleen katsomatta. Wienissä pidetyssä ihmisoikeuskonferenssissa vuonna 1993 naisten oikeudet hyväksyttiin ihmisoikeuksiksi. Vuonna 1975 hyväksyttiin toimintasuunnitelma naisten aseman parantamiseksi ja YK:n alainen naisten rahasto (UNIFEM) päätettiin perustaa. 1995 Pekingissä pidetyssä YK:n neljännessä maailmankonferenssissa naisten aseman edistämiseksi hyväksyttiin laajamittainen julistus ja toimintaohjelma tasa-arvon

saavuttamiseksi. Naisten oikeudet ovat esillä myös YK:n vuosituhattavoitteissa, joihin kuuluvat muun muassa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä äiti- ja lapsikuolleisuuden vähentäminen. (Suomen UN Women 29.10.2011.)

Myös Nicaraguassa naisjärjestöjen kamppailut ovat johtaneet siihen, että maa on sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin. Nicaragua on allekirjoittanut vuonna 1981 YK:n CEDAW sopimuksen, joka tähtää kaikkien naisiin kohdistuvan syrjinnän muotojen eliminointiin. Vuonna 1993 Nicaragua allekirjoitti myös naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn tähtäävän YK:n sopimuksen. Alueellisella tasolla Nicaraguaa velvoittaa Amerikan maiden välinen sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä, rankaisemisesta ja poistamisesta, *Convención de Belem do Pará*, joka tuli voimaan vuonna 1994. (Boletina 03/2009.)

Ensimmäinen kansallinen naisjärjestöjen tapaaminen väkivaltaa vastaan pidettiin vuonna 1995 (Boletina 08/2009). Nicaraguassa on 1980-luvulta lähtien säädetty myös useita kansallisia lakeja, jotka ovat parantaneet naisten asemaa ainakin lain edessä. Chavez Metoyerin (2000) mukaan laeilla on Nicaraguassa ollut erityisen suuri vaikutus naisten taistelussa oikeuksiensa puolesta. Ennen vallankumousta voimassa olleet lait olivat hyvin repressiivisiä: naisten oikeutta avioeroon rajoitettiin, vain naiset saattoivat joutua syytteeseen aviorikoksesta, naisilla ei ollut laillista oikeutta virallisen avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin eivätkä he saaneet nostaa syytettä aviomiestään vastaan väkivalta- tai raiskaustapauksissa. Naisilla ei myöskään ollut oikeutta perheen omaisuuteen ja naisen palkkakin saatettiin maksaa aviomiehelle, veljelle tai isälle. Somozan diktatuurin ajan lait olivat täysin ristiriidassa arkitodellisuuden kanssa, sillä Nicaraguassa laillistetut avioliitot (siviili- tai kirkkovihkiminen) ovat harvinaisia, miehillä on useita perheitä ja perheen molemmat vanhemmat saattavat käydä palkkatyössä. (Chavez Metoyer 2000, 18-19; ks. myös kpl 6.1.)

Sandinistit tekivät heti valtaan tultuaan useita muutoksia lakeihin ja feministisen liikkeen ponnistelut saivat aikaan monia uudistuksia 1990-luvulta lähtien. Naisten työn arvo maataloudessa ja kodin ulkopuolella tunnustettiin. Työmarkkinajärjestöihin perustettiin naisjaostoja ajamaan työläisnaisten etuja. Maan uudessa perustuslaissa todettiin sukupuolten välinen tasa-arvo, rekisteröimättömien suhteiden laillinen arvo ja miesten ja naisten yhtäläinen oikeus avioeroon. Naistentaloja perustettiin tarjoamaan terveyspalveluja ja lakineuvontaa. Lakimuutokset myös takasivat mm. paremman pääsyn ehkäisymenetelmiin ja lastenhoitoon. (Boletina 03/2009.) Nykyisin lapsen molemmat vanhemmat ovat lain edessä yhtä lailla vastuussa lastensa hoidosta ja

kasvatuksesta. Miehet ovat elatusvastuussa myös avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsistaan, tosin isyyden vahvistava DNA-testi ei ole pakollinen. Kaikilla kansalaisilla on lain mukaan tasavertaiset oikeudet ja mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa. (Boletina 01/2010.)

1990-luvun lopulla poliisin yhteyteen tuli isoihin kaupunkeihin oma yksikkö hoitamaan naisten ja lasten asioita. Poliisille kohdistettiin suuri valistuskampanja perheväkivaltaa koskien ja väkivallan myönnettiin olevan ”julkisen terveyden ongelma” vuonna 1996. (Policía Nacional, Dirección de Comisarias de la Mujer y la Niñez 2009.). Samana vuonna säädetty laki penalisoi myös perheväkivallan sekä seksuaalisen hyväksikäytön. Presidentti Alemán ei kuitenkaan allekirjoittanut monia naisten vaatimuksia lakiin katolisen kirkon ja oikeistokonservatiivien painostuksesta. Sen sijaan perustettiin uusi perheministeriö (*Ministerio de la Familia*), joka keskittyi edistämään laillisia avioliittoja ja ydinperhettä sekä perheen tehtävää ennen kaikkea lisääntymisen kannalta. Naisjärjestöjen kritiikin mukaan uusi ministeriö perustettiin valvomaan kansalaisjärjestöjä. (Kampwirth 2004, 71-72.) Vuonna 2000 laadittiin myös kansallinen toimintaohjelma perheväkivaltaa vastaan. Valtion vastuu väkivaltarikosten rankaisemisessa ja sen estämisessä on siis todettu virallisesti monessa yhteydessä. (Boletina 08/2009 & Boletina 10/2009.)

5.2.2 *¡Basta ya impunidad!* – Miksei perheväkivallasta rankaista?

YK:n mukaan ”rikoksiin syyllistyneiden rankaisematta jättäminen, uhreille suunnattujen palvelujen riittämättömyys, negatiivisia ennakkoluuloja levittävät ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa yleistävät asenteet ja käyttäytymismallit sekä olemassa olevien toimenpiteiden toteuttamiseen tarvittavien resurssien yleinen puute ovat suurimpia esteitä sukupuolittuneen väkivallan ehkäisemiselle ja lopettamiselle” (Suomen UN Women 29.10.2011).

Apatitessa haastattelemani naiset kertoivat yrittäneensä jo pitkään saada kylässä asuvaa perheväkivallasta kärsivää naista hakemaan apua. Perheen lapsetkin kärsivät fyysisistä kehityshäiriöistä, jotka saattavat johtua henkisistä ongelmista. Mutta nainen ei halua tai uskalla lähteä tilanteesta. ”Olemme kyllä yrittäneet useasti, mutta emme me voi pakottaa häntä”, naiset totesivat minulle. Tämä nainen oli myös mukana MCN:n hankkeissa ja tietoinen oikeuksistaan. Nicaraguassa poliisin arvion mukaan vain 5 % perheväkivaltatapauksista päättyy viranomaisten tietoon. Vain joka kolmas raiskauksen uhri kertoo asiasta jollekin. Lasten hyväksikäyttötapauksista vaietaan tätäkin tiukemmin

ja erityisesti alaikäisiin poikiin kohdistuvia rikoksia ei yleensä ilmoiteta ollenkaan. Ne loistavatkin poissaolollaan tilastoista ja tutkimuksista. (Policía Nacional, Dirección de Comisarías de la Mujer y la Niñez 2009.) Kun otetaan huomioon, että tästäkin huolimatta väkivaltatapausten määrä tilastoissa on kasvanut, voidaan vain arvailla ilmiön todellista laajuutta. Ilmoitusten määrän kasvu voi johtua osittain siitä, että perheväkivalta on ollut kansalaisjärjestöjen kampanjoinnin takia esillä aiempaa enemmän ja poliisille mennään herkemmin. Kuitenkin vuoden 2006–2007 selvityksessä vain 7 % väkivaltaa kokeneista sanoi ilmoittamatta jättämisen johtuneen tiedon puutteesta (ANFAM 2007).

Taustalla on monta tekijää instituutioiden toimimattomuudesta virkamiesten asenteisiin ja uhrien taloudellisiin resursseihin. Poliisiasemalle meno koetaan paitsi nöyryyttäväksi myös turhaksi. Useista lakiuudistuksista huolimatta ainoastaan 11 % ilmoitetuista perheväkivaltarikoksista päättyy oikeuden käsittelyyn ja vielä tämänkin jälkeen 43 % asianomistajista jättää oikeustoimet kesken (ANFAM, 2007). Väkivallasta tai raiskauksista ei monissa loppuunkaan asti saatetuissa tapauksissa langeteta rangaistusta, vaan ainoastaan 16 % oikeuteen asti päätyneistä tapauksista johtaa tuomioon. Todisteet eivät riitä tai ne "häviävät", jonka lisäksi monet tuomarit ja poliisit ovat lahjottavissa. Naisten asioita hoitavien poliisiyksiköiden (*Comisarías de la Mujer y la Niñez*) henkilökunta ei ole ammattimaista tai he eivät muusta syystä hoida asioita oikealla tavalla. Naisia käännytetään pois, jos heillä ei ole lakimiestä tai kansalaisjärjestön edustajaa mukanaan, heitä saatetaan syyttää valehtelusta tai kuulusteluissa vähätellään rikosta. (Romero 9.7.2010). Oman kenttätyöni aikana paikallisessa oikeudessa käsiteltiin muutamaa tapautta, jotka saivat laajalti julkisuutta. Eräässä 12-vuotiaan tytön tappoon johtaneessa joukkoraiskaustapauksessa syytetyt vapautettiin, sillä tunnustukset sisältänyt nauhoite "hävisi".

Uhrin rajalliset taloudelliset resurssit ovat usein yksi väkivallan kierrettä ylläpitävä tekijä. Väkivaltaisesta suhteesta ei lähdetä, sillä kaikki omaisuus on miehen nimissä. Matagalpassa haastattelemani Ericka kertoi kokemuksistaan näin:

"Minulla ei ollut mitään omaisuutta. Olin lähtenyt väkivaltaisen mieheni luota alivuokralaiseksi erään vanhan naisen taloon, sillä olin raskaana ja mies oli potkinut minua mahaan. Nainen kuitenkin heitti minut ulos talostaan päivän varoitusajalla. Minulla oli myös pieni lapsi. Olimme taivasalla. Onneksi Movimiento Comunalin henkilökunta löysi minut ja hankki meille pienen talon Mitch-hurrikaanin jälleenrakennusprojektin puitteissa".

Harvalla on varaa lakimieheen ja suurella osalla köyhistä naisista ei ole henkilöllisyystodistusta, jolloin he eivät kuulu virallisen järjestelmän piiriin. Oikeusjutun käsittely saattaa kestää kauan ja oikeustalot sijaitsevat isoissa kaupungeissa. Esimerkiksi Matagalpassa ei ole lain edellyttämää oikeuskäsittelyn ajaksi tarkoitettua majataloa rikosten uhreille. Matkat kaupunkiin maksavat ja aika on pois perheen elantoon tarkoitettu työstä. Köyhyyteen liittyy myös se, ettei oikeusjärjestelmää tai omia oikeuksia tunneta. Varsinkin nuorten kohdalla myös puutteet seksuaalikasvatuksessa näkyvät: tutkimusten mukaan 77 % seksiä harrastavista 13-17-vuotiaista teineistä ei käytä minkäänlaista ehkäisyä (Boletina 10/09).

Osa hyväksikäytetyistä lapsista ja nuorista ei ilmoita tapauksista, sillä he eivät tiedä asian olevan rikos. Kansalaisjärjestö Ixchenin toteuttaman tutkimuksen mukaan osa 18-vuotiaista nuorista ei ole saanut mitään tietoa seksistä vanhemmiltaan tai opettajiltaan. Seksistä puhuminen on tabu, ja varsinkin katolisen kirkon piirissä seksivalistuksen nähdään johtavan nuorten vapaamielisempään seksuaaliseen käyttäytymiseen. Insesti ei ole ollut puheenaiheena kuin vasta viime vuosina edes terveyden ammattilaisten keskuudessa. (Maltez Heuzo 2007.)

Nicaraguassa on valtion tasolla päätetty ottaa käyttöön laaja kirjo seksuaalikasvatusta tukevia instrumentteja, mutta tämä ei ole vielä toteutunut, sillä viranomaiset kiistelevät sisällön moraalista. Vanhoilliset piirit väittävät koulutusmateriaalin mainostavan aborttia ja homoseksuaalisuutta ja korostavat seksuaalikasvatuksen olevan perheen sisäinen asia. (Gomez & Largaespada 2004.) Kyse on myös poliittisesta tahdosta ja kulttuurisista rakenteista. Lasten hyväksikäyttö tai naisten pahoinpitely eivät ole edes joidenkin oikeustoimen työntekijöiden mielestä vakavia rikoksia. Vaikka lakimuutoksia tehdään, lakien toimeenpanijat eivät osaa tai halua käyttää niitä. Resurssipulassa muita rikoksia priorisoidaan. (Auxiliadora Romero 8.7.2010.)

Lainsäädännössä konsultoidaan edelleen katolista kirkkoa, vaikka Nicaraguan perustuslaissa maallinen valta on erotettu kirkon piiristä (Gomez & Largaespada 2004). Tilanne on osittain huonontunut 2000-luvulla fundamentalististen aatteiden voimistuttua, sekä oikeistokonservatistien että sandinistien puolelta. Maan nykyinen presidentti Ortega on tunnettu läheisistä siteistään katolisen kirkon johtoon. Vuonna 2006 maassa säädettiin maailman jyrkimpiin kuuluva aborttilaki, joka kieltää abortin kaikissa olosuhteissa, myös silloin, kun sikiön tai äidin henki on vaarassa. Arvioiden mukaan kuitenkin 93:sta vuonna 2008 synnytyksen tai raskauden seurauksena kuolleista naisista 14 % olisi voitu pelastaa abortilla (Boletina 08 / 2009). Toisaalta

laiton, epämääräisissä olosuhteissa tehty abortti on yleisimpiä syitä äitikuolleisuuden taustalla ja etenkin nuorten naisten suuri osuus tapauksissa on huolestuttavaa. Syytä tähän voi miettiä esimerkiksi sen valossa, että Nicaraguassa arviolta jopa kolmasosa 15-19-vuotiaiden raskauksista on pakotetun seksin tulosta. Varsinaisten komplikaatioista johtuvien kuolemantapausten lisäksi on huomioitava myös raskaudesta johtuvat itsemurhat. (Gomez & Largaespada 2004.) Keväällä 2010 mediassa keskusteltiin laajalti tapauksesta, jossa raskaana oleva, syöpää sairastava nainen ei saanut hoitoa sairauteensa sikiön terveysuhan takia (López Hernández 21.2.2010).

Vuonna 2007 valtakunnan syyttäjänvirastoon perustettiin erityinen väkivaltayksikkö, mutta sitä on alusta alkaen vaivannut resurssipula. Vuonna 2008 säädetty uusi rikoslaki toi tullessaan joitakin naisten kannalta epäedullisia uudistuksia. Uuden lain mukaan poliisi ei saa häätää väkivallantekijää kotoaan, sillä se rikkoisi tekijän ihmisoikeuksia. Seksuaalirikosten terminologiaa muutettiin niin, että henkinen väkivalta poistettiin teksteistä ja käyttöön otettiin rikosten eri asteet lievä, vakava ja törkeä. Tämä on naisjärjestöjen mukaan johtanut lievien tuomioiden yleisyyteen. 34–50 % tapauksista käytetään sovittelua, vaikka lain mukaan tämän tyyppiset rikokset olisi käsiteltävä oikeudessa. Osassa seksuaalirikoksia annetaan jopa sakkorangaistuksia. Onkin pitkälti asianajajan pätevyydestä kiinni, minkälaisen tuomion rikoksen tekijä saa. (Boletina 03/2009.)

Lisäksi hallitus on vuodesta 2008 lähtien alkanut vainota kansalaisjärjestöjä syyttäen niitä Yhdysvaltojen liittolaisiksi. MCN:n asiantuntija kertoi, että matagalpalainen naisjärjestö Red de Mujeres del Norte joutui vuosi sitten syytteeseen talouspetoksesta, sillä sen seksuaalivähemmistöjä puolustavat ja aborttilain vastaiset toimet nähtiin uhkana FSLN:n riveissä. Hyökkäys järjestöjä vastaan on saattanut erityisesti köyhiä naisia ahdinkoon, sillä Nicaraguassa järjestöt hoitavat pitkälti sosiaalisen sektorin palveluita, jotka valtion tulisi lain mukaan taata kansalaisilleen. (Auxiliadora Romero 8.7.2011.)

6 Sandinon *machot* ja Mariat

”Naisten rooli on mahdoton: meidän pitää olla neitsyitä ja äitejä yhtä aikaa, kuten *Virgen* (Neitsyt Maria). Miten se voisi olla mahdollista?”

(Matagalpalaisen naisen kommentti. Red de Mujeres del Norte, 14.5.2010)

”No, täällä Nicaraguassa miehen on hyvä olla kova ja rohkea, joten joskus lyömme poikia ihan vain tehdäksemme heistä kovempia.”

(Managualaisen miehen kommentti. Lancaster 1992, 43)

Nicaragualaisten naisten ja miesten roolit sisältävät useita ristiriitoja, jotka kumpuavat kulttuurisista, uskonnollisista ja nationalistisista ideologioista. Naiset nähdään hyvin vahvasti äiteinä ja heidät liitetään kotiin ja hoivaamiseen. Monet naiset hoitavat kuitenkin perhettään yksin, sillä he ovat yksinhuoltajia tai heidän miehillään on useita perheitä. Äitiys ja naisten reproduktiivinen rooli kytkeytyy vallankumouksen ja nationalismin ajatukseen naisista kansakunnan äiteinä (Yuval-Davis 1997; ks. myös kpl 3.2). ”Äitiys on oikeuksista suurin!” julisti kadunvarsimainos Matagalpassa maaliskuussa 2010. Naiset eivät kuitenkaan aina päästä omista reproduktiivisista oikeuksistaan. Miesten tulee puolestaan elättää perheensä ja olla vahvoja, mutta samaan aikaan on näytettävä miehisyyttään useiden sukupuolisuhteiden kautta ja kamppailtava epävakaassa taloustilanteessa.

Mutta suurin osa nicaragualaisista miehistä ja naisista ei näytä noudattavan nais- ja miesstereotypioita. Deterministiset selitykset eivät kuvaa koko totuutta, vaan ihmiset keksivät luovia ratkaisuja toimia rakenteiden sisällä tai kiertää niitä. Edellisessä kappaleessa käsiteltiin perheväkivallan ilmenemistä ja sen institutionaalista kontekstia Nicaraguassa. Laki ja viralliset normit eivät kuitenkaan yksistään sanele ihmisten elämää. Olennaisimpia tekijöitä jokapäiväisessä arjessa ovat sukupuolirakenteet ja niihin liittyvä symboliikka. Juuri ne Bourdieun näkymättömissä piilevät habitukset ja rakenteet, joihin yksilöt perustavat toimintansa ja jotka tuottavat ja ylläpitävät sosiaalisia valtarakennelmia (ks. kpl 3.1).

Perhe-elämän muodot ja lasten sosialisatio, uskonto ja sukupuolittuneet stereotypiat sekä edelleen elävät nationalistiset ideologiat näyttäytyvät ihmisten elämässä pilkahduksina, jotka antavat vinkkejä taustalla vaikuttavista valtarakenteista ja niiden syistä. Pyrin valottamaan ristiriitaa ihmisten puheiden ja käytännön tekojen välillä kappaleen viimeisessä osiossa. Ensin käsittelen kuitenkin nicaragualaista perhe-

elämää ja vallitsevia sukupuolirooleja. Kuten esitin kappaleessa 5, perhe on Nicaraguassa yleisin väkivallan ”toimintaympäristö”. Haluan kuitenkin korostaa, että puhun vain yleisistä malleista, jotka tulevat esiin sekä kirjallisuudessa että oman kenttätöni pohjalta. En väitä, että kaikki nicaragualaiset perheet noudattaisivat samoja lainalaisuuksia

6.1 Nicaragualaiset perheet ja sukupuoliroolit

Perinteinen *macho*-kulttuuri esiintyy usein sukupuolittuneen väkivallan selittäjänä. *Machismolla* tarkoitetaan miesten sukupuoliroolia, jossa keskeistä ovat miehisen viriiliyden korostaminen, aggressiivisuus ja ”kunnia”. Tämän ajatuksen mukaan miehillä on määräysvalta naisiin ja lapsiin nähden sekä oikeus puolustaa kunniaansa vaikka väkivallan keinoin. Suuri lapsiluku ja useat seksisuhteet ovat merkkejä seksuaalisesta aktiivisuudesta ja siten tavoiteltuja asioita. Naiset luokitellaan saman määritelmän sisällä joko ”puhtaiksi” tai ”huoriksi”. ”Hyvät” naiset ovat kotona ja keskittyvät perhe-elämään. Ilmiöstä käytetään Latinalaisessa Amerikassa yleisesti nimitystä *marianismo*, jossa ideaalinaisuus liittyy itsensä muiden puolesta uhraavaan äitiyteen. (Craske 1999, 11-12; ks. myös kpl 6.2.) *Macho* ja *María* edustavat sukupuolittuneita stereotypioita, joita ei noudateta kirjaimellisesti. Keskusteluissani nicaragualaisten naisten kanssa sana *macho* kuitenkin mainittiin jossain vaiheessa lähes poikkeuksetta: ”Nicaragualaiset miehet ovat todella machoja (*muy machistas*)” (Karla Obregón Quintero). Miesten autoritääriseen rooliin viitattiin myös usealla muulla tavalla: ”Miehet ovat naissankareita” (Ericka). ”Me naiset olemme muuttuneet, miehet eivät” (Auxiliadora). ”Meillä on liikaa työtä ja liikaa lapsia. Jos olisin mies, en pakottaisi naisia synnyttämään niin paljon lapsia” (Sandra).

Sukupuolirooleja tuotetaan pitkälti lasten sosialisoinnin kautta. Koska Nicaraguassa naiset ovat päävastuussa lasten kasvatuksesta, he tulevat näin huomaamattaan uusintaneiksi symbolisen väkivallan rakenteita bourdieulaisessa mielessä (ks. kappale 2.1). Kaikki haastattelemanii naiset tosin tunnustivat tämän lähtökohdan ja naisten ”osasyllisyyden” väkivaltaisten *machojen* kasvatuksessa, vaikkeivät itse mielestään kuitenkaan toimineet näin. Guadalupe Arribassa naiset sanoivat, että ”kaikki lyövät lapsia. Me yritämme kyllä olla lyömättä, koska se on väärin”.

Pierre Bourdieun (1991) mukaan sukupuolen mukaan jaotellut riitit, kuten tyttöjen ja

poikien erilaiset kasvatuskäytännöt, vahvistavat sukupuolten välisiä eroja ja tekevät yksinkertaisesta faktasta legitimoidun eron, instituution. Bourdieu kutsuu tätä instituution riitiksi, jossa ennalta olemassa olevasta asiasta (biologinen sukupuoli) tehdään sosiaalisesti tiedetty ja tunnustettu sosiaalinen erottelu (kulttuurinen sukupuoli). Sukupuolittuneet erottelut ovat Bourdieun mukaan koulukirjaesimerkkejä tällaisesta ”sosiaalisesta magiasta”, sillä ne voivat voi luoda instituutioita, jotka näyttävät pohjautuvan objektiiviseen (biologiseen) eroon. (Bourdieu 1991, 117-118.) Sosialisatio tuottaa sukupuolittuneen dominaation: biologisen sukupuoli legitimoii miesten ja naisten välisen valtasuhteen, mutta todellisuudessa koko biologinen jako on sosiaalisesti rakennettu käsitys (Bourdieu & Wacquant 1992, 273).

Tämä on selvästi nähtävissä Nicaraguassa, jossa poikien kasvatusta korostaa väkivaltaisuutta ja toimintaa, tyttöjen alistumista ja kotielämää (Lancaster 1992, 41). Bourdieun (1991, 119) instituution riitti ei muuta ihmistä vain symbolisessa mielessä, vaan ihan faktisesti: se muuttaa muiden käsityksiä ja käytöstä henkilöä kohtaan ja tätä kautta henkilön omaa käytöstä ja käsitystä itsestään. Kenttätyöalueellani instituution riitti näkyi hyvin selvästi: tytöt tekivät kotityöt, kun pojat leikkivät ulkona. Jos joku perheen lapsista lähetettiin yläasteelle tai lukioon, se oli lähes poikkeuksetta poika.

Nicaraguaan on vallankumouksen jälkeen syntynyt pieni koulutetun väestön keskiluokka ja maa on kaupungistunut nopeasti, mutta se on edelleen maatalousvaltainen, ja perinteinen patriarkaalinen perhemalli pitää monin paikoin tiukasti otettaan. Oman kenttätyöaineistoni perusteella mies on useimmiten perheen pää, joka tuo elannon ja tekee muita perheenjäseniä koskevat päätökset. Vaikka Somozan ajan lait purettiin 1980-luvulla²⁰, ihmisten asenteet ja käytännöt ovat hitaita muuttumaan (palaan tähän kohdassa 6.4.). Osallistuminen poliittiseen toimintaan, itsenäinen päätöksenteko ja työssäkäynti kodin ulkopuolella eivät edelleenkään ole kaikkien naisten ulottuvilla. Tilastojen ja lakien perusteella naisten asema nicaragualaisessa yhteiskunnassa on ehkä muuttunut, mutta arjen tasolla vanhat asenteet ja tavat näyttäisivät pitäneen pintansa; köyhän väestöosan parissa sekä maalla että kaupungissa²¹.

²⁰ Somozan diktatuurin ajalla vallinnut *patria potestad* antoi miehelle täyden määräämis-oikeuden lapsiinsa ja perheen omaisuuteen (Ellsberg et al. 2000. ks. myös kappale 4).

²¹ Tarkoitin tässä Matagalpaa ja sen ympäröiviä alueita, joihin tutkimukseni on jollain tasolla yleistettävissä. Varsinkin pääkaupunki Managua poikkeaa jo kokonsa puolesta ja sosiaalisen rakenteensa vuoksi muusta Nicaraguasta.

Rakenteellisista syistä kerron tarkemmin vielä kappaleessa 7.1., mutta tässä vaiheessa on syytä nostaa esille köyhyyden läpileikkaava merkitys oman aineistoni kohdalla. Vaikka Nicaraguassa kaupunkilaisten ja maalaisten elämät eroavat joissakin suhteissa toisistaan, on köyhässä *barriossa* asuvan naisen mahdollisuudet pitkälti samanlaiset kuin maaseudun *comunidadessa*. Molemmissa paikoissa naiset ovat voimakkaasti sidoksissa miehiin taloudellisesti ja toimivat enimmäkseen kotiäiteinä. Oli hämmentävää huomata, kuinka haastatteleman aktiiviset naiset, jotka ovat perehtyneitä ihmisoikeuksiin ja omiin oikeuksiinsa naisina, elävät käytännössä lähes samoin kuin muut yhteisönsä naiset.

Hitaasti muuttuvia tapoja ilmentää hyvin keskusteluni apatiteläisen Melanian kanssa, johon olin tutustunut suomalaisrahoitteisen hankkeen kautta.

Olimme istuneet penkille Melanian talon keskellä sijaitsevassa katetussa ulkotilassa, joka yhdisti keittokatoksen ja talon ainoan huoneen. Rankkasateiden takia tämä talon ”eteinen” oli mutavelliä, jossa kanat ja lapset loikkivat sulassa sovussa. ”Kyllä mies päättää perheen asioista”, Melania vastasi ykskantaan esittämäni kysymykseen puolisoiden välisestä päätäntävällästä. ”Jotkut naiset pysyvät kovina (*ponen la mano dura*), mutta yleensä mies päättää.”

Mies määrää myös rahasta ja sen käytöstä, myös Melanian mies, joka on ollut ulkomailla jo yli vuoden. ”Kyllä me naisetkin haluttaisiin oma työ ja rahaa, mutta kun sitä ei ole tarpeeksi edes miehille täällä”, Melania huokaa. Entä eivätkö naiset voisi myös lähteä kaupunkiin tai naapurimaahan töihin, kysyn. ”Sitä eivät miehet kyllä hyväksyisi!” Melania vastaa epäröimättä. Kuitenkin Melania on aiemmassa keskustelussa sanonut oppineensa MCN:n naisten ryhmässä, että naisilla ja miehillä on samat oikeudet.

Melania elää kolmen lapsensa ja kahden veljenlapsensa kanssa viljellen elannokseen maissia ja papua. Hän on suomalaisen hankkeen puitteissa saanut ostettua vähän omaa maata. Mies on töissä Costa Ricassa, joten käytännössä Melania on yksinhuoltaja. Hän on avoimen oloinen nainen ja saanut näkyvästi itseluottamusta lähdettyään mukaan MCN:n toimintaan. Useat MCN:n toiminnassa mukana olevat naiset kertoivat minulle, kuinka heidän miehensä olivat aluksi epäröiviä naisten lähtiessä aktivismiin mukaan. Mutta ulkomaiset hankkeet suosivat monesti naisia pienlajien myöntämisissä ja muissa tarjoamissaan hyödyissä. Useat perheet olivat lähteneet hankkeeseen mukaan juuri naisten kautta.

Yhteistä maalla ja kaupungissa on elannonhankinnan haastavuus, molemmissa paikoissa eletään kädestä suuhun (ks. liite 6, jossa on kuvia elinkeinoita maalla ja

kaupungissa). Maalla miehet ovat päävastuussa maanviljelystä, kun taas naiset huolehtivat kotieläimistä, jos niitä perheellä on. He ovat pienviljelijöitä, joilla on vain hieman omaa tai vuokramaata, eivätkä tulot riitä kuin oman perheen ruokkimiseen. Jotkut naiset saavat hieman omia tuloja myymällä kananmunia, tortilloja, *cuajada*-juustoa tai vihanneksia. Usein joku perheen miehistä lähtee töihin toiseen kaupunkiin tai naapurimaahan. Monet miehet työskentelevät lisäksi kahvilviljelmillä kausittain. Kaupungissa elämää leimaa puolestaan jatkuva epävarmuus työstä ja toimeentulosta, sillä ruoka on ostettava. Ruuan maailmanmarkkinahintojen raju nousu ja viljelijöiden viljasta saamien tulojen lasku iskevät rankasti sekä maalla että kaupungissa. Kaupunkilaisnaisilla on jonkin verran enemmän mahdollisuuksia hankkia myös omaa elantoa, mutta erot eivät loppujen lopuksi ole suuria. Sabadellissa asuva Ericka oli käynyt MCN:n ompelukurssin ja saa ompelijan työstä hieman tuloja. Hänen miehensä on työtön ja hyvin väkivaltainen. Mies oli Erickan mukaan "ajautunut huonoon porukkaan" ja käytti alkoholia, liimaa, kokaiinia, mitä milloinkin. Ehkä suurin erottava tekijä asuinympäristöjen välillä onkin kaupungin yleinen väkivaltaisuus. Oman näkemykseni mukaan kaupungissa on enemmän huume- ja alkoholiongelmia sekä rikollisuutta, mikä vaikuttaa osaltaan perheväkivaltaan.

Työ ja talous ovat keskeisiä teemoja sukupuoliroolien muokkautumisessa neoliberalistisessa Nicaraguassa. Maan taloudellinen tilanne on huono ja työttömyys on suuri ongelma. Miesten työttömyys vaikuttaa perheväkivaltaan (ks. kpl 7.2), aiheuttaa sosiaalisia ongelmia kuten alkoholismia sekä vaikuttaa perherakenteeseen. Nicaragualainen perhe onkin ollut murroksessa aina vallankumouksen ajoista lähtien. Työperäinen maan sisäinen ja rajat ylittävä siirtolaisuus rikkoo monia perheitä. Naiset ottavat myynti- tai palvelutöitä harmailta markkinoilta toimeentulon parantamiseksi, jolloin lapset jäävät heitteille (ANFAM 2007). Etenkin maaseudulla perheet ovat suuria ja saman katon alla asuu useita sukupolvia. Perheyhteisöt ovat maalla tiiviitä ja yhden kylän asukkaista suurin osa saattaa kuulua muutamaaan sukuun. Kaupungissa turvaverkostot ovat suppeammat ja vaikeuksien kohdatessa ollaan omillaan.

Katoliset naiset eivät yleisesti ole virallisesti naimisissa, vaan vapaassa liitossa, *acompañada*. Evankelisessa kirkossa avioliitto on seurakuntaan kuuluville pakollinen. Haastatteleman katoliset naiset kertoivatkin epävirallisen liiton päättämisen olevan melko helppoa, vaikei suotavaa. Evankelisessa uskonnossa puolestaan avioero tarkoittaa eroamista kirkosta (ks. kpl 6.2). Epävirallisissa suhteissa elävät naiset ovat kuitenkin alttiimpia jäämään yksin miesten vaihtaessa kumppania tai lähtiessä muualle töihin. Eroaminen jättää naisen usein tyhjän päälle (Lancaster 1992, 42).

Maassa on paljon yksinhuoltajäitejä ja miehillä saattaa olla useita perheitä eri naisten kanssa. Roger Lancasterin sanoin miesten polygamia ja epäviralliset suhteet ovatkin ”machistisen kulttuurin sanktioitu aspekti” Nicaraguassa. Etenkin taloudellisten vaikeuksien kohdatessa perhe saatetaan hylätä (Lancaster 1992, xiv). Monet naiset ihmettelivät Violeta Chamorron lausuntoja 1990-luvun alussa, joissa hän käski naisia palaamaan koteihin miestensä luo. Ne eivät yksinkertaisesti sopineet ollenkaan ihmisten arkitodellisuuteen. (Chavez Metoyer 2000, 1; ks. myös kpl 7.4.) Myös Chamorron lakiuudistukset suosivat laillistettuja avioliittoja, vaikka vain harva elää virallisissa liitoissa. Lisäksi uuskonservatismi rajoittaa seksuaalikasvatusta. (ANFAM 2007).

Nicaragualaiset tytöt menevät naimisiin, epävirallisesti tai virallisesti, hyvin nuorina. Matagalpalaisten naisten mukaan kylissä avioidutaan yleensä parikymppisinä, mutta monet tulevat raskaaksi jo 15-, tai jopa 13-vuotiaina. Kyse on paitsi epätietoisuudesta ja ehkäisyn puutteesta, myös äitiyden ihannoinnista (ks. kpl 6.4). Vuonna 2009 tehdyn kansallisen nuorisotutkimuksen mukaan teinitytöt sanoivat haluavansa raskaaksi ollakseen ”oikeita naisia”, saadakseen jotain omaa, koska läheiset ja mies haluavat tai jotta toisen matkaan lähtenyt mies tulisi takaisin. Myös miehet painostavat väittämällä, että nainen on itsekäs, jos ei halua lasta. Joskus raskautta ajatellaan avioliiton ulkopuolella harjoitetusta seksistä johtuvana ”rangaistuksena”, joka on vain kärsittävä. Seksuaalisuuden ajatellaankin liittyvän vain äitiyteen. Tapaamillani naisilla oli enimmillään 13 lasta ja joitakin keskenmenoja sen päälle. Osa miehistä kieltää vaimojaan käyttämästä ehkäisyä. Nuorten kasvatuksessa sukupuolierot korostuvat: tytöille seksi on syntiä, jota pitää välttää, pojille se on jotain tavoiteltavaa. (Boletina 10/2009.) Kiellot eivät kuitenkaan estä nuoria ryhtymästä seksiin, ja katolisen kirkon tiukka ote kasvatukseen (sekä sosialisointiin että kouluopetuksen sisältöön puuttumisen muodossa) tekee ehkäisystä puhumisesta tabun.

Yllä todetun perusteella naisten elämä näyttäisi olevan täysin miesten ja auktoriteettien sanelemaa. Nicaragualaiset naiset eivät kuitenkaan ole vailla toimijuutta, vaan se perustuu eri tekijöille ja ideologioille kuin miesten. Kuten totesin kappaleessa 4, naiset ovat käyttäneet äidin rooliaan myös edistääkseen asemaansa. Lancasterin mukaan feminiinisyyden perinteinen käsitys ei olekaan passiivinen, vaan naisten toimijuus on erilaista kuin miesten: se korostaa suunnittelua riskin sijaan, uhrautumista oman hyödyn tavoittelun sijaan sekä toimintaa verkostoissa ja niiden kautta henkilöiden välisen kilpailun sijaan. (Lancaster 1992, 93.) Näkemys ei rajoitu vain ns. perinteisiin

yhteiskuntiin tai kehitysmaihin. Myös meillä naiset nähdään kodin ja perheen säilyttäjinä, varsinkin taloudellisesti vaikeina aikoina. Itsekkäänä nähty toiminta ja oman edun tavoittelu on naisille vähemmän hyväksyttävää kuin miehille.

Palaan äitiyteen ja naisten toimijuuteen vielä kohdassa 6.3., mutta sitä ennen luon katsauksen uskonnon merkitykseen nicaragualaisessa kulttuurissa ja sukupuolirooleissa.

6.2 Uskonto Nicaraguassa

"Gloria al que sigue la luz del evangelio,
al que denuncia sin miedo la injusticia,
gloria al que sufre la cárcel y el destierro
y da su vida combatiendo al opresor."²²

(Misa Campesina Nicaragüense, Carlos Mejía Godoy)

Nicaraguassa opin, että uskonto voi olla hyvin henkilöitynyttä ja maagista. Istuimme Matagalpan kotini pihalla perheen äidin kanssa rupattelemassa. Hän puhui minulle uskonnosta ja ihmetteli pahaa lohikäärmettä palvovia, uskonottomia kiinalaisia. Kommentti sai minut säpsähtämään, sillä nainen on asunut Yhdysvalloissa ja seuraa maailman tapahtumia. Hän on myös harras katolilainen ja puhui minulle uskostaan:

"Neitsyt Maria on todellinen. Helvetti on todellinen, olen nähnyt sen unessani, Maija, seisoin sen reunalla ja näin että pahat ihmiset joutuivat sinne. Ja *Virgen* antaa merkkejä meille koko ajan, hän ilmestyi viime talvena tuossa läheisessä kaupungissa kallion seinään. Se on todellista, *Virgen* on todellinen, minä näin sen, Maija!"

Nicaraguassa opin myös, että uskonto voi olla fatalistista ja käytännöllistä. Guadalupe Abajon evankeliseen kirkkoon kuuluva María kertoi kuinka oli äänestänyt Daniel Ortega vuonna 2006:

---

²² "Kunnia sille, joka seuraa evankeliumin valoa, sille joka kieltää pelotta epäoikeudenmukaisuuden, kunnia sille, joka kärsii vankeuden ja karkotuksen, ja antaa henkensä taistelussa alistajaa vastaan." *Misa Campesina Nicaragüense* (Nicaragualainen Maalaisten Messu) käsittää elementtejä vapautuksen teologiasta ja Nicaraguan kansanmusiikista. Kappale esitettiin ensimmäisen kerran 1975. Teksti kuitenkin kiellettiin lähes välittömästi Somozan hallinnon toimesta. (Penyak & Petry 2006, 282.)

”Ennen vaaleja rukoilin Jumalaa: ”*Señor*, jos haluat minun äänestävän Danielia, lähetä vaalitoimitsijat tänne²³.” Ja niin he tulivat! Ja minä äänestin. Raamattu sanoo: *Dios pone y quita reyes* (Jumala asettaa ja syöksee kuninkaat vallasta).”

Kolmas oppini oli, että uskonto voi olla ihmeitä tekevää ja antaa valtavasti voimaa. Apatitessa katolilaiset naiset kertoivat minulle, kuinka he rukoilevat joka ilta ja saavat siitä lohtua.

”Jokin aika sitten nuorimmaiseni oli todella sairas”, Yoseling sanoi. ”Rukoilin jumalaa: ”*Señor*, auta lastani, pyydän! Ja seuraavana päivänä lapsi oli paljon parempi. Nyt hän on aivan terve! Aina kun minulla on huolia, voin kääntyä Herran puoleen ja hän kuuntelee.”

Mitä kauemmin olin Nicaraguassa ja mitä useamman henkilön kanssa puhuin, sen selvemmäksi alkoi käydä uskonnon merkitys ihmisten elämässä. Uskonto on esillä kaikkialla: bussien ”Jeesus suojelee meitä” -tarroissa, FSLN:n puoluejulisteeissa, taksien kojelautakoristuksissa ja kadunkulmien pikkukappeleissa. Se on esillä ihmisten puheessa ja toistuvissa *¡Gracias a Dios!* (Jumalan kiitos!) ja *¡Dios Mio!* (Hyvä Jumala sentään!) huudahduksissa. Sen näkee eleissä, kuten bussissa vaarallisen ohituksen jälkeen tehtävissä ristinmerkeissä. Kaikki haastattelemani naiset puhuivat uskonnosta voimaa ja toivoa tuovana asiana. Sen sijaan Matagalpan feministit muistuttivat uskonnon naista alistavasta vaikutuksesta. Katolisen kirkon vahva yhteys maan poliittiseen johtoon ja maailman jyrkimpiin kuuluva aborttilaki kirvoittaa jatkuvasti vastustusta ja mielenilmauksia. Toisaalta evankeliset liikkeet ovat viime aikoina haastaneet valtakirkon. Vaikka evankelisten liikkeiden on toisinaan nähty voimaannuttavan naisia Latinalaisessa Amerikassa (mm. Loret Mariz & Campos Machado 1998, 41-42) oma näkemykseni on, että tilanne on Nicaraguassa juuri päinvastainen.

6.2.1 Vapautuksen teologia, katolismi ja vallankumous

Sandinismissa ja sitä edustavassa vallankumouksessa yhdistyivät vahvasti nationalismi, sosialismi ja kristinusko. Nicaragua on jopa Latinalaisen Amerikan kontekstissa siitä erikoinen tapaus, että siellä vallankumous, kristinusko ja feministinen

²³ Nicaraguassa vaalitoimitsijat kiertävät syrjäisillä aluelilla noutamassa ihmisiä bussilla äänestämään.

liike ovat kulkeneet 1980-luvulta lähtien yhdessä (Vuola 1991, 126). Nicaraguan sosialismi ei kieltänytäkään uskontoa kuten Kuuban kommunismi, vaan käytti sitä hyväkseen. Sandinistit toimittivat heti vallankumouksen jälkeen kirjan lukutaidottomia kansalaisia varten, joita vuonna 1980 oli 52 % väestöstä. Siinä lukuopetuksen lisäksi pyrittiin ohjaamaan ihmisten ajattelua vallankumouksellisten toivomaan suuntaan: "(---) Oikea kirkko on omistautunut kansalle. Kirkko ei voi olla välinpitämätön kansan tarpeita kohtaan. Kunnia marttyyreillemme!" (National Literacy Crusade 1980). Myös Nicaraguan vuonna 1986 voimaan tulleen perustuslain esipuheessa julistetaan: "Nicaraguan kansan nimissä (---), sen sankarillisten äitien nimissä, kristittyjen nimissä, jotka uskossaan jumalaan sitoutuivat ja liittivät itsensä taisteluun alistettujen vapautuksen puolesta; ja niiden nimissä, joiden tuottava työ edisti isänmaan puolustusta" (RESDAL 2000).

Virallinen kirkko Nicaraguassa on perinteisesti edustanut ennen muuta keski- ja yläluokkaa. Vallankumous sai kuitenkin kirkon etsimään uusia polkuja vapautuksen teologian kautta (Suomi-Nicaragua-seura 2009). Muutamalla kirkon edustajalla oli virka sandinistipuolueen hallinnossa, mutta virallinen kirkko oli ennen kaikkea konservatiivisten vastavallankumouksellisten puolella, ja vapautuksen teologia tuomittiin kirkon johdon ja Vatikaanin taholta (Vuola 1991, 130–134). Köyhien ja huono-osaisten asemaa korostava vapautuksen teologia sopi kuitenkin yhteen vallankumouksen aatteiden kanssa, ja sen kautta joukot saatiin mukaan yhteiseen taisteluun. Siinä uskontoon yhdistyy sekulaarisuus ja ajatus taistelusta oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta (mts. 22). Uskonto antoi oikeutuksen sodalle ja väkivallalle, vaikkakin viimeisenä keinona, sillä se tähtäsi sorrettujen vapauttamiseen.

Uskonnon merkitys sisällissodassa oli silti ristiriitainen, sillä vapautuksen teologia korostaa väkivallattomuutta. Väkivallattomuus ei tosin toteutunut Somozan diktatuurin ajallakaan, jolloin kirkko tuki hallintoa avoimesti ja pysytteli ihmisoikeusrikkomuksista hiljaa (Vuola 1991, 141). Vapautuksen teologien mukaan heidän syyttämisensä väkivallan lietsomisesta on tekopyhyyttä, ellei samalla tuomita fyysistä väkivaltaa synnyttävää rakenteellista väkivaltaa (mts. 1991, 111.) Vapautuksen teologia torjuu katolisuuteen perinteisesti liittyvän fatalismin, ja siinä ihminen voi muuttua ja muuttaa. Rakkaus ja oikeudenmukaisuus nähdään kristinuskon todellisena sisältönä. (Mts. 1991;23, 28.)

Vapautuksen teologian käytännöllisessä ilmenemismuodossa, niin sanotussa

kansankirkossa, *iglesia popular*, virallinen kristinusko yhdistyi esikolumbiaanisia piirteitä omaavien pyhimysten palvontaan sekä ajatukseen köyhien taistelusta. (Vuola 1991, 54.) Kansan kirkolla tarkoitetaan virallisen kirkon oppien ulkopuolella elettyä, jokapäiväistä uskontoa, jota leimaa käytännön korostaminen. Esimerkiksi raamatunluvun lähtökohtana on jokin konkreettinen, yhteisön arkielämää koskettava asia, kuten perheväkivalta. (Vuola 1991, 54.) Vapautuksen teologia kuitenkin pitää katolista perinnettä totuutensa pohjana, joten sen irtisanoutuminen eriarvoistavasta rakenteesta ei kokonaan voi toteutua. Kansankirkko toimi sisällissodan aikana yhteistyössä sandinistihallinnon kanssa, mutta 1990-luvulla tapahtunut kansanryhmien vastakkainasettelu aiheutti kirkon jakautumisen eri leireihin. Kirkon johdon mukaan kansankirkko oli sandinistien manipuloima ja he pelkäsivät kommunismin nousua. Kansankirkkojen merkitys hiipuikin sodan jälkeen. (Vuola 1991, 125-128.)

Pyhimyskultit näkyvät Nicaraguassa edelleen ja ne selittävät osaltaan poliittisen elämän uskonnollisia piirteitä, kuten marttyyrien ja sankarien palvomista. Pyhimykset ovat todellisia historiallisia henkilöitä ja niissä sekoittuvat amerikkalainen, afrikkalainen ja eurooppalainen aines sekä uskonnolliset symbolit. Juhlat ja käsitykset ovat usein hyvin paikallisia. (Suomi-Nicaragua-seura 2009; Vuola 1991, 143.) Tärkeimpiä pyhimyksiä ovat *Santo Domingo*, joka liitetään maatalouteen ja elonkorjuuseen, sekä *Virgen*, Neitsyt Maria. Mariakultti on Nicaraguassa erityisen tärkeä, ja tämä heijastuu myös sukupuolirooleihin, kuten esitin kappaleessa 6.1. Neitsyt Mariassa yhdistyvät paitsi Raamatun Maria, myös eurooppalainen valloittajatar ja alkuperäisten uskontojen kosminen naishahmo. Vapautuksen teologiassa korostui köyhänä talonpoikaisnaisena pidetty Maria, joka kumoaisi epäoikeudenmukaisuuden ja köyhyyden. Maria koetaan lähestyttävänä, ihmeitä tekevänä ja ymmärtävänä Jumalan äitinä. Varsinkin naisille Maria on konkreettinen avun ja lohdun lähde ja ihmeiden aikaansaaja. (Vuola 2011.) Neitsyt Marian juhla *purísima* joulukuun alussa on vuoden tärkein uskonnollinen tapahtuma. Juhlassa ihmiset kiertävät pienissä ryhmissä laulamassa talojen eteen pystytettyjen alttarien luona ja saavat palkaksi makeisia. Maan poliittinen johto käyttää nokkelasti hyväkseen myös uskonnollisia tapahtumia suosionsa kasvattamiseen. Esimerkiksi vuoden 2011 presidentinvaaleja edeltävässä *purísima*-juhlassa Daniel Ortega jakoi nicaragualaisille valtavat määrät ruokaa.

Nicaraguan katolilaisuus näyttäytyy käytännössä varsin vapaamielisenä, mitä tulee naisten pukeutumiseen, käytökseen ja muihin ulkokohtaisiin seikkoihin. Esimerkiksi tuntemani katoliset nuoret naiset Matagalpan kylissä pukeutuivat kireisiin farkkuihin ja narutoppeihin. Katolinen kirkko on hyvin politisoitunut ja kannustaa kirkon jäsenten

poliittista toimijuutta. Ortegán hallinto on tuonut merkittävät kirkolliset henkilöt taas politiikan keskiöön (Suomi-Nicaraguaseura 2009). Naisten seksuaalisuuden ja perhemallin suhteen kirkon kanta on kuitenkin jyrkän konservatiivinen. Kuten esitin yllä, avioerot tai abortit eivät ole sallittuja. Matagalpalainen ystäväni kertoi, kuinka hänen tuttavansa oli mennyt naimisiin ja häiden edellä pappi oli kuulustellut ystävääni tulevan morsiamen aikaisemmista sukupuolisuhteista.

Historiallisesti katolisella kirkolla on Nicaraguassa ollut paljon sanavaltaa parisuhteiden ja perhemallin määrittäjänä. Kirkon suhtautumista naisten seksuaalisuuteen ilmentää hyvin Espanjan piispainkokouksen vuonna 2003 laatima ohjeistus kirkkojen diakoniatyöhön perheisiin liittyen. Espanjan katolisen kirkon toimia seurataan koko espanjankielisessä maailmassa, joten lausunnolla on merkitystä myös Nicaraguan kohdalla. Ohjeistuksessa todetaan, että ”Seksuaalinen vallankumous” on erottanut seksuaalisuuden avioliitosta, lisääntymisestä ja rakkaudesta. (---) Sen katkeria hedelmiä ovat perheväkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö ja kodittomat lapset” (Conferecia Episcopal Española 2003, 9). On huomionarvoista, että lausunnossa perheväkivalta liitetään tässä ehkäisyyn ja avioeroihin. Avioliitto ja perheen yhtenäisyys nostetaan korkeimmaksi arvoksi yli osapuolten henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin. Voidaan myös sanoa, että lausunto on kansainvälisten ihmisoikeuksien vastainen.

6.2.2 Evankelisten liikkeiden nousu

Vaikka valtauskonto Nicaraguassa on edelleen katolilaisuus, jo 1800-luvulla maahan saapuneet evankeliset liikkeet ovat viime aikoina horjuttaneet katolisen kirkon asemaa. Erityisesti helluntalaistyyppiset evankeliset kirkot ovat saaneet jalansijaa vallankumouksen ajoista lähtien, jolloin ihmiset kaipasivat hengellistä turvaa väkivaltaisuuksien keskellä. Evankelinen uskonto tarjoaa käytännöllisiä vastauksia ja selkeät säännöt, joita noudattamalla voi saavuttaa pelastuksen. María Guadalupe Abajossa kertoi omasta voimakkaasta uskoon tulemisen kokemuksestaan. Tämän jälkeen hän on noudattanut evankelisen kirkon ohjeita tarkkaan:

”Elämäni on nyt aivan erilaista kuin ennen, minulla on varmuus pelastuksesta. Me kaikki kärsimme jollain tavalla elämässä, Maija, mutta kuoleman jälkeen elämme ikuisuudessa, Jumala pyyhkii pois menneet teot. Jos siis teemme parannuksen ja toimimme ohjeiden mukaan. Meille (evankelisille) kaste symbolisoi uudelleen syntymistä, siksi se annetaan vasta aikuisena, se on jokaisen oma päätös. Kasteen jälkeen jos olit ennen paha, tulet hyväksi, mennyt on mennyttä.”

Vapautuksen teologian ilmenemismuodot sodan aikana näyttäisivät olleen lähellä evankelisten liikkeiden ajatusta uskonnon henkilökohtaisuudesta. Köyhien kirkko olikin pohjimmiltaan ekumeeninen ja osa vapautuksen teologeista oli protestantteja (Vuola 1991; 98, 121). Omalla kenttätöäalueelläni katolisten yhteisöjen jumalanpalvelukset muistuttivat ulkopuolisen silmin paljon evankelisten hartaushetkiä; molemmissa seurakuntalaiset olivat itse äänessä lukien raamattua ja laulaen. Jumalanpalvelukset rakentuvat molemmissa raamatunluvun ja tulkinnan sekä seurakuntalaisten käytännön ongelmien ympärille. Pyhimykset eivät olleet näkyvästi esillä pienessä katolisessa maalaiskirkossa. Vaikka vapautuksen teologia pohjaa oppinsa ihmisten vapautukseen, evankelisten parissa henkilökohtainen pelastuminen ja johtohahmojen karismaattisuus korostuvat selvemmin. Karismaattisten, populististen poliittisten johtajien tuen Nicaraguan politiikassa voikin nähdä kumpuavan osittain näistä lähtökohdista.

David Stollin (1990) mukaan katolinen vapautuksen teologia ei voi tuoda todellista yhteiskunnallista muutosta mukanaan, sillä kääntyminen protestanttisuuteen näyttäisi olevan Latinalaisessa Amerikassa suosituin valinta. Evankelisissa kirkkoissa sosiaalisen toiminnan ja osallistumisen keskipisteessä on perhe, eikä työpaikka tai yhteiskunta, jotka koetaan etäisiksi. Katolinen perheetön ja intellektuelli papisto on liian kaukana köyhien arjesta. (Suomi-Nicaraguaseura 2009.). Evankelisten naisten näkemykset elämästä ovat fatalistisempia ja perinteisempiä kuin katolisten. Sekä katolisten että evankelisten parissa kuva kaikkivoivasta jumalasta on Nicaraguassa yleinen. Evankelisuudessa on kuitenkin nähtävissä taipumus sosiaalisen apatian korostamiseen: kansalaisaktiivisuutta tärkeämpää on oma henkilökohtainen pelastus ja luopuminen²⁴.

6.2.3 Uskonto, sukupuoliroolit ja naisten asema

Sisällissodan seurauksena kristinuskosta ammentavat sukupuolittuneet stereotypiat joutuivat tarkasteluun ja niitä käytettiin luovasti sukupuoliroolien uudelleen neuvottelussa. Neitsyt Marian palvonnasta kumpuava *marianismo* on edelleen keskeisessä asemassa nicaragualaisessa naissymboliikassa. Määritelmään liittyy neitsyt-äiti-dikotomia sekä moraalinen ylemmyys ja henkinen vahvuus, mutta myös alistuneisuus miehiin nähden. (Craske 1999, 11-12.) Feministinen Maria- tulkinta lähtee naiskielteisen kristinuskon näkemyksestä, jossa Maria on mahdoton malli naisille

²⁴ Red de Mujeres del Norte. Seminaari naisista ja uskonnosta. Matagalpa 14.5.2010.

(neitsyt ja äiti). Äitiys liittyy voimakkaasti naisten politisoitumiseen koko Latinalaisessa Amerikassa. Yhteys kärsivää äitiä symboloivaan Mariaan oli erityisen suuri kadonneiden tai kuolleiden lasten kohdalla ja *Madres de Heroes y Martiresin* kaltaisten liikkeiden taustalla (ks. kpl 4.3). Vuolan mukaan on kuitenkin olennaista huomioida uskonnon toivoa tuova ulottuvuus ja hän kritisoikin feminististä näkemystä, jossa uskonto nähdään pääasiassa negatiivisena (Vuola 26.8.2011).

Evankelinen kirkko Nicaraguassa edustaa hyvin konservatiivisia arvoja. Sen eri haaraumat korostavat naisen perinteistä roolia kotona. Kun kysyin Maríalta Guadalupe Abajossa mitä kirkko sanoo naisten ja miesten rooleista, vastaus tuli nopeasti ja epäröimättä: naisen on toteltava miestänsä, naisen paikka on kotona, ei saa käyttää meikkiä, ja polvet ja olkapäät on aina pidettävä peitettyinä. Kylien evankeliset naiset pukeutuivatkin aina yksikertaisiin, yli polven ulottuviin hameisiin ja hihallisiin puseroihin, hiukset oli sidottu kiinni, eikä kasvoissa ollut ehostusta. Naisten käytös varsinkin maaseudun evankelisissa yhteisöissä oli myös silminnähden alistuvaa. Heillä oli tapanaa pitää katseensa maahan luotuina ja huomiota yritettiin välttää kaikin keinoin. Naiset saavat kirkkonsa kautta mm. neuvontaa, kursseja ja oppaita siitä, miten olla parempi vaimo ja äiti. Guadalupe Abajon María kertoi:

”Normeista tärkein on se, että naisen on oltava naimisissa ja se on ehdotonta. Kirkossa neuvotaan miehiä ja naisia rakastamaan ja pitämään puolisoa hyvänä. Evankelisuus onkin parasta naisille, koska myös miestä vaaditaan parantamaan tapansa ja muuttumaan, ei vain naista! Sen sijaan katolismissa ei kielletä mitään, tuolla naiset menevät missä vaatteissa sattuu ja miehet ryypäävät. Meidän uskonnossamme ei voi ottaa alkoholia, muuten et voi saada ehtoollista.”

Kodin ja perheen korostaminen on myös osasy siihen, että evankelisuuteen kääntyy enemmän naisia kuin miehiä: uskonto keskittyy siihen elämän osa-alueeseen, joka eniten naisia koskettaa. Naisen perinteinen asema evankelisissa liikkeissä ei ole vain stereotypiaa, vaan kuten esitin yllä, nainen on miehensä ja perheensä palvelija ja tämä lausutaan selvästi julki. Naisten rooli äiteinä on ”jumalallinen käsky” ja naisen seksuaalisuutta vartioidaan erityisen tarkasti. Naisten ja miesten uskonnollinen rooli on kuitenkin tasa-arvoinen, jokaisella on yhtäläinen mahdollisuus pelastukseen omien tekojensa kautta. Toisaalta naispappeus ja naisten rooli uskonnollisina johtajina on hyvin rajattua. (Drogus 1998, 59-60.)

Loreto Mariz & Campos Machado (1998, 42-43) ovat esittäneet Brasilian helluntalaisia naisia koskevassa tutkimuksessaan, että kääntymisen evankeliseen uskoon kohottaa

naisten omanarvontunnetta, joka puolestaan lisää naisten autonomiaa ja vähentää perinteistä *machismoa*. Sekä naiset että miehet oppivat ottamaan vastuuta omista teoistaan, ja tätä kautta perhe- ja sukupuolisuhteet muuttuvat. Yksilöllisyys korostuu evankelisuuteen kääntyessä, sillä olennaista on oma valinta ja mahdollisuus muuttaa elämänsä suuntaa. Uskon tuoma vapaus ja tasa-arvo ovat kuitenkin rajoittuneet Jumalan määräämään lakiin: oman onnellisuuden sijaan elämän tarkoitus on Jumalan palveleminen. Perhe on tämän ajatusmallin toteuttamisen keskiössä ja naiset ovat vastuussa miehistä osana perhettä. Miehet eivät ole vastuussa teoistaan, vaan pahan riivaamia uhreja. Toisaalta nainen nähdään syntistä miestänsä vahvempana, ja kieltäytyminen esimerkiksi alkoholista tai seksuaalisesta vapaudesta vain vahvistaa moraalista ylemmyyttä miehiin nähden. Evankelisuuden näkemys yksilöllisyydestä ja vapaudesta ovat siten hyvin erilaiset esimerkiksi feministisiin ideaaleihin nähden. Evankeliset liikkeet voivat vahvistaa naisen asemaa yksityisen piirissä, mutta niin kauan kuin uskonto ei anna motiivia ja oikeutusta siirtyä julkiseen tilaan naisten voimaantuminen jää kodin tasolle. (Loreto Mariz & Campos Machado 1998, 51-52.)

Latinalaisen Amerikan kulttuuria, uskontoa ja sukupuolijärjestelmää selitettäessä olisi otettava huomioon uskonnollisten symbolien erilaiset keskenään ristiriitaiset tulkinnat (Vuola 26.8.2011). Ilmeisen patriarkaaliset uskonnotkaan eivät aina tai ainoastaan alista naisia, vaan sisältävät elementtejä, joita naiset voivat käyttää edukseen (Drogus 1998, 70). Omien havaintojeni mukaan uskonto ei sanele ihmisten elämää kaavamaisesti, vaan rakenteita osataan kiertää. Useat tuntemani katoliset naiset eivät olleet virallisesti aviossa, joka teki ihmissuhteista joustavampia. Evankeliset naiset kertoivat, kuinka joidenkin yhteisön naisten oli täytynyt erota kirkosta, sillä he halusivat avioeron väkivaltaisesta miehestään. Myöhemmin kuitenkin kirkkoon voitiin liittyä uudelleen, jos oli mennyt uuden miehen kanssa avioon.

6.3 Kansakunnan äidit sisällissodan jälkeen

Nationalistiset sukupuolittuneet symbolit olivat keskeinen osa sandinistisen vallankumouksen ideologista taistelua. Vaikka vallankumous päättyi 20 vuotta sitten, sen henki elää ja näkyy Nicaraguassa edelleen. Daniel Ortegán vaalikampanja ja sitä seurannut voitto marraskuun 2011 presidentinvaaleissa toi vallankumouksen esille näkyvämmiin kuin koskaan. Esimerkiksi Ortegán vaimo Rosario Murillo kommentoi

miehensä voittoa näin: ”Tehkään rakkaus meistä edelleen suuria sydämissämme ja suuria, suurempia lupauksessamme, kutsumuksessamme, päätöksessämme ja varmuudessamme jatkaa... eteenpäin, marssien toverit, vallankumousta edistäen” (Tortilla con sal blog 14.11.2011). Nationalistiset teemat näkyvät edelleen myös nicaragualaisessa sukupuolisymboliikassa. Kuten totesin edellä, äitiys on Latinalaisessa Amerikassa vahva symboli, jota tukee katolinen kirkko, yksi voimakkaimmista poliittisista instituutioista maailmassa (Craske 1999, 196). Äitiys on aina kulttuurisesti tuotettua. Se on myös myytti, jota naiset voivat käyttää omien etujensa ajamiseen tai sitä voidaan käyttää naisia vastaan (Bayard de Volo 2001; 10, 14).

Nationalistiset teemat sukupuolirooleissa eivät välttämättä näy päällepäin nationalistisina tai sisällissodan tematiikasta perityvinä. Lähemmin tarkasteltuna voidaan kuitenkin huomata, kuinka juuri äitiys, uskonto ja vallankumous ovat Nicaraguassa edelleen sidoksissa toisiinsa symbolisella tasolla. Erityisen vahvasti tämä näkyy sandinistien poliittisessa propagandassa. Matagalpan katukuvassa on edelleen sandinistien kannattajien maalaamia tekstejä, joissa sanotaan ”Naiset ovat vallankumouksen voima!” Äitienpäivänä toukokuussa 2011 Daniel Ortega jakoi vaimonsa kanssa näkyvästi 20 000 avustuspakettia, ”täynnä rakkautta ja solidaarisuutta” *Madres de Heroes y Martiresin* äideille. Ortega myös lanseerasi osuvasti juuri äitienpäivänä useita ohjelmiaan: *Plan Productivo* avaa alhaisen hintatason myyntipisteitä elintarvikkeille, *Plan Cariño* kunnostaa pienten lasten hoitokeskuksia ja *Plan Techo* rakentaa kattoja köyhien ihmisten taloihin. Murillon äitienpäivän 2011 puhe päättyi näin: ”30. toukokuuta on juhlapäivä jokaisessa nicaragualaisessa perheessä. Pyydämme jumalalta ja *Virgeniltä*, Meidän Taivaalliselta Äidiltämme, että he levittäisivät siunausta Isänmaahamme (*Patria*), Äiti Maahamme (*Madre Tierra*), jotta tuottaisimme enemmän (Tortilla con sal blog 14.11.2011).

Maxine Molyneuxin mukaan naisliikkeet on jaettavissa feministisiin ja feminiinisiin, joista edellinen korostaa naisten aseman yhteiskunnallisia muutoksia ja jälkimmäinen naisten arkeen liittyviä parannuksia, kuten terveys- ja sosiaalipalveluja. Feminiiniset liikkeet eivät tavoittele naisten laajempaa yhteiskunnallista voimaantumista, mutta saattavat kuitenkin välillisesti johtaa myös naisten poliittiseen aktivoitumiseen, sillä kun perustarpeet perheen taloudessa ja terveydessä ovat kunnossa, huomiota voidaan kiinnittää myös poliittisiin agendoihin. Näin ollen perinteisistä rooleista lähtöisin oleva aktivismi voi johtaa muutoksiin toimijan käsityksissä ja perinteisten mallien kyseenalaistukseen. (Molyneux 1999, 18-24.)

Tässä voidaan nähdä Giddensin (ks. kpl 3.1.) struktuurin ja toimijan suhdetta käsittelevä teoria käytännön tasolla. Se ilmentää sitä, kuinka yksilöt löytävät polkuja rakenteiden muokkaamiseen. Rakenne ei ole olemassa sinällään, vaan näyttäytyy tietyssä hetkessä. Giddensin kontrollin dialektiikan mukaan kaikki riippuvuuden muodot tarjoavat resursseja, joiden kautta alistetut voivat vaikuttaa vallassa olevien toimintaan (Giddens 1984, 152). *Madres de Heroes y Martiresin* kaltaiset liikkeet eivät kyseenalaistaneet täysin voimassa olevia rakenteita, vaan toimivat sen sisällä ja tätä kautta naiset saivat valtaa, vaikkei se ollutkaan liikehännän preimäinen tarkoitus. Kollektiiviset identiteetit, kuten *Madres de Heroes y Martiresien* äitiys, ovat mobilisoivia ja voivat siten antaa symbolisia resursseja naisille toimijoina (ks. kpl 4.2).

Yuval Davisin mukaan (1997, 11) naisten kuuluminen nationalistisiin (ja muihin) kollektiviteetteihin voi vaikuttaa naisten statukseen ja valtaan paitsi suhteessa miehiin ja yhteiskuntaan, myös suhteessa toisiin naisiin. Toisaalta se on osa valtataistelua ja voi tuoda mukanaan ”pakotetun identiteetin”; kaikki naiset eivät ole äitejä eivätkä halua korostaa tätä piirrettä identiteetissään. Poliittisena mobilisoijana äitiys ennalta asettaa naisten toimijuudelle tietyt rajat ja sulkee ulos naiset, jotka eivät mukaudu tähän mielikuvaan. Feminiinisyys voi olla aktiivista, mutta naisten nähdään Nicaraguassa edelleen ennen kaikkea muiden puolesta toimimisena, jossa keskeistä on uhrautuvuus (Lancaster 1992, 92).

Uskonto naisten keskeisenä elämänalueena vahvistaa kodin rajoja, kun sekä katolismi että evankeliset liikkeet korostavat naisten roolia äiteinä (ks. kpl 6.3). Nikki Crasken mukaan äitiyteen vetoaminen ei sinällään johda mihinkään tiettyyn poliittiseen johtopäätökseen tai yhtenäiseen strategiaan. Vaikka se on keskeisessä asemassa latinalaisamerikkalaisessa naissymboliikassa, äitiys ei ole homogeeninen rakenne vaan ymmärretty ja käytetty eri tavoin yksittäisten naisten toimesta sen mukaan, miten se heijastaa heidän kokemuksiaan. (Craske 1999, 196.). Bayard de Volo toteaa niin ikään, etteivät äitiyden kaltaiset kollektiiviset identiteetit olekaan koskaan valmiita tai samoja eri ihmisille eri aikoina, vaan ne ovat prosesseja, joita jatkuvasti koetellaan osana sosiaalista valtataistelua (Bayard de Volo 2001, 10).

Yuval-Davis on huomauttanut naisten kaksijakoisesta roolista: naiset ovat toisaalta kulttuurin ydin ja sen tuottaja, toisaalta ulkopuolinen objekti, joka täytyy pitää hallinnassa ja kunnollisena kulttuurin ”kunnian” säilyttämiseksi (Yuval-Davis 1997, 47). Bourdieun mukaan rakenteelliselle väkivallalle on tyypillistä, että dominantit ryhmät

yrittävät ylläpitää vanhat jaottelut, ryhmät ja niiden rajat. Päästäkseen valtaan dominoitujen olisi kyseenalaistettava sosiaalisen järjestyksen kategoriat, mutta tämä ei useimmiten onnistu, sillä he ovat itse osa järjestelmää (Bourdieu 1991, 131.) Vallassa olijojen etujen mukaista on depolitisoida poliittinen diskurssi ja luonnollistaa sosiaalinen järjestys. Tämä näkyy perinteiden korostamisena ja viittauksissa entisaikojen ”kunnon ihmisiin”, kunnon miehiin ja kunnon naisiin. Nationalistisen, symbolisen vallan kautta pyritään muodostamaan yhteistä identiteettiä me/he -jaottelun kautta. (Mts. 132) Tämä käy hyvin ilmi sodan jälkeen voimistuneessa konservatismissa, johon myös evankelisten liikkeiden voimistuminen liittyy (ks. kpl 6.2).

On huomattava, että äitiys sekoittuu ja on yhteydessä myös muihin identiteetin osiin, kuten luokka, etnisyys ja rotu²⁵ (Craske 1999, 197). Haluan edelleen korostaa eroja naisten välillä myös Nicaraguan sisällä. Maaseudulla asuvalle köyhälle naiselle äitiydellä on aivan eri merkitys kuin kaupunkilaiselle, modernille, työssäkäyvälle naiselle. Nicaragualaisen äitienpäivän vietto toukokuussa 2010 havainnollisti eroja hyvin. Kun Matagalpan kaupungissa radio, televisio ja kaupat yllyttivät kulutusjuhlaan ”äitien kunniaksi”, Guadalupe Abajossa ihmiset juhlistivat päivää kerääntymällä paikalliseen kirkkoon rukoilemaan ja syömään yhteisvoimin leivottuja kakkuja.

6.4 Vieläkö on *machoja*? Patriarkalismia 2000-luvun Nicaraguassa

Istumme naisporukalla Apatitessä Sandran talossa rupattelemassa. Seurassani on talon emännän lisäksi Melania ja Yoseling. Perheen kaksi aikuista poikaa loikoilevat raskaan peltotyön jälkeen omissa huoneissaan ja pienimmät lapset ovat ystävineen kokoontuneet olohuoneeseen katsomaan kylässä harvinaista televisiota. Huoneesta kuuluu musiikkivideoiden pauhe ja kiljahtelut, välillä joku lapsista keskeyttää keskustelumme pyytääkseen äitiä välien selvittelijäksi.

Naisporukka purskahtaa äänekkääseen nauruun. ”No ei minkään ikäisenä!” he puuskahtavat yhdestä suusta. Olen juuri kysynyt heiltä, minkä ikäisenä kylän tytöt menevät tavallisesti naimisiin. ”Ei meistäkään kukaan ole naimisissa. Me ollaan kaikki avoliitossa (*acompañada*)”, Melania sanoo pilke silmäkulmassa. Olen hämmentynyt. Eikö katolilainen kirkko nimenomaan edellytä virallista parisuhdetta ennen sukupuolisuhteita ja kaikilla näistä naisista on useita lapsia. Entä voiko nainen lähteä liitosta, jos mies on väkivaltainen tai jos liitto on onneton? ”Harvemmin eroja on...”, aloittaa Yoseling. ”Mutta kyllä niinkin

²⁵ Tässä tutkimuksessa ei ole sen rajallisuuden vuoksi käsitelty erikseen Nicaraguan etnisiä vähemmistöjä ja etnisyyden merkitystä rakenteellisessa naisiin kohdistuvassa väkivallassa.

tapahuu, minäkin olen toista kertaa liitossa,” Sandra jatkaa. ”Monesti miehillä on muita naisia ja nainen jää yksin. Sitten jotkut etsivät uuden miehen.” Kaikki naisista nöykyttelevät. Kun ei ole virallisesti naimisissa, uskonto ei estä eroa.

Edellä (ks. kpl 6.1) kuvatut sukupuolirakenteet edustavat staattisia stereotypioita. Enemmistö nicaragualaisista miehistä ei edusta puhdasta stereotypiaa *machosta*, kuten ei enemmistö naisistakaan stereotypiaa Mariasta. Todellisuudessa roolit elävät, joustavat ja muuttuvat koko ajan. Kulttuurisesti tuotetut sukupuolirakenteet vaihtelevat myös saman maan sisällä mm. etnisyyden ja yhteiskuntaluokan mukaan (Craske 1999). Keskusteluni apatiteläisten naisten kanssa havainnollistaa hyvin sitä, miten normeja ja sääntöjä kierretään ja muokataan oman elämäntilanteen mukaan. Nicaragualaisessa kulttuurissa perhe käsitteenä voi olla hyvinkin joustava. Myös *machoiksi* leimatut miehet käyttäytyvät toisinaan odotusten vastaisesti. Nicaraguassa ollessani näin toisinaan miesten hellittelevän lapsia, ja jotkut naiset kertoivat miestensä osallistuvan kotitöihin. Silti tosiasiaa perheväkivallan yleisyydestä tai maskuliinisuuden korostamisen kulttuurista ei voida sivuuttaa.

Bourdieu (1991, 119) selittää ristiriitoja koetun kulttuurin ja ideologioiden välillä habituksen kautta. Tietynlainen toiminta tuntuu pakolliselta tai tarpeelliselta muiden odotuksiin mukautumiseksi. Näin ollen haastattelemanai naisetkaan eivät tunnista välttämättä omaa käytöstään *machismoa* vahvistavaksi, sillä se koetaan luonnolliseksi. Vastaavasti miesten on jatkuvasti korostettava miehisyyttään vastataksaan odotuksia roolistaan *machoina*, vaikka he keskusteluissa väittäisivät olevansa tasa-arvon kannalla.

Yuval-Davisin mukaan naiseus on suhteellinen kategoria, joka liittyy olennaisesti mieheyden määritelmään. Biologisen sukupuolen (sex) ja genderin erottaminen toisistaan on mahdollistanut feministien vaateet tasa-arvosta, sillä tätä kautta sukupuolen kulttuurisidonnaisuus on voitu todistaa. Genderin pohjautumista biologiseen sukupuoleen ei ole kuitenkaan kyseenalaistettu ja kulttuurista on vastaavasti tullut rooleja määräävä ja rajoittava tekijä. Näin kulttuurisesti rakennettua työnjakoa käytetään luonnollisten ja pre-sosiaalisten sukupuolierojen rakentamiseen. Olisi huomattava, ettei genderkään ole ”oikea” sosiaalinen ero naisten ja miesten välillä vaan diskurssin muoto, jossa subjektien sosiaaliset roolit perustuvat seksuaaliselle erottelulle. (Yuval-Davis 1997, 9-10.)

Sukupuolijaottelut ja patriarkalismin käsite ovat myös universalistisia eivätkä ota

huomioon kulttuurien välisiä ja niiden sisäisiä eroja tai historiallista kontekstia. Todellisuudessa sukupuoli, luokka ja etnisyys sekoittuvat toisiinsa ja artikuloituvat toistensa kautta konkreettisissa sosiaalisissa tilanteissa, eikä niitä voi abstraktilla tasolla erottaa toisistaan. Naisten alistus on endeemistä ja sisällä sosiaalisissa suhteissa, jotka liittyvät vallan ja materiaalistien resurssien jakautumiseen. Naiset eivät silti ole vain passiivisia vastaanottajia, jotka eivät osallistu sukupuoliroolien määrittelyyn. (Yuval-Davis 1997, 7-8.)

Matthew Gutmann on tulkinnut kulttuurisymbolien soveltamista meksikolaisten miesten arjessa Antonio Gramscin (1971 [1929-35]) *contradictive consciousness* (ristiriitainen tietoisuus) käsitteen avulla. Sen mukaan kulttuurisesti peritty tietoisuus, kuten *macho*-identiteetti, sekä yksilön omista moraalikäsitteistä ja toiminnasta lähtevä tietoisuus käyvät jatkuvaa dialogia keskenään. Vaikka miesten uskomukset, arvot ja käytänteet eivät käy yksiin perinteisen stereotypian kanssa, sekä miehet ja naiset ovat kuitenkin siitä tietoisia ja se vaikuttaa heidän toimintaansa. (Gutmann 1996, 14.)

Gutmann (1996) korostaa tutkimuksessaan, että *machon* ja *machismon* käsitteet merkitsevät eri asioita eri puolella Meksikoa ja eri aikoina. Saman voi nähdä myös Nicaraguassa, erityisesti maaseudun ja kaupunkien sekä eri sukupolvien välillä. Nuoret miespuoliset tuttuni Matagalpan kaupungissa ehkä käyttäytyivät äänekkäästi ja yrittivät herättää huomiota, kuten perinteisen *machon* pitää. Kukaan heistä ei kuitenkaan edustanut stereotyyppistä kuvaa latinalaisamerikkalaisesta miehestä, vaan he suhtautuivat naisystäviinsä kunnioituksella. Vastaavasti tunsin vahvoja, työssäkäyviä ja itsenäisiä kaupunkilaisnaisia. Kuitenkin kaikki naiset, joiden kanssa keskustelin, mainitsivat aina jossakin vaiheessa *machismon*, sekä miten se vaikuttaa naisten ja miesten asemaan. Maaseudulla sekä miesten että naisten käytös ulospäin oli kaupunkia hillitympää, eikä räikeitä sukupuolten välisiä vastakkainasetteluja näkynyt. Työnjako oli kuitenkin hyvin perinteinen ja lähes kaikki tuntemani maaseudun naiset olivat kotiäitejä, monet hyvin nuoriakin. Naisten työntekoa kodin ulkopuolella ei nähty sopivaksi.

Roger Lancasterin mukaan *machismo* on ”ruumiin poliittista taloutta” ja vallan kenttä. Se ei kuitenkaan ole vain, tai edes pääasiassa, keino rakentaa valtasuhteita miesten ja naisten välillä, vaan miesten välillä ja heidän keskuudessaan. Keskeistä on oman miehisyys todistaminen – elein, sanoin ja teoin. Naiset toimivat prosessissa välittäjinä. (Lancaster 1992, 236.) Välittäjän roolia ei kuitenkaan välttämättä koeta pakotetuksi, sillä kuten Bourdieu asian esittää, naiset osallistuvat itse heitä alistavan

järjestelmän luomiseen ja ylläpitoon. Bourdieun mukaan ranskalaiset naiset valitsevat useimmin pitkiä aviomiehiä ja kohentavat siten omaa sosiaalista statustaan. He tulevat kuitenkin samalla uusintaneiksi ideologiaa naisen alisteisesta asemasta. (Bourdieu 2001, 340.) Vastaavasti nicaragualaiset naiset suosivat miehisiä *machoja* ja kasvattavat lapsensa perinteisiin rooleihin. Naisten asemaa käsittelevissä tutkimuksissa olisikin otettava huomioon se, miten naiset osallistuvat valtasuhteiden neuvotteluun, tuottamiseen, uudelleentuottamiseen ja ylläpitoon, kieltämättä kuitenkaan rakenteiden epäsymmetrisyyttä. On siis tutkittava sitä, miten naiset harjoittavat valtaa rajallisista resursseistaan huolimatta ja niistä käsin. (Davis 1991, 219-220.)

Lancasterin mukaan (1992, 236):

”Machismo ei ole sarja virheellisiä ideoita, jotka jotenkin ovat jääneet ihmisten päihin. Se on pikemminkin sosiaalisten suhteiden järjestelmä, joka tuottaa ideoita. Machismo on siten enemmän kuin muiden materiaalisten suhteiden tuottama ”tulos”. Sillä on oma materiaalisuutensa, omaa valtaa tuottaa tuloksia. (---) Se on oma talousjärjestelmänsä.”

Machismo pitää pintansa, sillä se ei perustu ainoastaan tietoisuuteen tai ideologiaan, vaan tuotantosuhteiden kenttään. *Machismon* sanelemat sukupuoliroolit on strukturoitu tiettyjen kulttuuristen standardien mukaan, ja samanaikaisesti niiden määrittely perustuu sosiaalisille suhteille. Juuri suhteet, eivätkä idealisoidut stereotypiat tai pakottaminen, muodostavat *machismon* järjestelmän. Tietoisuuden muodot ovatkin nimenomaan tämän järjestelmän tuotoksia. Suhteet ovat valtasuhteita, mutta myös tuottavia: ne tuottavat arvoja, jotka toimivat sekä ideologisella että materiaalisella tasolla. Koko järjestelmä näyttäytyy luonnollisena ja jopa tarpeellisena, ja ”machismon” inhimilliset tuotteet mukautuvat välttämättöminä sen (machismon) itsensä tuottamaan tietoisuuteen”. (Lancaster 1992, 19-20.)

Sekä Gutmannin että Lancasterin näkemyksissä on kaikuja Bourdieun habituksesta ja kentästä. *Machistinen* habitus ei ihmisten tietoisuuden tasolla ole relevantti, vaan sen nähdään kuuluvan patriarkaaliseen menneisyyteen (Lancaster 1992, 20). Sandinistisen vallankumouksen luoma ”uusi mies” ei toimi sen mukaisesti eikä ”uusi nainen” perustu *marianismon* ideologiaan. Vaikka *machismo* siis tuomitaankin yleisesti, siihen perustuva habitus pitää pintansa ihmisten välisissä kanssakäymisissä, keskusteluissa ja sosiaalisissa käytännöissä. Lancasterin mukaan tiukimmin pintansa pitävät tavat ovat nimenomaan ruumiiseen kiinnittyneitä ja ruumiskäsityksiin liittyviä, bourdieulaisten

habituksen tavoin. Niinpä myös moderneimmassa osassa nicaragualaista yhteiskuntaa *machismo* on enemmän kuin jäännös menneisyydestä: se on läsnä jokapäiväisessä puheessa, perinteisessä käsityksessä ruumiista ja todellisissa sosiaalisissa käytänteissä. (Lancaster 1992, 40.)

7 Sodankäyntiä kotona ja kodin ulkopuolella

”Ainoa viittaus naisiin Chamorron puheissa oli toteamus, että meidän tulisi palata perinteisiin rooleihimme äiteinä ja vaimoina. Hän ei tuntunut ymmärtävän, että kotielämä on väkivaltaista suurimmalle osalle nicaragualaisista naisista.”

(Vallankumoustaistelijan kommentti. Chavez Metoyer 2000, 1)

*****

Quien te quiere, te aporrea.²⁶

(Vanha nicaragualainen sananlasku. Lancaster 1992, 34)

Keskeisiä tämän työn alussa esittämiäni kysymyksiä olivat, miten poliittinen konflikti julkisen vallan ilmentymänä vaikuttaa yksityiseen väkivaltaan kotona ja miten konflikti elää yhteiskunnassa erilaisten, sitä voimistavien rakenteiden kautta? Olen aikaisemmissa kappaleissa esitellyt nicaragualaisten naisten asemaan ja elämään vaikuttavia tekijöitä, kuten instituutiot, lait, sukupuolirakenteet, uskonto, konflikti ja nationalismi. Tässä kappaleessa käsittelen väkivaltaa näistä näkökulmista ja tuon yhteen väkivallan taustalla vaikuttavat rakenteet sekä teoriat nationalismista ja vallasta. Kappaleen ensimmäisessä osiossa tarkastellaan rakenteellista väkivaltaa valtion ja sen instituutioiden kontekstissa. Sen jälkeen käsittelen sukupuolirakenteiden ja nicaragualaisessa kulttuurissa vaikuttavien asenteiden vaikutusta sukupuolittuneeseen väkivaltaan. Kolmas osio käsittelee sisällissotaa ja nationalistista ideologiaa suhteessa perheväkivallan ilmenemiseen.

7.1 Rakenteellinen väkivalta ja instituutiot

Kappaleessa 5 käsittelin naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä sekä rankaisemattomuuden käytäntöä Nicaraguassa. Tässä kappaleessa etsin vastauksia

²⁶ Se joka rakastaa sinua, lyö sinua.

siihen, miksi väkivaltaa tapahtuu, vaikka se on sanktioitu laissa. Valtioiden ja instituutioiden harjoittama väkivalta on rakenteellista väkivaltaa. Se on vaikeasti paikannettavaa, yhteiskunnan ja yhteisön rakenteiden mahdollistamaa syrjintää (Galtung 1993, ks. kpl 3). Pierre Bourdieun mukaan nyky-yhteiskunnassa symbolinen väkivalta toteutuu ennen kaikkea instituutioiden kautta, jotka toimivat ylläpitääkseen vallitsevan järjestyksen. Ne auttavat vahvistamaan vallassa olevien omanarvontunnetta ja samalla estävät alistettuja näkemästä riistonsa perusteita. (Bourdieu 1991, 24.) Philippe Bourgois (2001, 304) on puolestaan esittänyt, että moraalinen jaottelu uhrin ja tekijän välillä hämärtyy jokapäiväisen, institutionalisoidun väkivallan seurauksena. Prosessin tuloksena intiimin väkivallan harjoittamiseen osallistuvat yhtälailla uhrit ja vallanpitäjät.

Kansainväliset sopimukset säätelevät teoriassa valtioiden toimintaa ja velvoittavat niitä toimimaan kansalaistensa ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Myös Nicaraguassa naisten asemaa parantavia lainuudistuksia vaatineet tahot ovat vedonneet naisten ihmisoikeuksiin – oikeuteen elää tasavertaista elämää miesten kanssa. Perheväkivallan tulkitseminen ihmisoikeusloukkaukseksi on kuitenkin siinä mielessä ongelmallista, että se tapahtuu yksityisen piirissä. Julkisen ja yksityisen raja onkin veteen piirretty viiva: universaalit ihmisoikeudet takaavat kaikille oikeuden terveyteen ja turvalliseen elämään, toisaalta kulttuuriset, sukupuoleen liittyvät konstruktiot ja symboliikka vaikuttavat siihen, miten oikeuksia tulkitaan ja kuka niiden piiriin kuuluu. Nicaraguassa esimerkiksi aborttikieltoa puolustetaan vetoamalla siihen, että sikiöllä on oikeus elämään, mutta kyseessä ovat myös äidin seksuaali- ja terveysoikeudet sekä toisinaan myös äidin oikeus elämään. Kuten mainitsin aiemmin (ks. kpl 5), Nicaraguan uusi rikoslaki kieltää ihmisoikeuksiin vedoten poliisilta valtuudet poistaa väkivaltainen henkilö kotoaan, vaikka tämä uhkaisi perheenjäsenten oikeutta terveyteen tai elämään.

Ihmisoikeudet tuovatkin konkreettisesti esille julkinen-yksityinen-dikotomian problematiikan suhteessa valtaan. Chant huomauttaa, kuinka useissa maissa naisiin kohdistuva väkivalta on perinteen tai jopa lain voimalla hyväksytty, sillä se nähdään yksityisenä rikoksena (Chant 2003, 119). Cicerchian (1997, 130) mukaan Latinalaisessa Amerikassa julkinen diskurssi pyhittää perheen idean ja legitimoi julkisen intervention puutteen ”yksityisen” rajan häilyvyyteen vedoten. Tuloksena on perheiden sisällä tapahtuvan väkivallan ja hyväksikäytön julkisten ratkaisumekanismien puute tai alikehittyneisyys. Kuten esitin kappaleessa 5, Nicaraguassa rankaisemattomuuden käytäntö estää edelleen naisiin kohdistuvien väkivaltarikosten päättymisen oikeuteen. Sukupuolirakenteita tarkastellessa julkinen-yksityinen-dikotomia

ilmentää patriarkalismin kahta eri puolta: kotona valtaa pitää patriarkka, mies ja julkisessa elämässä kollektiivinen patriarkka, naisia syrjivät rakenteet. Raja näiden välillä on häilyvä. (Cubitt & Greenslade 1997, 56.)

Problematiikkaa lisää se, että ihmisoikeudet liittyvät kansalaisoikeuksiin, jotka puolestaan sijoittuvat julkiseen piiriin. Naiset ajatellaan kuuluvaksi ennen kaikkea yksityisen piiriin, eikä heillä tässä mielessä ole kansalaisoikeuksia (Jelin 1997, 71). Nicaraguassa erityisesti köyhien naisten näkymättömyys valtioon päin tulee ehkä konkreettisimmin esille henkilöllisyystodistusten puutteessa: monella köyhällä naisella ei ole virallisia papereita, eikä heitä näin ollen ole valtiolle ”olemassa”. Naisilla, joilla ei ole henkilöllisyystodistusta, ei ole siten kansalaisoikeuksia, ja paperien puuttumattomuus vaikuttaa heidän tilanteeseensa monin tavoin: he eivät voi virallisesti omistaa esimerkiksi maata tai karjaa, he eivät ole äänioikeutettuja, eivätkä he pääse oikeuteen vaikkapa perheväkivaltatapauksissa (Romero 9.7.2010). Paul Farmerin mukaan köyhyys onkin rakenteellisen väkivallan päätekijä, joka risteää muiden tekijöiden, kuten sukupuolen kanssa. Koska köyhillä ei ole virallisesti ääntä, rakenteellinen väkivalta ei ole näkyvää (1997, 288).

Perheväkivalta voidaan tulkita yhteiskunnassa piilevien valtarakenteiden yksityiseksi ilmentymäksi. Toisaalta kun perheväkivalta on tehty julkiseksi ongelmaksi, yksityisestä on tehty julkista. Carcedon (2003, 45) mukaan julkiseksi tekeminen aiheuttaa konfliktin, sillä rakenteella on taipumus yrittää pysyä tasapainossa ja vastustaa muutosta. Nainen on väkivaltatapausten oikeusprosesseissa puolustuskannalla, sillä hänen on pidettävä konfliktia yllä oman asiansa esillä pitämiseksi, kun taas taustalla vaikuttavat valtasuhteet pyrkivät neuvottelevaan ratkaisuun. Niinpä vain sinnikkäimmät jaksavat viedä asiansa loppuun asti, sillä niissä naisesta tehdään paitsi syyllinen, myös uudelleen uhri. Ongelmana ei ole väkivaltainen mies vaan nainen, joka pysyy väkivaltaisen miehen kanssa suhteessa. Mies on prosessissa näkymättömissä, kun väkivalta naturalisoidaan instituutioiden ja oikeusprosessin kautta. Valtasuhteet pysyvät ennallaan ja mies, jolla on enemmän sosiaalista valtaa, on vahvoilla. (Carcedo 2003, 37-40.)

Väkivaltatapauksiin liittyviä oikeus- ja rangaistuskäytäntöjä tulkittaessa tulisi pitää myös mielessä, etteivät instituutiot, kuten poliisi, oikeuslaitos tai lainsäätäjät, ole kasvottomia entiteettejä. Ne muodostuvat ihmisistä, joiden toimintaa ohjaavat heidän henkilöhistoriansa, arvomaailmansa ja tulkintansa asioista, olivatpa he kuinka ammattilaisia tahansa. Siksi naisiin kohdistuvan väkivallan syitä etsiessä tulisikin aina

tarkastella yhteiskunnassa vallitsevia kulttuurisia normeja, toimintatapoja ja ideologisia rakenteita.

7.2 Väkivalta ja sukupuolirakenteet

Käsittelen tässä kappaleessa perheväkivallan selittämiseen käytettyjen kulttuuristen tekijöiden esiintymistä Nicaraguassa. Jatkan edellisessä kappaleessa esiteltyä rakenteellista väkivaltaa koskevaa pohdintaa kotitalouksien ja yksityisen kautta. Galtungin (1996) mukaan instituutioissa piilevien rakenteellisten seikkojen lisäksi myös asenteet ja sukupuoliroolit sekä niitä ylläpitävät konventiot ovat osa väkivallan ilmiötä. Lori Heisen (2002) mukaan väkivallan tarkastelussa on otettava huomioon sen syiden eri kehät ja tekijät. Muuten ei selity, miksi juuri miehet harjoittavat väkivaltaa, miksi juuri tietyt miehet, miksi juuri naisia kohtaan tai miksi Nicaraguassa. Perheväkivalta liittyy olennaisesti kulttuurissa vallitseviin sukupuolirooleihin ja vallanjakoon sukupuolten välillä.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen CEDAWn mukaan:

”(---) Naisten osa synnyttäjinä ei saa johtaa syrjintään vaan lasten kasvattaminen edellyttää vastuun jakamista tasapuolisesti miesten ja naisten ja koko yhteiskunnan kesken (---) Miesten perinteellisen roolin samoin kuin naisten yhteiskunnallisen ja perheroolin muutos on tarpeen täyden tasa-arvon saavuttamiseksi miesten ja naisten välillä” (Suomen UN Women 30.8.2011).

Naisiin kohdistuu kuitenkin väkivaltaa kaikissa kulttuureissa ja yhteiskuntaluokissa. Toisaalta 90 maassa toteutetussa selvityksessä löydettiin myös kulttuureja, joissa perheväkivalta oli lähes olematonta. Selvityksen mukaan erityisesti köyhyys sekä tietyt kulttuuriset tekijät korreloivat korkeiden väkivaltalukujen kanssa. Tutkijat erottivat neljä tekijää liittyvät läheisesti perheväkivaltaan: taloudellinen epätasa-arvo sukupuolten välillä, fyysisen väkivallan käyttö konfliktien ratkaisukeinona, miesten päätävä valta kotona sekä naisten rajoitettu avioeromahdollisuus. Näistä taloudellinen epätasa-arvo oli merkittävin tekijä. Lisäksi rankaisemattomuuden puute yhteiskunnassa oli tutkimuksen mukaan ratkaisevaa, oli se sitten lain puitteissa tapahtuvaa sanktiointia tai yhteisön harjoittamaa sosiaalista painostusta. (Ellsberg et al. 2000.)

Tutkimuksen kaikki perheväkivaltaa lisäävät tekijät ovat nähtävissä Nicaraguassa. Kulttuuristen tekijöiden lisäksi taustalla vaikuttavat tietysti myös yksilölliset tekijät, kuten koulutus, perhetausta ja köyhyys, mutta ne eivät selitä sitä, miksi toiset yhteiskunnat ovat toisia väkivaltaisempia. Esimerkiksi yhdysvaltalaisia ja meksikolaisia väkivallan uhreiksi joutuneita naisia käsitelleessä tutkimuksessa selvisi, että Meksikossa väkivallanteot tapahtuvat usein julkisesti, kun taas Yhdysvalloissa perheväkivalta tapahtuu suljettujen ovin takana kotona. Koska väkivalta on kulttuurisesti hyväksyttävä Meksikossa, naiset pysyvät väkivaltaisessa suhteessa yhdysvaltalaisia naisia kauemmin. (Ellsberg et al. 2000.)

Nicaraguassa väkivaltaa tapahtuu ennen kaikkea kotona ja siitä vaietaan, mutta samaan aikaan yhteisöllisyys ja tiivis kanssakäyminen ihmisten välillä kylissä ja *barrioissa* aiheuttaa sen, että kaikki ovat tietoisia perheiden sisäisistä konflikteista. Niistä vain pysytään hiljaa. Sukulaiset painostavat uskonnollisista ja muista syistä pysymään parisuhteessa. Toisinaan läheiset kuitenkin auttavat uhria hakeutumaan poliisille. Väkivallan uhreilla saattaa olla myös väkivallasta huolimatta voimakkaita tunteita puolisoaan kohtaan. Nicaraguassa 1990-luvun lopulla tehdyssä laajassa haastattelututkimuksessa eräs nainen kertoi, kuinka hän eli kauan väkivaltaisessa suhteessa. Pahoinpitelyepisodien jälkeen mies palasi aina naisen luo lahjojen kera ja nainen heltyi kerta toisensa jälkeen. (Ellsberg et al. 2000.) Samoin on haastattelemani matagalpalaisen Erickan laita, hän oli ollut saman miehen kanssa 15 vuotta lukuisista pahoinpitelyistä huolimatta (ks. kpl 5.1).

Jos tarkastellaan uhrin ja rikoksentekijän profiileja Nicaraguassa, käy ilmi, että useimmiten pahoinpitelijä on naisen kanssa parisuhteessa oleva mies tai entinen kumppani. Väkivallan uhrin ovat monesti miehestään taloudellisesti riippuvaisia ja suhteesta lähteminen voi tuntua mahdottomalta. Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa kyseessä on usein myös muu lähisukulainen. Vuonna 2006 tehdyssä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa tutkimuksessa korostui varsinkin tyttöjen jatkuvan vahtimisen tärkeys. (ANFAM 2007.) Kuten esitin kappaleessa 6, suurin osa nicaragualaisista elää epävirallisissa liitoissa. Roger Lancasterin tutkimuksissa 1990-luvulla kävi ilmi, että vaikka naiset ovat tällaisissa liitoissa tavallaan vapaampia eroamaan (eroa pidetään aina sosiaalisesti paheksuttuna), he ovat heikossa asemassa, mikäli mies lähtee tai kohtelee heitä kaltoin. Tämä kävi ilmi myös omasta kenttäaineistostani. Virallisissa liitoissa elävät kokevat kuitenkin Lancasterin mukaan enemmän perheväkivaltaa.

Hiljainen hyväksyntä ja toisaalta lasten kasvatus ylläpitävät väkivallan kulttuuria. Haastattelemani psykologi Karla Obregón Quintero kertoi, kuinka hänen vastaanotolleen tullaan usein "hankalan" lapsen kanssa. Keskustelun myötä kuitenkin selviää, että perheen ongelmat ulottuvat pidemmälle, ja äiti ja lapsi saattavat molemmat kärsiä väkivallasta. Obregón Quintero puhui erityisesti kasvatuksen merkityksestä sukupuolirooleille. Hänen mukaansa naiset itse kasvattavat pojistaan *machoja*, ja toisaalta väkivallan kierre lähtee useimmiten kotoa eikä elämä arjen tasolla ole juurikaan parantunut vallankumouksen myötä. Vaikka se kuulostaa kliseeltä, Obregón Quintero sanoi useiden muiden haastatteleminen naisten tavoin, että *machsimoon* kuuluu se, että miehellä on useita naisia. Tämä aiheuttaa miehille kuitenkin paineita: "Miehet sitten purkavat tunteensa ja *les dan sopa de muñeca a sus mujeres* (hakkaavat vaimojaan)".

Kuten esitin kappaleessa 6.2.1, uskonto liittyi olennaisesti Nicaraguan vallankumoukseen, ja sekä katolinen että evankelinen kirkko voimistuivat sisällissodan myötä. Yuval-Davisin mukaan uskonnot liittyvät monesti kulttuurin säilyttämisen ajatukseen, sillä ne yrittävät vastata "pohjimmaisiiin" kysymyksiin. Nationalistisissa prosesseissa uskonnoista tulee usein jäykkiä symbolisia rajavartijoita, kun ne kamppailevat vallasta muiden kulttuuristen instituutioiden kanssa. Sukupuoli on tässä keskeinen, sillä sukupuolten suhteet ovat kulttuurin "ydin". Koti ja elämäntavat siirretään seuraavalla sukupolvelle tätä kautta. (Yuval-Davis 1997, 42-43.) Tämä voi johtaa siihen, että naisia pyritään kontrolloimaan entistä tarkemmin.

Uskonnon ei tietenkään suoraan voi sanoa voimistavan väkivaltaista käyttäytymistä. Kristinuskohan perustuu ajatukselle lähimmäisenrakkaudesta ja toisten kunnioittamisesta. Katolisen kirkon ja evankelisten liikkeiden voimistuminen sisällissodan jälkeen on kuitenkin vahvistanut perinteistä perhemallia (ks. kpl 6.2). Myös kansalaisjärjestöissä toimivat, aktiiviset naiset toimivat usein perinteiden mukaan. Osallistuin Matagalpassa seminaariin, jossa pohdittiin uskovaisia feministejä ja heidän kokemaansa ristiriitaa. Seminaarissa esitellyn tutkimuksen mukaan useat feministisiin liikkeisiin liittyneet naiset ovat onnistuneet yhdistämään uskonnon ja kansalaisaktiivisuuden. Feminismi on tuonut heille itsetuntoa ja vapautta sekä vähentänyt pelkoa. Toisaalta uskonto antaa heille rauhaa, yhteisöön kuulumisen tunnetta sekä kuria. Joidenkin kohdalla kansalaisliikkeeseen liittyminen oli kuitenkin aiheuttanut eron kirkosta.

Matagalpan maaseudulla haastattelemani naiset kertoivat kirkkojensa suhtautumisesta väkivaltaan. Kirkot tarjoavat keskustelu- ja kuunteluapua, mutteivät salli avioeroja. Evankeliset naiset kertoivat kuitenkin, että mikäli väkivaltainen mies ei paranna tapojaan, hänen syntinsä tuodaan seurakunnalle julkiseksi ja lopulta seurauksena voi olla erottaminen uskonnollisesta yhteisöstä. Tämä asettaa kuitenkin koko perheen häpeään ja käsitin, että naiset vievät asiansa näin pitkälle vain äärimmäisen harvoin.

”Ongelmista puhutaan ensin perheessä ja vasta sitten papin kanssa. Parisuhteissa on täälläkin paljon väkivaltaa. Näissä tapauksissa kirkko tukee uhria ja puhuu asiasta väärintekijän kanssa. Jos uhri ei itse halua puhua, diakonissa tulee puhumaan perheen kanssa ja lopulta koko seurakunnan kanssa. Pahimmassa tapauksessa koko perhe joutuu seurakunnan ulkopuolelle, sillä paha käytös voi pilata koko yhteisön. Tuollainen henkilö ei voi tulla jumalanpalveluksiin, se saastuttaa pyhän paikan.” (María, Guadalupe Abajo.)

Evankelisten liikkeiden ajatus miehen syntisyydestä poistaa vastuuta väkivallanteosta mieheltä itseltään, kuten esitin kappaleessa 6.2.3. Pahan riivaama mies syyllistyy väkivaltaan, mutta on naisen vastuulla tuoda mies takaisin hyvän piiriin.

Bourgois (2001, 302-303) esittää newyorkilaista ghettoa käsitelleessä tutkimuksessaan, että maskuliinisuutta korostava väkivalta on myös symbolista ja kulttuurista pääomaa. Väkivaltainen käytös on osa hyväksyttävää sosiaalista kanssakäymistä. Myös Nicaraguassa on nähtävissä, kuinka miesten käytökseltä odotetaan tiettyä aggressiivisuutta. Poikalapset kasvatetaan sen mukaisesti, ja aggressiivisuutta ruokitaan erilaisin keinoin vielä aikuisenakin. Kuten esitin edellä, myös naiset arvostavat miehissään näitä piirteitä ja valitsevat puolisoikseen ”miehisiä *machoja*”. Lasten kurittaminen lyömällä on yleistä.

Gutmannin mukaan perheväkivalta on sukupuolten väliseen epätasa-arvoon perustavan kulttuurin fyysinen ilmentymä, joka voidaan ajatella osaksi kotona käytävästä kulttuuripolitiikasta. Toisin sanoen kulttuurissa vallitsee epätasa-arvo sukupuolten välillä ja sen rajoja koetellaan parisuhteessa väkivallan keinoin. Väkivaltaa ei voida kuitenkaan perustella itsestään selvänä machokulttuurin tuotteena, jolle miehet ”eivät mahda mitään”, siitäkään huolimatta että nicaragualaiset miehet itse usein selittävät tekonsa tämän perusteella. Myös evankelinen ja katolinen uskonto ruokkivat jossain määrin tällaista fatalistista ajattelua (ks. kpl 6.2). Väkivalta ei ole sattumanvaraista, vaan se on selitettävissä ja ymmärrettävissä ja sitä kautta myös ehkäistävissä. (Gutmann 1996, 199-201.) Väkivaltaa voidaan estää voimaannuttamalla

naisia taloudellisesti esimerkiksi mahdollistamalla naisten opiskelu ja ansiotyö ja edistämällä naisten mahdollisuuksia periä, omistaa ja hallinnoida maa- tai muuta omaisuutta (Suomen UN Women 30.8.2011).

7.3 Väkivalta ja konflikti

”Väkivalta on strukturoitu niin, että kulttuuriset käsitykset feminiinisydestä, maskuliinisuudesta, lisääntymisestä ja hoivasta valjastetaan valtion sotien ja massamurhien palvelukseen tai edistämään rauhanajan dominaation muotoja, joissa alistetut osallistuvat itse omaan sosiaalisesti langetettuun kärsimykseensä” (Pierre Bourdieun 1977, 22-23).

Bourdieu (2004, 340-343) väittää, että sukupuolten erilaiset dispositiot ovat yhteiskunnan rakenteiden tuotosta, mutta rakenteet saavat voimansa ja kulttuurisen merkityksensä juuri näiden dispositioiden kautta, jotka samalla uusintavat itse rakennetta. Näin ollen sukupuolittunutta symbolista (rakenteellista) väkivaltaa ei voida poistaa tai vähentää vain saamalla naiset tietoisiksi oikeuksistaan, vaan ainoastaan radikaalilla sosiaalisten rakenteiden muutoksella.

Voisi ajatella, että sisällissota olisi nimenomaan erinomainen mahdollisuus radikaaleille uudistuksille. Laillisen kontekstin ja virallisten linjausten valossa Nicaraguassa näin näyttää käyneenkin. Ihmisten toiminnan pohjalla olevat asenteet, sekä yksityisellä että viranomaistasolla, ovat kuitenkin hitaita muuttumaan. Meintjes, Pillay et al. (2001, 4) toteavat, että useiden tutkimusten mukaan sukupuolittunut väkivalta lisääntyy aseellisen konfliktin päätyttyä. Julkisen ja yksityisen vallan risteymät tulevatkin hyvin esiin konfliktin ja kulttuuristen konstruktioiden keskinäisessä vuoropuhelussa. Philippe Bourgoisin (2004, 431) mukaan tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen alun perin pyrkineet vallankumoukselliset usein toisintavat repressiivisten diktatuurien toimintamalleja. Tämän myötä jokapäiväinen väkivalta normalisoidaan poliittisen väkivallan kontekstissa.

On kohtalaisen helppoa hyväksyä päätelmä, että aseellinen konflikti lisää väkivaltaista käyttäytymistä myös yksityiselämässä. Sota on traumatisoiva kokemus kaikille osapuolille. Nicaraguan vallankumouksessa ja sitä seuranneessa sodassa kuoli yhteensä yli 80 000 ihmistä ja 500 000 joutui kodittomaksi. Lähes saman verran nicaragualaisia muutti pois maasta, ja monet perheet hajosivat. Lancasterin mukaan

Nicaraguan ”henkilöresurssit” olivat sirpaleina myös henkiselä tasolla, sillä sota jätti jälkeensä sodan, talouskriisin ja pakkomuuton aiheuttamia traumoja. (Lancaster 1992, 7.) Useat ihmiset, joiden kanssa keskustelin aiheesta sanoivat että, monen väkivaltaisen miehen käytöksen taustalla on kokemus sisällissodasta. *Contra* -sodan tarkoituksena olikin halvaannuttaa yhteiskunta, viedä toivo vallankumouksen parannuksilta ja saada ihmiset epäluottavaisiksi tulevaisuutta kohtaan. Tällä oli kauaskantoiset vaikutukset ihmisten elämään myös sodan jälkeen. Huomasin usein, kuinka nicaragualaisten oli vaikea pohtia tulevaa tai unelmoida saavuttamattomista asioista. Elämä on heille tässä ja nyt.

Konfliktin ja naisiin kohdistuvan väkivallan yhteys ei ole kuitenkaan itsestään selvä, sillä perheväkivaltaa esiintyy myös rauhan ajalla ja maissa, jotka eivät ole lähimenneisyydessä kärsineet sodasta. Nicaraguassa ne linkittyvät toisiinsa kuitenkin selvästi. Silva Caballeron (1999) mukaan koko Nicaraguan historia ja kulttuuri ovat väkivallan leimaamia ja tämä näkyy monella tasolla: lasten kasvatuksessa, dialogin puutteena niin kotona kuin politiikassa, sekä ylipäättään kunnioituksen puutteena elämää kohtaan. Mutta sisällissota lisäsi vallalla ollutta väkivallan ilmapiiriä entuudestaan. Myös Carcedo (2003) korostaa, että naisten ja miesten välisen epäsuhtaisen vallan syyt ovat löydettävissä nicaragualaisesta kulttuurista, jossa väkivalta nostetaan resurssiksi päämäärien saavuttamiseksi ja maan politiikka on edistänyt tätä. Väkivalta ja aggressiivinen oman edun ajaminen ovat maan tapa neuvottelun ja sovittelun sijaan. Ixchenin perheväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa kävi ilmi, että sota voimisti entisestään jo valmiiksi väkivaltaisen nicaragualaisen yhteiskunnan hierarkisuutta ja aggressiivisuutta (Maltez Heuzo 2007). On ymmärrettävää, että sodan myötä väkivalta naturalisoituu normaaliksi toiminnaksi, muuten toisten tappaminen olisi mahdotonta. Olennaista onkin, miten elämä sodan jälkeen rakennetaan ja mitä arvoja korostetaan.

Haastattelemiä henkilöitä kertoivat, kuinka sodan perintö ja sen mukanaan tuomat asenteet siirtyvät edelleen sukupolvelta toiselle. Monet lapset kokevat joko itse väkivaltaa tai joutuvat seuraamaan sitä kodissaan sivusta. Tämä johtaa monien kohdalla väkivaltaiseen käytökseen tai piittamattomuuteen elämää kohtaan. Itsekin näin, kuinka pieni lapsi heitteli koiranpentuja ilmaan kuin superpalloja ja kuinka lehmät ja siat laidunsivat syötäväksi kelpaamatonta muovinsekaista jätettä Matagalpan kaatopaikalla. On houkuttelevaa selittää sosiaalisia ongelmia ja eläinten huonoa kohtelua köyhyydellä. Taustalla ovat kuitenkin myös asenteet ja arvot, jotka

kulttuurissa vallitsevat. Keskeistä on selvittää, mistä nämä juontuvat, ja mitkä toiminnot ja tahot näitä ylläpitävät.

Nicaraguan vallankumouksen kaltainen konflikti voi myös pitkällä tähtäimellä vähentää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, jos sen tasa-arvon pyrkimykset toteutuvat. Konfliktin myötä sukupuolirakenteita neuvotellaan uudelleen: uusia toimintamalleja syntyy ja osa perinteisistä rooleista korostuu. Meintjes, Pillay et al. (2001, 7) ovat esittäneet, että naiset voivat hyötyä konflikteista, joiden myötä heille avautuu uusia mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa. Silti hyödyt eivät suurimmassa osassa tapauksista jää pysyviksi, sillä yhteiskunnan konservatiivisilla piireillä on taipumus palauttaa vanhat tavat ennalleen konfliktin päätyttyä.

Valitettavasti useimmiten juuri vanhoilliset arvot voimistuvat entisestään sodan jälkeen. Tämä voi puolestaan johtaa lisääntyneeseen väkivaltaan naisia kohtaan, kun miehet pyrkivät saamaan takaisin menetettyä valtaansa. Sotaan osallistuneet naiset ovat myös poikenneet hyväksyttävästä roolistaan, ja heidät tulee palauttaa takaisin ”kunniallisiksi”. Naisten seksuaalisuuden kontrollointi kiristyykin konfliktin seurauksena, erityisesti silloin kun sotaan on liittynyt paljon raiskaustapauksia. (Meintjes, Pillay et al. 2001, 11.) Ehkä yllättävä kytkös on löydettävissä havainnosta, jonka mukaan Nicaraguassa perheväkivalta on usein lisääntynyt myös luonnonmullistusten jälkeen (Boletina 10/2009). Tämä viittaisi siihen, että perheväkivallan yleistyminen liittyy tarpeeseen luoda uudelleen järjestystä kaaoksen keskellä.

Useat tutkijat ovat todenneet, että vaikka naiset osallistuivat sandinistisessa vallankumouksessa yhteiskunnalliseen taisteluun, kodin piiriin ja ihmisten yksityiselämään ei puututtu, vaan vanhat mallit pysyivät ennallaan. Taustalla olivat monet tekijät, joista päällimmäiseksi useat tutkijat nostavat taloudellisen ahdingon ja kansainvälisten rahoituslaitosten neoliberalistiset rakennesopeutusohjelmat. (Ks. mm. Lancaster 1996, Chavez Metoyer 2000.) Chamorron hallituksen talousuudistukset siirsivät vastuuta valtiolta kotitalouksille. USA:n kauppasaarto ja korkealla laukkaava inflaatio olivat saaneet maan talouden ahdinkoon ja työttömyysluvut kasvoivat. Miesten työttömyys yhdistettynä 1980-luvulla tapahtuneeseen naisten suurempaan osallisuuteen työelämässä sekä naisliikkeen voimistuminen ja naisten taloudellista asemaa parantavat lakiuudistukset vaikuttivat osaltaan perheväkivallan kasvuun. Moni mies tunsi jääneensä alakynteen, jonka lisäksi vaikean taloustilanteen mukanaan tuomat ongelmat kuten alkoholismi pahensivat tilannetta. (Craske 1999, 88-89.)

Guttmann (1996) on nimittänyt ilmiötä vihaksi, joka on joutunut paikoiltaan tai siirretty toiseen kohteeseen (*displaced anger*). Julkisessa piirissä, kuten töissä tai muiden miesten parissa koettu nöyryytys puretaan vaimoihin. Vihan tunnetta voimistaa kotona jatkuva koettu kunnioituksen puute, sillä miehet tuntevat otteensa naisista lipsuneen ja patriarkaalinen auktoriteetti pyritään palauttamaan. (Guttmann 1996, 211-213.) Yuval-Davis (1997, 46) toteaa, kuinka tilanteissa joissa miehet tuntevat olonsa uhatuiksi kulttuurisen erilaisuuden kontrolloimisen tarve voimistuu. Naisia puolestaan pidetään perinteisesti juuri kulttuurin erityispiirteiden ilmentäjinä ja sen säilyttäjinä.

Konfliktin ja naisiin kohdistuvan väkivallan kytkökset liittyvät olennaisesti myös nationalistiseen ideologiaan. Kuten esitin kappaleessa 4, Nicaraguan vallankumousta leimasi vahvasti sukupuolittunut diskurssi, jossa naisilla oli tärkeä asema yhtenäisen nationalistisen identiteetin luomisessa. Tämä osaltaan vapautti naisia, mutta myös rajoitti heidät puolustukselliseen asemaan ”maan äiteinä”. Andersonin mukaan valtio voi vaatia kansalaisiltaan uhrauksia vaikkapa perhe-elämään liittyen, sillä valtio on ”imagined community”, moderni tuotos, joka on luonnollinen eikä sitä voi valita (Anderson 1983, 143). Myös Yuval-Davis korostaa, kuinka kansakunnan määritelmä on pohjimmiltaan naturalistinen: valtio on perheen ja suvun jatke. Niin sanotut identiteettinarratiivit, kuten naisten äiti-identiteetti kulttuurin kantajana, toimivat politiikan kanavana, jonka kautta valtasuhteita ja kulttuurisia rakenteita tuotetaan. (1997; 15, 44-45).

Farmer (1997, 281-282) kysyy, miten sosiaalisista voimista tulee ruumiillistunut yksilöllinen kokemus? Miten sosiaaliset voimat strukturoivat riskin kärsiä esimerkiksi raiskaustapauksissa? Toisin sanoen, miten yksilönä koettu fyysinen väkivalta toteutuu sosiaalisten rakenteiden kautta? Juuri tästä on kysymys kulttuuristen ja nationalistisen symbolien, kuten äitiyden, käyttämisessä naisten pitämiseksi vanhassa roolissaan. Kuten Bourdieu & Wacquant toteavat, symbolinen väkivalta on ”*imprisonment via body*”, ruumiillistettua vankeutta. (Bourdieu & Wacquant 1992, 273). Todellisen muutoksen aikaansaamiseksi sodan jälkeen olisi luotava uusi ”maan tapa” ja integroitava sen sisälle olemassa olevat, aiemmin tukahdutetut käytänteet ja kokemukset. (Bourdieu 1991, 129.) Tämän saavuttamiseksi ongelmien ratkaisusta muuten kuin väkivallan keinoin ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta pitäisi tehdä kaikkia koskeva, yhtenäinen ja legitiimi ilmaus.

8 Naisiin kohdistuva väkivalta ja konfliktit vertailevasta näkökulmasta

“Why girls?

Because girls, in Liberia, in Africa, are the ones that have been left out... (---) Because if we... don't make a difference in a relatively short amount of time, one to two years, chances are that the country slips back into chaos and back into conflict.”²⁷

(Ellen Johnson Sirleaf, Liberian presidentti ja rauhan nobelisti 2010. Plan 2008, 14.)

Tässä työssä on käsitelty naisiin kohdistuvaa väkivaltaa Nicaraguassa ja sen kytköksiä sandinistiseen vallankumoukseen ja Nicaraguan sisällissotaan. Olen tarkastellut väkivaltaa erilaisten rakenteellisten seikkojen, kuten nationalistien ideologioiden, sukupuoliroolien ja uskonnon kautta. Nicaraguan tapaus on siitä kiinnostava, että vallankumoukseen yhdistyi voimakas feministisen liikkeen nousu. Konfliktit ja diktaattorien kukistumiseen tähtäävät kansannousut ovat viime aikoina nostaneet naiset näkyvästi esiin myös muualla maailmassa, ja usein naisilla on ollut näissä keskeinen rooli. Näkemykseni mukaan Nicaraguan esimerkki voi valottaa niitä tekijöitä ja prosesseja, jotka vaikuttavat naisten aseman muutoksiin tai muutospyrkimysten epäonnistumiseen konfliktien yhteydessä. Nicaraguassa sodasta on jo yli 20 vuotta aikaa, joten pitkän tähtäimen yhteiskunnalliset muutokset ovat jo nähtävissä.

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna naisliike ja rauhanliike ovat kulkeneet yhdessä jo kauan. Ennen ensimmäistä maailmansotaa feministit olivat yleisesti sitä mieltä, että naisten aseman paraneminen toisi mukanaan myös maailmanrauhan ja päin vastoin. Sodan jälkeen feministien rintamat kuitenkin rakoilivat, kun osa näki tärkeänä myös naisten osallistumisen aseellisiin konflikteihin miesten rinnalla. Virginia Woolf (1938) esitti, että myös naiset ovat vastuussa sotiin johtavasta aggressiivisuuden kulttuurista eivätkä luonnostaan vain rauhanrakentajia. Woolfin mukaan tasa-arvo ei kuitenkaan toteutuisi sillä, että naiset tarttuisivat aseisiin, vaan miesten luopumisella militarismista. (Magallón Portoles 1993, 340-345.) Tämän jälkeen naisten luonnollisesta taipumuksesta rauhaan ja toisaalta sukupuolten tasa-arvon ja konfliktin kytköksestä on kiistelty eri näkökulmista.

²⁷ “Miksi tytöt? Koska tytöt, Liberiassa, Afrikassa ovat niitä, jotka on jätetty ulkopuolelle. (---)

Koska jos me... emme tee muutosta suhteellisen lyhyessä ajassa, vuodessa tai kahdessa, on mahdollista, että maa ajautuu takaisin kaaokseen ja takaisin konfliktiin.”

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja aseellisten konfliktien kytkökset on kansainvälisessä yhteisössä viime aikoina tunnustettu merkittäväksi ongelmaksi. Konfliktit vaikuttavat naisten elämään usella tasolla. Elannon saanti jää naisten vastuulle ja vaikeutuu, maanomistussuhteiden muuttuessa naisten taloudellinen asema heikkenee, perheet hajoavat ja väkivalta lisääntyy (Banerjee, Poutiainen et. al. 2010, 62-63). YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2000 hyväksymän päätöslauselman 1325 "Naiset, rauha ja turvallisuus" tavoitteena on suojata naisia ja tyttöjä aseellisissa selkkauksissa ja konflikteissa. Naisia ja tyttöjä ei nähdä dokumentissa enää vain uhreina vaan myös aktiivisina toimijoina, joilla on oikeus osallistua rauhanrakennukseen ja konfliktien ehkäisyyn. Päätöslauselmassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolen perusteella tapahtuvan väkivallan ennaltaehkäisyyn. (Suomen 1325-verkosto 8.8.2011.)

Vuoden 2011 Nobelin rauhanpalkinto nosti naisten merkityksen konflikteissa ja rauhanprosesseissa kansainvälisen keskustelun keskiöön. Palkinto jaettiin kolmelle naiselle ja Nobel-komitea totesi tiedonannossaan (Nobelin palkintokomitea 30.11.2011):

"Norjan Nobel-komitea on päättänyt, että Nobelin Rauhan Palkinto vuodelle 2011 jaetaan Ellen Johnson Sirleafin, Leymah Gboween and Tawakkul Karmanin kesken heidän väkivallattomasta taistelustaan naisten turvallisuuden puolesta ja naisten täysivaltaisen oikeuden puolesta osallistua rauhanrakennustyöhön. Me emme voi saavuttaa demokratiaa ja kestäväää rauhaa maailmassa, elleivät naiset saavuta miesten kanssa samoja oikeuksia vaikuttaa kehitykseen kaikilla yhteiskunnan tasoilla."

Kaikki kolme, jemeniläinen rauhanaktivisti Karman, Liberian presidentti Sirleaf ja liberialainen rauhanaktivisti Gbowee olivat komitean mukaan saaneet mukaan muita naisia rauhanliikkeisiin sekä onnistuneet itse nousemaan niiden johtoon. Nobelin palkintojen jaon jälkeen on selvää, ettei naisten merkitystä konflikteissa ja rauhanrakennuksessa voida sivuuttaa. Nobel-komitean johtaja Thorbjørn Jagland totesi palkintojenjakopuheessaan, kuinka naisten oikeuksista ja tasa-arvosta on paljolti kiinni myös arabimaailman demokratia-aallon kohtalo. Jagland sanoi, että islamin on oltava osa arabimaiden demokratia- ratkaisua ja mikäli naiset jätetään prosessista sivuun, "arabi-kevättä seuraa vain uusi talvi". (Kauhanen 11.12.2011.)

Naisiin kohdistuu erityisen raakaa väkivaltaa konfliktien aikana, mutta olisi äärimmäisen tärkeää kiinnittää huomiota niin sanottuun jälkityöhön, eli siihen, miten väkivallan jatkuminen yksityisellä tasolla estetään konfliktin jälkeen. Olisi myös huomioitava

naisten hyvin erilaiset asemat (uhri, sotilas, poliitikko) sekä mahdollisuudet toimia sodassa ja sen jälkeen (Banerjee, Poutiainen et al. 2010, 63). Dakarissa vuonna 1998 pidetyssä seminaarissa naiset eri puolilta maailmaa keskustelivat naisiin kohdistuvasta väkivallasta konfliktien jälkeen. Keskustelujen ja työryhmien pohjalta laaditusta raportista käy ilmi, että monissa tapauksissa sodan aikana koettu väkivalta eskaloitui brutaaliutena ja kidutuksena sodan jälkeen. Väkivallan legitimointi konfliktinratkaisun keinona legitimoiti sen myös kotona. (Pillay 2001, 35.) Kuten esitin kappaleessa 7.3, näin on käynyt myös Nicaraguassa. Sisällissota voimisti entuudestaan vallalla ollutta tapaa käyttää väkivaltaa konfliktien ratkaisuun myös kotona.

Johannesburgissa 1999 pidetyssä konferenssissa ”The Aftermath: Women in Post-war Reconstruction” todettiin, että naisiin kohdistuva väkivalta on kasvanut ennennäkemättömiin mittoihin maailmalaajuisesti (Pillay 2001, 35). Vaikka väkivallan syyt ovat kulttuurisidonnaisia (ks. kpl 7.2.), konferenssissa löydettiin ainakin seuraavat eri maita yhdistävät, naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyteen liittyvät tekijät:

1. **Vallan epätasainen jakaantuminen.** Jos miesten ylivalta naisiin nähden vaarantuu konfliktin jälkeen, äärimmäisen väkivaltaiset kontrollin keinot korostuvat.
2. **Väkivallan sosiaalinen hyväksyminen.** Sodan ajan väkivalta legitimoidaan rauhan ajalla naisia vastaan usein silloinkin, kun väkivalta on yleisesti yhteiskunnassa tuomittua. Naiset pidetään ”kurissa” armeijan mallin mukaisesti.
3. **Maskuliinisuuden rakentuminen.** Sosiaalinen paine käyttäytyä sodasta opitun aggressiivisen mallin mukaisesti jatkuu usein myös rauhan ajalla.
4. **Taloudellisen vallan jakaantuminen.** Naisen mahdollisuudet päättää väkivaltainen suhde tai vastata väkivaltaan ovat hyvin pitkälti määrittäneet hänen taloudellisten resurssiensa pohjalta.

Vahvimpana toteamuksena konferenssissa nousi miesten sosialisoinnin muutoksen tärkeys. Niin kauan kuin yhteiskunta arvostaa aggressiivisuutta ja rohkaisee väkivaltaan miesten välillä, niin kauan kuin naiset nähdään omaisuutena ja ”toisena”, sukupuolittunut väkivalta pitää pintansa (mts. 41-43).

Kuten on jo käynyt ilmi tämän työn edellisissä kappaleissa, Nicaraguassa edellä listatut tekijät toteutuvat: valta ja omaisuus ovat epätasaisesti jakautuneet sukupuolten välillä, väkivalta on kulttuurisesti hyväksyttyä konfliktien ratkomisessa, ja maskuliinisuutta ilmennetään agresiivisuudella. Koska sukupuolten välisiä rakenteita ei rauhan ajalla

muutettu käytännössä, eivät lakiuudistuksetkaan onnistuneet poistamaan epätasa-arvoa. Kulttuuriset mallit pysyivät ennallaan ja asenteet muuttumattomina. Voidaankin kysyä, miksi naiset eivät jatkaneet tarpeeksi kovaa painostusta sodan jälkeen tai miksi rakenteet eivät muuttuneet painostuksesta huolimatta? Syitä on varmasti monia: feministisen liikkeen hajaannus politiikasta erkaantumisen tuloksena sekä sotaan ja kamppailuun kyllästyminen (ks. kpl 4.3), miesten haluttomuus jakaa poliittista valtaa naisille, ja machistisen miesmallin pysyvyys (ks. kpl 6.1), ja miesten työttömyyden ruokkima epävarmuus sekä vanhoillisten oikeistolaisten ja uskonnollisten ryhmittymien tarve palauttaa vanhat toimintamallit ennalleen (ks. kpl 7.3).

Suomen ulkoministeriön teettämän 1325-päätöslauselmaa koskevan tutkimuksen mukaan kehitysmaiden turvallisuuspolitiikat korostavat enenevässä määrin asevarustelua ja armeijan vahvistamista asukkaiden turvallisuuden sijaan. Nicaraguan kohdalla on selvää, että valta on entistä enemmän keskittynyt paitsi miehille, myös poliittisesti sandinistiselle puolueelle ja presidentti Daniel Ortegalle. Lisäksi tietty sotilaallisuus leimaa puoluetta edelleen, ja Ortega muistetaan ennen kaikkea sisällissodan *comandante*. Valtion varoja käytetään kalliisiin sotilashelikoptereihin ruokakriisin hillitsemisen sijaan, ja puoluehierarkia vastaa armeijan kurinalaisuutta (Lehtonen 8.11.2010). Nicaragualaiset naisjärjestöt reagoivatkin voimakkaasti marraskuun 2011 presidentinvaaleihin ja vaativat mm. uusia vaaleja sekä poliittisesta vallasta erotettua poliisilaitosta ja armeijaa (Católicas por el Derecho de Decidir 22.9.2011).

Naisten ja muiden heikossa asemassa olevien ryhmien kannalta olisi äärimmäisen tärkeää kiinnittää huomiota niin sanottuun ei-traditionaaliseen turvallisuuspolitiikkaan konfliktin ehkäisyn ja ratkaisun keinona. Naiset ovat olleet edelläkävijöitä tässä suhteessa monessa maassa, sillä he ovat ottaneet käyttöön äitiyden kaltaisia, perinteisiä rooleja päästäkseen osalliseksi politiikkaan ja rauhanprosesseihin. Erimielisyyttä tällaisten roolien hyödyllisyydestä on kuitenkin naisten keskuudessa. (Banerjee, Poutiainen et al. 2010, 34-36.) Kuten olen esittänyt tässä työssä (ks. kpl 4.3, 6.3 & 7.3), naisten perinteisten roolien korostaminen vaihtoehtona avoimelle vastarinnalle voi tuoda naisille valtaa, mutta myös rajoittaa heidän toimintaansa jyrkästi.

Banerjee, Poutiainen et al. (2010, 35) esittävät, ettei poliittinen rauhanstrategia voi olla kestävä, mikäli naisten turvallisuutta ei oteta huomioon. YK:n 1325-päätöslauselmassa naisten ottaminen mukaan rauhantyöhön nostetaan ensiarvoisen tärkeäksi. Lisäksi valtioiden vastuu seksuaali- ja väkivaltarikosten ratkaisemisesta todetaan selvästi.

Naisten asema konflikteissa liittyykin kiinteästi ihmisoikeuksiin sekä niiden universalismiin ja kritiikkiin. Kriitikot ovat korostaneet ihmisoikeuksien sosiaalista ja kulttuurista kontekstia, mutta anti-individualistiset ja nationalistiset väitteet näkevät helposti naiset valtioiden omaisuutena. Konservatiiviset ja uskonnolliset piirit väittävät kansainvälisten sopimusten olevan ristiriidassa kansalaistensa oikeuksien kanssa, joiden tulee seurata omaa kulttuuriaan ja perinnettään.

Yuval-Davis korostaakin, että naisten lisääntymisoikeuksien puolesta puhuvien kampanjoiden olisi otettava huomioon naisten asema paitsi yksilönä, myös osana tiettyä kollektiviteettia. Lisäksi kaikki kulttuurit ovat täynnä sisäisiä ristiriitoja sekä resursseja, joista ihmiset ammentavat eri tavoin. Tästä hyvä esimerkki ovat juuri naisten äitiysteeman ympärille järjestäytyvät liikkeet. (1997, 37-38.) Paul Farmer toteaa kuitenkin, että rakenteellinen väkivalta on antropologiassa usein sekoitettu kulttuurirelativismiin: väkivalta johtuu ”kulttuurista” ja se kuuluu historiallisesti maan tapoihin. Näin ollen kulttuurinen erilaisuus essentialisoi väkivallan ja sillä selitetään kärsimystä ja loukkauksia ihmisten arvoa kohtaan. Olennaista Farmerin mukaan on kurjuuden jakautuminen tietyn maan tai kansan sisällä: miksi juuri tietty etninen ryhmä, väestönosa tai sukupuoli kurjistuu toisten sijaan? (1997, 286-287.)

Kulttuuri, tavat, uskonnot, taloustilanne, poliittinen järjestelmä. Lukuisat tekijät vaikuttavat naisten asemaan konflikteissa sekä sen mahdolliseen muutokseen, huonompaan tai parempaan, konfliktin jälkeen. On kuitenkin kiistämätöntä, ettei naisten roolia konflikteissa ja rauhanrakentamisessa voida sivuuttaa ja toisaalta, ettei tasa-arvon pyrkimyksiä voida jättää huomiotta, mikäli pysyviä, demokratiaan tähtääviä yhteiskunnallisia muutoksia halutaan saada aikaan. Valitettavasti useissa tapauksissa, kuten Nicaraguan esimerkki osoittaa, perusteellinen rakenteellinen muutos jää saavuttamatta.

Johtuuko se siitä, että konfliktit ovat pohjimmiltaan miesten sotia joita käydään miehisen vallan välinein, väkivallalla? Toisaalta naisten näkeminen luonnostaan rauhanrakentajina ja miehisen väkivallan uhreina rajoittaa jo ennestään heikkoja mahdollisuuksia osallistua rauhanprosessiin. Naisia kohdellaan helposti yhtenäisenä ryhmään ja heidän intressinsä oletetaan olevan kaikkialla samat. (Lindqvist 12.9.2011). Tällainen näkemys essentialisoi myös miehisyyden eikä ota huomioon miesten erilaisia rooleja ja identiteettejä. Naisten aseman muuttamiseksi on ehdottoman tärkeää ottaa miehet osaksi prosessia ja muuttaa myös miesten asenteita ja näkemyksiä.

Vai onko yksinkertaisesti kyse vallanhimosta, jonka sokaisemana vallankumoustaistelijatkin keskittyvät oman asemansa pönkittämiseen yhteiskunnallisten uudistusten sijaan? Valta ja sen halu yhdistää nähdäkseni ihmisiä yli kulttuurirajojen. Olen tässä työssä käsitellyt valtaa yksityisen väkivallan ja julkisen vallan kautta. Vaikka se, kuinka valtaa hankitaan ja miten sitä ilmennetään vaihtelee ajan ja paikan mukaan, kotona tapahtuva väkivalta ei koskaan ole irrallaan politiikassa tapahtuvasta väkivallasta, kuten sodasta. Väkivalta puolestaan on pohjimmiltaan vallan instrumentti ja sen eri muodot ja piirit sekoittuvat toisiinsa yhtenäiseksi vallan kulttuuriksi.

Naisten saamat rauhan Nobelit olivat merkittävä tunnustus naisten tekemälle rauhantyölle sekä heidän asemalleen paitsi sotien uhreina, myös aktiivisina toimijoina. Kuitenkin on selvää, että rauhanprosesseihin osallistuvat naiset ovat usein koulutettuja kaupunkilaisia, joiden edellytykset puolustaa maaseudun naisia ovat rajalliset ja näkemykset ”naisten parhaasta” voivat vahdella suurestikin. Leena Lindqvistin (12.9.2011) mukaan naisten myös oletetaan olevan automaattisesti miehiä moraalisesti ylempänä. Kuten totesin yllä, valta ja väkivalta ovat kuitenkin ylesimaailmallisia ja koskevat kaikkia sukupuolia. Naiset osallistuvat sodissa myös tappamiseen ja rankaisevat kotona lapsiaan väkivallan keinoin. Lindqvistin mukaan voidaankin kysyä, voivatko ja haluavatko naiset ylipäätään puhua yhdellä äänellä?

Lisäksi on selvää, kuten tässä työssäkin on käynyt ilmi, että naisten toimiminen erilaisissa heidän etujaan ajavissa järjestöissä ei riitä, mikäli naiset eivät pääse vaikuttamaan myös sillä tasolla jolla päätöksiä tehdään (Lindqvist 12.9.2011). Etenkin Nicaraguan kaltaisissa maissa, joissa kansalaisyhteiskunta on heikko, ei pelkällä järjestäytymisellä ja kampanjonilla saavuteta todellisia rakenteellisia muutoksia. Helsingin Sanomat uutisoi lokakuussa 2011, kuinka naiset ovat siirtyneet Libyan kansannousun pääroolista kulusseihin. Siirtymäkauden neuvostossa oli lokakuussa 2011 vain yksi nainen, vaikka naisilla oli keskeinen rooli muun muassa aseiden salakuljettajina, tiedustelijoina ja kuin haavoittuneiden hoitajina diktaattori Muammar Gaddafin kukistaneessa sisällissodassa. Naiset myös osallistuivat sotastrategian suunnitteluun ja poliittiseen päätöksentekoon sodan aikana. Tunisiassa puolestaan naisten astuminen politiikkaan kevään 2011 jälkeen ontuu. Vaikka tuore vaalilaki edellyttää naisten ottamista mukaan parlamenttivaalien ehdokasasetteluun, lokakuun 2011 vaaleissa naisehdokkaita oli vähemmistö. Kansalaisyhteiskunta on maassa vasta aluillaan ja naisten siirtyminen politiikkaan ottaa aikansa. (Turtiainen 12.10.2011.)

Osa arvosteli heti tuoreeltaan sitä, että Nobelin rauhan palkinto oli ”naisten palkinto” ja jokainen palkittu olisi ansainnut rauhanpalkinnon myös omilla meriiteillään, ilman nais-etuliitettä. Sekä Liberian, Tunisian, Egyptin että Libyan vapautustaistelut olisivat kuitenkin saaneet aivan erilaisen lopputuloksen ilman naisten osallisuutta. Elisabeth Rehnin mukaan naisten oikeuksia rauhanneuvotteluissa usein poljetaan, jotta aikaan saataisiin edes jonkinlainen rauha. Hän kritisoi esimerkiksi Martti Ahtisaaren neuvottelemaa rauhansopimusta Indonesian Acehissa vuonna 2005, jonka tiimoilta Ahtisaarelle myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto. Acehin rauhansopimus kuitenkin salli naisia syrjivän sharia-lain. (Turtiainen 8.10.2011.)

Vaikuttaisi siltä, että naisten asiat erotetaan edelleen omaksi kategoriakseen. Sota ja politiikka ovat miesten temmelyskenttää. Naisten tehtävä on hoitaa kotia ja toimia korkeintaan symbolisella tasolla kansakunnan äiteinä ja yhdistäjinä. Sodissa toimivat naistaistelijat ja rauhanaktivistit pysyvät piilossa julkisesta keskustelusta. Tai vaikka naiset ja heidän asiansa näkyisivätkin hetkellisesti ja ne tunnustettaisiin sodan tiimellyksessä, paluu arkeen tarkoittaa valitettavan usein paluuta vanhaan. Tämä johtaa helposti siihen, että naisten asiat hoidetaan ”myöhemmin”, kunhan muut, kiirreellisemmät asiat on saatu hoidettua. Kuulostaa kovin tutulta.

Johtopäätökset

“As for us, upon re-entering [civil] society, we find that we are liberated but not free.”²⁸

(Eritrealainen vapautustaistelija. Hale 2001, 138.)

Vuonna 1998 Nicaraguaa ravisutti tapaus, jossa presidentti Daniel Ortega syytettiin tytärpuolensa Zoilamérica Ortegán seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Naisjärjestöt yhdistyivät tapauksen myötä yhteiseen väkivallanvastaiseen taistoon. Sen sijaan machokulttuuria ilmentävä, hierarkkinen FSLN tuki Ortegaa. Tuomari jätti lopulta Ortegán syyttämättä ja tapaus raukesi. Zoilamérica tapaus jäi kuitenkin ihmisten mieliin. Siinä kulminoitui vallankumouksessa luvattujen uudistusten rajallisuus: niitä ei oltu tarkoitettukaan ylettämään yksityiselämään. Tapaus toi myös perheessä tapahtuvan väkivallan ja hyväksikäytön näkyväksi ja pois kotoa, poliittiselle areenalle. (Kampwirth 2004, 74).

Tämän pro gradu -työn tavoitteena oli selvittää naisiin kohdistuvan väkivallan rakenteellisia syitä Nicaraguassa. Tutkimukseni keskittyi väkivaltatilastojen kärjessä olevan Matagalpan kunnan alueelle, jossa tein etnografista kenttätöitä keväällä 2010. Lähestyin aihetta kolmen peruskysymyksen kautta: miksi naisiin kohdistunut väkivalta on lisääntynyt Matagalpassa sisällissodan jälkeen, miten poliittinen konflikti julkisen vallan ilmentymänä vaikuttaa sukupuolirakenteisiin ja yksityiseen väkivaltaan kotona ja voidaanko ajatella, että aseellisen yhteenoton jälkeen konflikti jatkuu ja elää yhteiskunnassa erilaisten, sitä voimistavien rakenteiden kautta? Vastausten löytämiseksi lähdin tarkastelemaan Nicaraguan poliittista lähihistoriaa ja naisliikkeen kehitystä sekä sukupuoleen liittyviä symboleja, ideologioita ja institutionaalisia rakenteita.

Vaikka naisiin kohdistuvasta väkivallasta Nicaraguassa on tehty tutkimuksia ja selvityksiä, niistä puuttuu perusteellinen analyysi ilmiön taustalla vaikuttavista rakenteista. Nähdäkseni antropologinen lähtökohta voi tuoda lisää ymmärrystä ja uudenlaisen näkökulman väkivallan ilmenemisen syihin. Antropologisessa etnografisessa tutkimuksessa lähtökohtana on usein ihmisten yksityinen elämä, jota

---

²⁸ “Mitä meihin tulee, liittyessämme uudelleen osaksi [siviili] yhteiskuntaa huomaamme, että olemme vapautettuja, muttemme vapaita.”

tarkastellaan syvällisesti yhden esimerkin kautta. Juuri tästä syystä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, jota tapahtuu suurelta osin ihmisten kotona, voidaan mielestäni ymmärtää antropologian kautta.

Tutkielmani teoreettisena lähtökohtana olivat rakenteellisen ja symbolisen väkivallan teorialat. Johan Galtung (1993) otti ensimmäisenä käyttöön käsitteen ”rakenteellinen väkivalta” tarkoittaen sillä yhteiskunnassa vallitsevia, yksilöiden toimijuutta rajoittavia rakenteita. Galtung ei kuitenkaan ottanut teoriassaan sukupuolinäkökulmaa huomioon. Feministisessä tutkimusperinteessä puolestaan valta nähdään usein ylhäältä alas suuntautuvana ja naiset miesten ylivallan uhreina. Sukupuolittunutta valtaa ja väkivaltaa voidaanakin parhaiten ymmärtää huomioimalla naisten osallisuus valtasuhteiden neuvottelussa ja syrjivien rakenteiden tuottamisessa (Davis 1991, 219). Tästä syystä hedelmälliseksi lähtökohdaksi aineistoni tulkinnalle muodostaa Pierre Bourdieun teoria symbolisesta väkivallasta. Se tukee hyvin kenttäaineistostani nousevia havaintoja siitä, kuinka miehet ja naiset toimivat sukupuolirakenteiden puitteissa samalla vahvistaen niitä omalla toiminnallaan. Anthony Giddensin strukturaatioteorian kautta pyrin puolestaan käsittelemään tietoisuuden merkitystä rakenteellisen väkivallan muodostumisessa ja ylläpidossa, sillä Bourdieun teoria on varsin deterministinen.

Väkivallan rakenteellisten tekijöiden lisäksi halusin tarkastella valtion sisäisen konfliktin vaikutusta perheväkivaltaan. Lähestyin konfliktin ja naisten aseman kehityksen suhdetta nationalismien ideologian sekä nationalistisen sukupuolisymboliikan kautta. Naisten roolista Nicaraguan sandinistisessa vallankumouksessa ja sitä seuranneessa sodassa, sekä sen johdosta tapahtuneista muutoksista naisten asemassa, on kirjoitettu kohtalaisen paljon. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei ole kuitenkaan tarkasteltu laajemmin Nicaraguan konfliktiin liittyen. Tavoitteenani tässä tutkimuksessa oli ennen kaikkea tuoda esille konfliktin ja sukupuolirakenteiden kytkökset tarkastelemalla julkisen ja yksityisen vallan suhdetta. Näkemykseni mukaan kotona tapahtuva intiimi väkivalta on kiinteästi kytköksissä julkiseen valtaan, jonka äärimmäinen ilmaus aseellinen konflikti on.

Naisiin kohdistuva väkivalta saa voimansa sosiaalisista ja kulttuurisista rakenteista, joiden taustalla olevat ideologiat, arvot ja uskomukset muokkaavat väkivallan muotoja. Nämä kaikki puolestaan liittyvät Nicaraguassa nationalistisiin ajatuksiin ja pyrkimyksiin, jotka voimistuivat sisällissodan myötä. Sukupuoliroolit, arvot ja käytännöt joutuivat konfliktissa ja sen jälkipuinnissa uudelleen tarkasteluun. Nicaraguassa ennen

vallankumousta vallinnut patriarkaalinen perhemalli kyseenalaistettiin, kun naiset osallistuivat suurin joukoin uuden kansakunnan muodostamiseen. Sisällissodan myötä tapahtunut naisten elämäntilan laajeneminen, yksihuoltajaäitien määrän kasvu, 1990-luvun liberalistiset rakennesopeutusohjelmat sekä evankelisten liikkeiden ja konservatismiin nousu ovat kaikki vaikuttaneet siihen, miten miesten ja naisten suhteita ja rooleja neuvotellaan nicaragualaisessa yhteiskunnassa sekä yksilötasolla. Yuval-Davisin (1997) mukaan kansalliset prosessit ja konfliktit vaikuttavat sukupuolirooleihin, jotka vastaavasti muuttavat kansallisuuden ja kansalaisuuden määritelmiä. Nicaraguassa sodan osapuolet käyttivät äitiyden symboliikkaa ideologisena aseenaan. Myös naiset itse käyttivät äitiyttä ajaakseen sosiaalisia uudistuksia ja päästäkseen paremmin esille poliittisella areenalla.

Meintjes, Pillay et al. (2001, 4) sanovat, että "Sodan ja rauhan, tai diktatuurin ja demokratian, välisellä siirtymäajalla tasa-arvon ja oikeuksien retoriikalla naamioidaan patriarkaalisen vallan jälleenrakennusta". Lopulta myös Nicaraguassa kävi selväksi, että äitiys-teema sulki naiset symbolisesti koteihinsa. Perinteiset sukupuoliroolit eivät olekaan sodan jälkeen radikaalisti muuttuneet, sillä naisten identiteetti vallankumouksessa rajoittui äitiyteen. Äitiys perinteisine stereotypioineen valjastettiin myös sisällissodan jälkeiset vaalit voittaneen oikeiston käyttöön ja Nicaragua otti sodan jälkeen täyskäännöksen kohti konservatiivista perheideologiaa. (Bayard de Volo 2001.) Nicaragualaisessa kulttuurissa arvostetaan edelleen virallisesti mallia, jossa mies on perheen pää ja pitää laumansa kurissa. Näkemystä tukevat myös katolinen ja evankelinen kirkko sekä maan poliittinen johto. Nicaraguan arkitodellisuus on kuitenkin ihanteiden vastainen, sillä naisjohtoisia perheitä on paljon ja miehillä saattaa olla useita vaimoja ja perheitä. Erityisen mielenkiintoista nähdäkseni onkin se, kuinka ihmisten käytännön teot ja puheet ovat keskenään ristiriidassa arjen tasolla. Useissa yhteyksissä kävi ilmi, etteivät useimmat nicaragualaiset periaatteessa kannata väkivaltaa tai *machismoa*. Käytännössä vanhat stereotypiat puhtaasta naisesta ja miehisestä miehestä pitävät kuitenkin edelleen monin paikoin paikkansa. Naiset ja miehet kasvattavat pojistaan edelleen machoja ja tytöistään neitsyitä. (Ks. mm. Kampwirth 2004, López Vigil 2005, Bayard de Volo 2001).

Keskeinen aineistostani nouseva johtopäätös onkin, ettei naisten asema nicaragualaisessa yhteiskunnassa ole käytännössä juuri parantunut. Vallankumous toi kyllä muutoksia naisten elämään, mutta sandinistien tekemät muutokset olivat lähinnä nominaalisia eivätkä ne ulottuneet ihmisten yksityiselämään. Naisten elinpiiriin ei nähty ulottuvan kodin ulkopuolelle, vaan naisten sosiaalinen kamppailu käytiin perinteisen

perhemallin asettamissa rajoitteissa. Lancaster (1992) toteaaakin, että sukupuolirakenteiden muutos on mahdollista vain, jos sen sisältämät merkitykset muuttuvat. Niin kauan kun naiseuteen ja mieheyteen liittyvät arvot ja symbolit pysyvät samoina, rakenne ei voi uudistua, vaan hierarkia aina luo itsensä tavalla tai toisella uudelleen. Myös Bourdieu on todennut, kuinka todellinen muutos tasa-arvoon päin vaatii radikaalin muutoksen niissä sosiaalisissa olosuhteissa, jotka tuottavat alistamista ylläpitäviä dispositioita. Olisikin siis muutettava symbolisten hyödykkeiden markkinoiden rakennetta, jossa naiset nähdään lähinnä ylöspäin liikkuvina hyödykkeinä. (Bourdieu 2001, 341). Toisin sanoen, niin kauan kuin Nicaraguassa naiset nähdään kotona pysyvinä, muiden puolesta uhrautuvina äiteinä ja miehet militantteina *machoina*, rakenne ei voi uusiutua. Yuval-Davis korostaa, että vaikka sosiologian jaottelu biologisen ja kulttuurisen sukupuolen välillä (*sex* ja *gender*) todistaa, ettei sosiaalinen epätasa-arvo sukupuolten välillä pohjautu biologiaan, voi kulttuurista tulla biologian sijaan määräävä naisten ”kohtalo”. (Yuval-Davis 1997.)

Kristinuskon suuri painoarvo nicaragulaisessa kulttuurissa luo myös omat ristiriitansa sulupuolten välisiin suhteisiin. Vaikka uskonto korostaa lähimmäisenrakkautta ja väkivallattomuutta, siihen liittyy myös hyvin konservatiivinen malli miehen ja naisen suhteista sekä naisten seksuaalisuuden rajoittamisesta. Uskonnolla yksittäisenä kulttuurisena instituutiona onkin ollut suuri vaikutus naisten asemaan Nicaraguassa. Se liittyi kiinteästi myös sandinistiseen vallankumousideologiaan. Esitin tässä työssä, kuinka traditionaaliset evankeliset liikkeet ovat Nicaraguassa yleistyneet sisällissodan ajoista lähtien. Poliittisesta aktivismista irtisanoutuva evankelisuus on pyhimyksiin keskittynyttä katolisuutta konkreettisempaa. Lupaus pelastuksesta ja tiukat ohjesäännöt toivat turvaa kaaoksen keskellä ja on ehkä ymmärrettävää, että oman pelastuksen ajatukseen käpertyminen on helpompaa kuin yrittää muuttaa rakenteita. Tutkimuksessani kävi kuitenkin myös ilmi, kuinka kristinuskoa voi käyttää tasa-arvopyrkimysten voimavarana. Nicaragualaiset uskovaiset feministit korostavat ”alkuperäisen” Marian kansanomaisuutta ja biologisuutta valkoisen yliluonnollisen Marian sijaan. Heidän mukaansa yhteiskunnallinen muutos voi lähteä siitä, että jumalakuva muuttuu kohti alkuperäistä ja oikeaa. Vuolan mukaan feministiteologiassa olisikin tutkittava myös sitä, voidaanko traditiota muuttaa sisältäpäin sen sijaan, että rakenteet rikotaan ulkoapäin (Vuola 1991, 146).

Miten sandinistinen vallankumous ja sisällissota sekä nationalistinen ideologia ja sukupuolirakenteet sitten liittyvät naisiin kohdistuvan väkivaltaan Nicaraguassa? Tutkimukseni keskeinen johtopäätös on, että vallankumous ja sisällissota vaikuttivat

tähän usealla tasolla. Esitin tutkielmassani erilaisten tilastojen, tutkimusten ja oman aineistoni pohjalta, kuinka naisiin kohdistuva väkivalta on todellakin lisääntynyt Nicaraguassa. Seksuaali- ja väkivaltarikokset jäivät silti usein rankaisematta, joka on selvä merkki siitä, ettei sitä edelleenkään oteta vakavasti - ei poliittisella tasolla eikä ihmisten mielissä. Vallankumous ja sota sekä niiden kirvoittama naisten poliittinen liikehdintä toivat huomattavia parannuksia lainsäädäntöön ja sosiaalipalveluihin. Sen sijaan yksityinen puoli, eli koti ja parisuhde, jäivät käytännössä uudistusten ulkopuolelle. Myös sodan jälkeinen liberalistinen talouspolitiikka ajoi naiset entistä ahtaammalle, ja miesten kohonnut työttömyys lisäsi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Lisäksi sodan jättämät traumat ja sen myötä jälkipolvelle periytyvä väkivallan kierre ovat osasyllisiä tilanteeseen.

Kamppailussa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan onkin nähtävissä kolme päätekijää. Ensinnäkin olisi julkisesti tunnustettava, että sukupuolittunut väkivalta on todellinen ja vakava ongelma. Muutos ei ole helppo, sillä kuten sanottu, väkivallan hyväksyminen on syvällä nicaragualaisten asenteissa ja arvoissa. Toiseksi olisi murrettava naisten taloudellinen ja materiaallinen riippuvuus miehistä, jonka varjolla naisten seksuaalisuutta kontrolloidaan. Esitin tutkielmassani, kuinka köyhyys on suuri osatekijä väkivaltaan sekä siitä rankaisematta jättämiseen. Kolmantena, ja nähdäkseni haastavimpana kohtana olisi rikottava perinteinen käsitys maskuliinisuudesta. Naisten pitäisi löytää positiivinen ja väkivallaton vaihtoehto aggressiviselle *macho*-mallille, johon miehet olisivat valmiit sitoutumaan. Pillayn sanoin, aivan kuten rasismien kitkemiseen tarvitaan kaiken rotuisia ihmisiä, myös "sukupuolisota" voitetaan vain kaikkien osallistumisella. (Pillay 2001, 44.)

Olisi tärkeää myös huomata julkisten valtarakenteiden kytkökset yksityiseen vallankäyttöön ja väkivaltaan. Nicaraguan sisällissota voimisti jo valmiiksi vallalla ollutta väkivallan kulttuuria. Naisiin kohdistuva väkivalta tulkitaan usein yksityiseksi rikokseksi, joka johtuu sukupuolten välisten suhteiden, roolien ja vallan epätasapainosta. Tällöin erotetaan väkivalta sekä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kulttuuriset rakenteet vallitsevista valtasuhteista ja sosiaalisten suhteiden muuttamisesta tulee vaikeaa. (Sideris 2001, 60.) Sodan jälkeen seksuaalisen väkivallan yksityiseksi tulkitsemisen prosessi voimistuu entisestään ja tämä tekee puolestaan väkivaltaan puuttumisesta vaikeaa. Yhteiskunta tulkitsee naisiin kohdistuvan väkivallan politiikasta irralliseksi, jolloin viranomaiset eivät näe siihen puuttumista tärkeäksi. Tämä käy hyvin ilmi myös Nicaragua-aineistostani. Muutoksen pohjalla onkin asenteiden muutos. Siksi olisi löydettävä kontekstisidonnainen ja holistinen ratkaisu, joka käsittää nicaragualaisen

kulttuurin asenteet, sosiaaliset rakenteet, poliittisen tilanteen, lait ja niin edelleen.

Työn viimeisessä kappaleessa halusin liittää Nicaraguan tapauksen keskusteluun demokratiaprosesseista, aseellisista konflikteista ja naisten asemasta maailmanlaajuisesti. Johtopäätökseni oli, että vaikka naiset ovat keskeisessä asemassa niin sodissa kuin jälleenrakennuksessa niiden jälkeen, naisten asema ei useimmiten muutu sotien myötä. Tasa-arvopyrkimykset nähdään ”naisten asiana,” eivätkä ne pääse politiikan prioriteettilistan kärkeen. Toinen merkittävä ilmiö on naisiin kohdistuvan väkivallan lisääntyminen aseellisten konfliktien jälkeen maailmanlaajuisesti. On traagista, kuinka naisten kärsimys jatkuu ja jopa pahenee niin sanotulla rauhan ajalla. Vastaus alussa esittämäni kysymykseen, voidaanko ajatella, että konflikti jatkuu myös aseellisen konfliktin loputtua, on kyllä. Jatkossa tarvittaisiin lisää tutkimusta naisten aseman kehityksestä ja väkivallan ilmenemisestä konfliktin jälkeen. Vertaileva, eri kulttuureissa tehty tutkimus voisi tuoda lisää tietoa siitä, miten väkivallan eskaloituminen konfliktin päätyttyä voitaisiin estää ja naisten sodan aikana saama jalansija yhteiskunnassa institutionalisoida.

Naiset nähdään usein pääasiassa sotien uhreina, mutta konflikti voi myös avata naisille mahdollisuuksia sosiaaliseen transformatioon. Muutosta voi tapahtua paitsi yhteiskunnan rakenteissa, ennen kaikkea myös ihmisten mielissä. Sukupuolista ja niiden rooleista aletaan ajatella eri tavalla ja naisten saama itseluottamus voi tuoda heille kaivatun tunteen omasta toimijuudesta. Meintjes, Pillay et al. (2001, 8) sanovat, että kysymys on ennen kaikkea siitä, miten ruohonjuuriliikkeet saadaan institutionalisoitua muutosvoimaksi. Ja tapahtuuko institutionalisoituminen perinteisen vai transformatiivisen mallin mukaisesti? Naisten aktivismi sodan aikaan tulkitaan monissa tapauksissa sattumanvaraiseksi aktivismiksi tai näpertelyksi ja se marginalisoituu politiikan muuttuessa taas strukturoiduksi ja hierarkkiseksi konfliktin päätyttyä. Suurin ongelma on se, ettei naisten rooleja sisäistetä ajatusten tasolla. (Mts, 8-9.)

Konfliktilla oli Nicaraguassa sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia naisten elämään. Naisten ääni on nykyään kuuluvilla nicaragualaisessa yhteiskunnassa, mutta tämä tapahtuu pääasiassa kansalaisyhteiskunnan tasolla virallisen puoluepolitiikan sijaan (Bayard de Volo 2001, 229). Naiset eivät siis ole täysin tunkeutuneet ”miesten maailmaan” sillä tasolla, jolla todelliset päätökset tehdään. Nicaraguassa 20 % parlamentin edustajista on naisia, mikä asettaa maan maailmantilastoissa sijalle 54

(IPU 2011). Useiden tutkijoiden mukaan naiset usein epäonnistuivat tasa-arvon tavoitteissaan sisällissotaa kärsineissä maissa (mm. Kampwirth 2004, Craske 1999). Naisten aseman muutokset olisikin luotava jo konfliktin aikana, sillä myöhemmin niiden muuttaminen saattaa olla jo liian myöhäistä. Sodan aikana saavutettujakaan oikeuksia ei useimmiten pystytty integroimaan rauhan ajan yhteiskuntaan, vaan valtaapitävillä on tarve palauttaa vanhat hierarkiat entiselleen (Meintjes, Pillay et al. 2001, 6-13).

Varsinaisten näkyvien saavutusten lisäksi on kuitenkin huomioitava, kuinka naisten järjestäytyminen sisällissodan seurauksena on myös avannut ”mielen horisontteja”. Naiset tulivat ulos kodeistaan ja kohtasivat ulkomaailman tarjoamat mahdollisuudet. He ymmärsivät, että ryhmittymällä voi saada muutoksia aikaan. Vaikka sota ei välttämättä ole feministinen mahdollisuus, se voi silti voimaannuttaa naisia arjen tasolla. (Bayard de Volo 2001; 223, 233.) Vallankumouksen todellinen voima piilee siinä, kuinka se avasi ihmisten mielet näkemään tulevaisuuteen (Kampwirth 2004, 21). Tämä tuli selvästi ilmi omissa haastatteluissani, joissa naiset systemaattisesti korostivat järjestäytymisen merkitystä ja kuinka se on avannut heidän silmänsä näkemään totuttua pidemmälle. Esimerkiksi Guadalupe Arribassa MCN:n projektiin osallistuvien naisten koko olemus oli silminnähden muuttunut. Kun suomalaisen hankkeen alussa naiset välttelivät kontaktia ja pysyivät kokouksissa hiljaa seinän vieressä, nyt he ilmaisivat mielipiteensä, katsoivat silmiin ja tekivät aloitteita (Anttila, joulukuu 2010). ”Ennen *Movimiento*on liittymistä en tiennyt asioista mitään. Sitten ystäväni houkutteli minut mielenosoitukseen Matagalpaan. Näin, kuinka ne naiset olivat rohkeita. Halusin olla kuten he. Nyt minulla on omaa maata ja kuulun naisryhmään ja hankkeen johtoryhmään”, kertoi myös Melania Apatitessa.

Nicaraguassa vallankumous jatkuu myös ideologisella tasolla. Daniel Ortegán uudelleenvalinta presidentiksi ja sandinistien voitto parlamenttivaaleissa marraskuussa 2011 osoitti tämän selvästi. Epärehelliset vaalit näyttivät maailmalle, kuinka Ortegán toimet muistuttavat kaiken aikaa enemmän ennen vallankumousta vallinnutta Somozan diktatuurihallintoa. Selvää on myös, kuinka nicaragualaiset ovat edelleen jakautuneet kahteen leiriin. Katolisen naisjärjestön julistus vaalien jälkeen toi selvästi esiin sen, mitä tämä saattaa merkitä nicaragualaisten naisten tulevaisuudelle: ”Ja täten julistamme, että 10. tammikuuta vuonna 2012 työnsä aloittava hallitus edustaa petosta, suurempaa köyhtymistä, vainoa ja kuolemaa naisille ja heidän oikeuksilleen” (Católicas por el derecho de 27.12.2011). Sandinistit esiintyvät Nicaraguassa edelleen vallankumouksellisina, vaikka ovat monin paikoin kääntäneet selkänsä tasa-arvon aatteelle; demokratia ja naisten oikeudet eivät ole heidän politiikkansa keskiössä.

Vallankumousta jatketaan siis retoriikassa, muttei teoissa.

Apatitessa Melania on kuitenkin tyytyväinen juuri valmistuneeseen Matagalpaan johtavaan tiehen, joka puolittaa matka-ajan kaupunkiin. Tämä ei silti poista sitä tosiasiaa, ettei hänen kylässään ole edelleenkään terveysasemaa, että hänen kuusihenkinen perheensä elää yhdessä maalattiaisessa huoneessa, ja että maissin ja pavun maailmanmarkkinahintojen raju vaihtelu on tehnyt pienmaanviljelystä lähes kannattamattoman elinkeinon Nicaraguassa. Melanian 12-vuotias tytär ei myöskään luultavasti pääse peruskoulun jälkeen jatkamaan opintojaan. Toivottavasti tyttö löytää hyvän miehen, jolla on toimeentulo ja ymmärrystä myös naisten ja lasten tarpeita kohtaan.

Lähteet

Kirjallisuus

ANFAM (La asociación para el Apoyo a la Nueva Familia en Nicaragua) 2007. *¡No más vidas truncadas! Documentado delitos de violencia sexual contra niñas y adolescentes en cinco departamentos de Nicaragua*. Department of International Development (DFID).

Alasuutari, Pertti 1999. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino

Anreson, Benedict 1983. *Imagined Communities*. New York & London: Verso.

Arendt, Hannah 1969. On Violence. Teoksessa *Power: a Reader* (toim.) Mark Haugaard. Manchester: Manchester University Press.

Banerjee, Paula; Poutiainen, Pirkko; Dey, Ishita; Dunghana, Shiva; Kioko, Wanza; Mattila, Päivi & Muhindi, Martin 2010. *Implementation of UN Security Council Resolution 1325 "Women, Peace and Security" in the Context of Finnish Development Policy*. Ministry for Foreign Affairs of Finland.

Bayard de Volo, Lorraine 2001. *Mothers of Heroes and Martyrs: Gender Identity Politics in Nicaragua 1979-1999*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Beezley, William H. Caudillismo: An Interpretive Note. *Journal of Inter-American Studies*. Vol. 11, No. 3 (07/1969) (pp. 345-352).

Blandón, María Teresa 2009. Nuestros logros en los años 80. *Puntos de encuentro, Boletina No. 73, 03/2009*.

Boletina, La. No. 73 (03/2009) Puntos de encuentro. Managua, Nicaragua.

Boletina, La. No. 74 (08/2009) Puntos de encuentro. Managua, Nicaragua.

Boletina, La. No. 75 (10/2009) Puntos de encuentro. Managua, Nicaragua.

Boletina, La. Suplemento (10/2009) Puntos de encuentro. Managua, Nicaragua.

Boletina, La. No. 76 (01/2010) Puntos de encuentro. Managua, Nicaragua.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc 1992. Symbolic Violence. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bourdieu, Pierre 1977. Symbolic Power. *Identity and Structure: Issues in the Sociology of Education* (toim.) David Gleeson, pp. 112-117. Driffield: Nafferton.

Bourdieu, Pierre 1991. *Language and symbolic power*, (toim.) John B. Thompson. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre 2001. Gender and Symbolic Violence. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bourgois, Philippe 2001. US Inner-city Apartheid: The Contours of Structural and Interpersonal Violence. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bourgois, Philippe 2001. The Continuum of Violence in War and Peace: Post-Cold War Lessons from El Salvador. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Carcedo Cabañas, Ana 2003. María no es un caso. Teoksessa *Mujeres contra la violencia: una rebelión radical* (toim.) Ana Carcedo Cabañas & Giselle Molina Subirós. San José: Editorial Cefemina.

Chavez Metoyer, Cynthia 2000. *Women and State in Post-Sandinista Nicaragua*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Cicerchia, Ricardo 1997. The Charm of Family Patterns: Historical and Contemporary Change in Latin America. Teoksessa *Gender and Politics in Latin America. Debate in Theory and Practice* (toim.) Elizabeth Dore. New York: Monthly Review Press.

Craske, Nikki 1999. *Women and Politics in Latin America*. Cambridge: Polity Press.

Craske, Nikki & Chant, Sylvia (toim.) 2003. *Gender in Latin America*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Cubitt, Tessa & Greenslade, Helen 1997. Public and Private Spheres: The End of Dichotomy. Teoksessa *Gender and Politics in Latin America. Debate in Theory and Practice* (toim.) Elizabeth Dore. New York: Monthly Review Press.

Davis, Kathy 1991. Critical Sociology and Gender Relations. Teoksessa *Power: a Reader* (toim.) Mark Haugaard. Manchester: Manchester University Press.

De Beauvoir, Simone 2001 [1949]. *The Second Sex*. New York: Vintage Books.

Dore, Elizabeth (toim.) 1997. *Gender Politics in Latin America. Debate in Theory and Practice*. New York: Monthly Review Press.

Drogus, Carol Ann 1998. Private Power of Public power: Pentecostalism, Base Communities, and Gender. Teoksessa *Power, Politics, and Pentecostals in Latin America* (toim.) Edward I. Cleary & Hannah W. Stewart-Gambino. Oxford: Westview Press.

Ellsberg, M., Peña, R., Herrera, A., Liljestrand, J. & Winkvist, A. 2000 [1996]. *Confites en el infierno. Prevalencia y características de la violencia conyugal hacia las mujeres en Nicaragua*. Red nacional de Mujeres contra la Violencia Nicaragua, UNAN-León & University of Umeå.

Farmer, Paul 1997. On Suffering and Structural Violence: A View from Below. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Galtung, Johan 1996. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London: Sage Publications.

Giddens, Anthony 1984. The Constitution of Society. Teoksessa *Power: a Reader* (toim.) Mark Haugaard. Manchester: Manchester University Press.

Gómez, Geni & Largaespada Angie. 2004. *Derechos sexuales y reproductivos en Nicaragua. Analisis y propuestas.* Managua: Centro de Estudio de la Mujer – Honduras, Grupo Venancia, Las Dignas & Tierra Viva.

Gramsci, Antonio 1971 [1929-1935]. *Selection from the Prison Notebooks.* New York: International.

Gramsci, Antonio 1988. *An Antonio Gramsci Reader: Selected Writings, 1916-1933,* (toim.) David Forgas. New York: Schoken Books.

Gutmann, Matthew C. 2007 [1996]. *The Meanings of Macho. Being a Man in Mexico City.* Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Haugaard, Mark (toim.) 2002. *Power: a Reader* . Manchester: Manchester University Press.

Huovila, Anna & Pasanen, Marika (toim.) 2005. *Uskoton arjessa. Katsaus Nicaraguahan.* Suomi-Nicaragua-seuran julkaisuja. Helsinki: Suomi-Nicaragua-seura ry.

Hylland Eriksen, Thomas 2001 [1995]. *Small places, Large issues.* London: Pluto Press.

Maltez Heuzo, M. 2006. 'No Mas Vidas Truncadas: Documentando delitos de violencia sexual contra niñas y adolescentes en cinco departamentos de Nicaragua', estudio de IXCHEN Centro de Mujeres. Managua: MARCA

Jelin, Elizabeth 1997. Engendering human Rights. Teoksessa *Gender and Politics in Latin America. Debate in Theory and Practice* (toim.) Elizabeth Dore. New York: Monthly Review Press.

Kampwirth, Karen 2004. *Feminism and the legacy of revolution. Nicaragua, El Salvador, Chiapas.* Athens: Ohio University Press.

Kampwirth, Karen 2006. *Women and guerrilla movements. Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba.* Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Lancaster, Roger N. 1992. *Life is Hard. Machismo, Danger, and the Intimacy of Power*

in Nicaragua. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

López Vigil, María 2005. *Romper el silencio: abuso sexual, incesto: pistas para pensar, hablar y actuar*. Managua: La Revista Envío & Ayuda de la Iglesia Noruega.

Loreto Mariz, Cecília & Campos Machado, María Das Dores 1998. Pentecostalism and Women in Brazil. Teoksessa Edwardl. Cleary & Hannah W. Stewart-Gambino (toim.) *Power, Politics, and Pentecostals in Latin America*. Oxford: Wetview Press.

Magallón Portoles, Carmen 1993. Hombres y mujeres: el sistema sexo-género y sus implicaciones para la paz. Teoksessa *Seminario de Investigación para la Paz Centro Pignatelli* (Toim.) El Magreb y una nueva cultura de paz. Zaragoza: Diputación General de Aragón

Massey, Doreen & Jess, Pat 1995. Introduction. Teoksessa Doreen Massey ja Pat Jess (toim.) *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*. New York: Oxford University Press.)

Meintjes, Sheila, Pillay, Anu & Turshen, Meredith 2001. *The Aftermath. Women in post-conflict transformation*. London & New York: Zed Books Ltd.

Mejia Godoy, Carlos 1975. Misa Campseina. Teoksessa *Religion in Latin America. A documentary History* (toim.) M. Penyak Lee, Walter Petry, & J. Maryknoll. NewYork: Orbis Books.

Molyneux, Maxine 1999. Teoksessa *Women and Politics in Latin America* (toim.) Nikki Craske. Cambridge: Polity Press.

Moore, David 2000. Levelling the Playing Fields and Embedding Illusions: "Post-Conflict" Discourse and Neo-Liberal "Development" in War-torn Africa. *Review of African Political Economy*, Vol. 83 (pp.11-28).

National Literacy Crucade for Liberation of Nicaragua 1980. Dawn of the People: "Heroes and Martyrs". Teoksessa *Religion in Latin America. A documentary History* (toim.) M. Penyak Lee, Walter Petry, & J. Maryknoll. NewYork: Orbis Books.

Pillay, Anu 2001. Violence against Women in the Aftermath. Teoksessa *The Aftermath*.

Women in post-conflict transformation (toim.) Sheila Meintjes, Anu Pillay & Meredith Turshen. London & New York: Zed Books Ltd.

Plan 2008. *Because I am a Girl. The State of the World's Girls 2008. Special Focus: In the Shadow of War*. Italy: Amadeus.

Policía Nacional Dirección Comisaría de la Mujer y la Niñez (toim.) 2009. *Diagnóstico de la violencia intrafamiliar y sexual en Nicaragua*. Managua: Policía Nacional & PNUD.

Quesada, James 1998. Suffering Child: An Embodiment of War and its Aftermath in Post-Sandinista Nicaragua. Teoksessa *Violence in war and peace: an anthology* (toim.) Nancy Scheper-Hughes & Philippe Bourgois. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Randall, Margaret 1999. *Las Hijas de Sandino: Una Historia Abierta*. Managua: Anama Ediciones Centroamericanos.

Scheper-Hughes, Nancy & Bourgois, Philippe (toim.) 2004. *Violence in war and peace: an anthology*. Cornwall: Blackwell Publishing.

Sideris, Tina 2001. Problems of Identity, Solidarity and Reconciliation. Teoksessa *The Aftermath. Women in post-conflict transformation* (toim.) Sheila Meintjes, Anu Pillay & Meredith Turshen. London & New York: Zed Books Ltd.

Sideris, Tina 2001. Rape in War and Peace. Social Context, Gender, Power and Identity. Teoksessa *The Aftermath. Women in post-conflict transformation* (toim.) Sheila Meintjes, Anu Pillay & Meredith Turshen. London & New York: Zed Books Ltd.

Silva Caballero, Silvia del Rosario 1999. *Análisis del proceso en casos de violencia intrafamiliar*. León: UNAN.

Solà, Roser & Pau Tayner, Ma, M. 1998. *Ser madre en Nicaragua. Testimonios de una historia no escrita*. Barcelona: ICARIA Editorial.

Taussig, Michael 1984. Culture of Terror - Space of Death. Roger Casement's Putumayo Report and the Explanation of Torture. *Comparative Studies in Society and History* 26 (3): 467-497

Thompson, John B. (toim.) 1991. Introduction. Teoksessa *Language and symbolic power*. Bourdieu, Pierre. Cambridge: Polity Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Ulkoasiainministeriön kehitysviestintä 2010. *Vapaus valita. Seksuaali- ja lisääntymisterveys sekä -oikeudet Suomen kehityspolitiikassa*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Vuola, Elina 1991. *Köyhien jumala. Johdatus vapautuksen teologiaan*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Woolf, Virginia 1938. *Three Guineas*. Florida: Harcourt Inc.

Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender and Nation*. London: SAGE Publications Ltd.

Verkkolähteet

BBC News 18.11.2006. *Nicaragua brings in abortion ban*.
<http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/americas/6161396.stm> (Luettu 16.10.2011.)

Católicas por el Derecho de Decidir 22.9.2011. *Las feministas de Nicaragua, se pronuncian frente al fraude electoral*.
http://wzar.unizar.es/siem/mujeres_ciencias/AUTORAS/CMagallon.pdf
 (Luettu 27.12.2011.)

Conferecia Episcopal Española 2003. *LXXXI Asamblea Plenaria. Directorio de la Pastoral Familiar de la Iglesia En España*.
<http://www.conferenciaepiscopal.es/documentos/Conferencia/PastoralFamiliar1.htm>
 (Luettu 22.12.2011.)

Grug, Etienne G; Dahlberg, Linda L.; Mercy, James A.; Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.) 2002. *World Report on Violence and Health*. World Health Organization.
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full-fi.pdf

(Luettu 19.10.2011.)

Inter-Parliamentary Union IPU 2011. *Women in National Parliaments*.

<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (Luettu 18.10.2011.)

La Voz de Sandianismo 10.1.2012. *Aboga el Cardenal Miguel por continuidad de los programas sociales del gobierno Sandinista*.

<http://www.lavozdelsandinismo.com/nicaragua/2012-01-10/aboga-el-cardenal-miguel-por-continuidad-de-los-programas-sociales-del-gobierno-sandinista/>

(Luettu 12.1.2012.)

Lehtonen, Kimmo 4.11.2010. *Nicaragua vajoaa syvälle korruption suohon*.

Ulkoministeriön kehitysviestintä. Global.finland, kehityskysymykset ja globaalikasvatus.

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=204837&contentlan=1&culture=fi-FI> (Luettu 8.11.2010.)

Leskinen, Hannele & Soronen, Risto 2006. *Sosiaaliset distinktiot – Bourdieun makuteoria*. Tampereen teknillinen yliopisto.

www.cs.tut.fi/~ihtesem/s2006/teoriat/esitykset/Raportti_Leskinen_Soronen_141106.pdf (Luettu 13.9.2011.)

Merrill, Tim (toim.) 1993. *Nicaragua: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, <http://countrystudies.us/nicaragua/> (Luettu 26.9.2011.)

Oulu-Matagalpa-ystävyyssseura 2011. *Matagalpa – ”Pohjolan helmi”*. <http://www.oulu-matagalpa.fi/matagalpa-2.php> (Luettu 1.8.2011.)

Raatikainen, Riikka 9.6.2010. *Nicaraguan teiniäidit*. Ulkoministeriön kehitysviestintä. Global.finland, kehityskysymykset ja globaalikasvatus.

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=194168&nodeid=34352&contentlan=1&culture=fi-FI> (Luettu 8.11.2010.)

RESDAL 2000. *Nicaragua. Constitución Política*.

<http://www.resdal.org/Archivo/d0000027.htm> (Luettu 19.12.2011.)

Salmi, Venla; Lehti, Martti; Sirén, Reino; Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko 2009. *Perheväkivalta Suomessa. Verkkokatsauksia 12/2009*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

<http://www.optula.om.fi/1247667026356> (Luettu 1.9.2011).

Solzhenitsyn, Aleksandr. Sivustolla *Antiwar.com. Quotes.*

<http://antiwar.com/quotes.php> (Luettu 2.11.2011.)

Stoll, David 2002. *¿América Latina se vuelve protestante? Las políticas del crecimiento evangelica.* <http://www.nodulo.org/bib/stoll/alp.htm> (Luettu 12.12.2011.)

Suomen UN Women 2011. *Sukupuolittunut väkivalta.* <http://www.unwomen.fi/naisiin-kohdistuva-vakivalta> (Luettu 29.10.2011.)

Suomen UN Women 2011. *CEDAW-sopimus.* <http://www.unwomen.fi/cedaw-sopimus> (Luettu 29.11.2011.)

Suomen 1325-verkosto 2011. <http://www.1325.fi/> (Luettu 8.8.2011.)

The Norwegian Nobel 2011. *Nobel Peace Prize 2011: Announcement.*

http://nobelpeaceprize.org/en_GB/announce-2011/ (Luettu 8.10.2011.)

Tortilla con Sal blog 28.5.2011. *Comparecencia de la Compañera Rosario Murillo en Saludo a las Madres Nicaragüenses.* <http://tortillaconsal.com/tortilla/node/8552> (Luettu 28.11.2011.)

Tortilla con Sal blog 14.11.2011. *Y otra, y otra vez... Triunfará... Nicaragua... Triunfará...!* <http://www.tortillaconsal.com/tortilla/node/10237> (Luettu 28.11.2011.)

Ulkoasiainministeriö 2011. *Maat ja alueet. Nicaragua: Kehityksen mittarit.*

<http://global.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=33189> (Luettu 6.9.2011.)

Women during the Sandinista Revolution 1.8.2011. *Role of Women.*

<http://mujersandinista.wordpress.com/2011/08/01/sandinista-national-liberation-front-fsln/> (Luettu 9.1.2012.)

World Bank 2011. *Country Statistics. Nicaragua.*

<http://data.worldbank.org/country/nicaragua> (Luettu 17.10.2011.)

UN Division for the Advancement of Women 2003. *Convention on the Elimination of*

All Forms of Discrimination against Women.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> (Luettu 29.10.2011.)

Sanomalehtiartikkelit

AFP 10.11.2011. EE.UU.: Elecciones en Nicaragua “no fueron transparentes”. *La Prensa*. <http://www.laprensa.com.ni/2011/11/10/elecciones/80290#.Tr5PI9TNGoP> (Luettu 11.11.2011.)

Kauhanen, Anna-Liina 11.12.2011. ”Naisista on tullut sotaleluja”. *Helsingin Sanomat, Ulkomaat*.

Lindqvist, Leena 12.9.2011. Naisten asema rauhanprosesseissa on rajallinen. *Helsingin Sanomat, Vieraskynä*.

López Hernández, Eddy 21.2.2010. Feministas marchan por salvar la vida de Amalia. *La Prensa*. <http://www.laprensa.com.ni/2010/02/21/nacionales/16936> (Luettu 15.8.2011.)

Manner, Maria 29.9.2011. Ortega valmistelee valtaansa Nicaraguassa. *Helsingin Sanomat, Ulkomaat*.

Martinez, Luiz E. 27.9.2011. Exigen cédulas. *La Prensa*. <http://www.laprensa.com.ni/2011/09/27/portada/74890>. (Luettu 10.10.2011)

Reuters 7.11.2011. *Nicaragua's Ortega wins landslide re-election*. MSNBC.com. http://www.msnbc.msn.com/id/45136266/ns/world_news/t/nicaraguas-ortega-wins-landslide-re-election/#.Tr5NrtTNGoM (Luettu 11.11.2011)

Romero, E. 20.5.2010. Peligrosa escalada del femicidio en el istmo. *La Prensa*. <http://www.laprensa.com.ni/2010/05/20/nacionales/25157> (Luettu 5.10.2011).

Turtiainen, Suvi 12.10.2022. Valta luisuu Libyan naisilta. *Helsingin Sanomat, Ulkomaat*.

Turtiainen, Suvi 8.10.2011. Naiset saivat naisten Nobelin. *Helsingin Sanomat, Ulkomaat.*

Vuola, Elina 26.8.2011. Maria-symbolia tulkitaan ristiriitaisin tavoin. *Helsingin Sanomat, Vieraskynä.*

Ämmälä, Antti 24.8.2011. Yhden miehen Nicaragua luottaa Suomen ystävyyteen. *Helsingin Sanomat, Ulkomaat.*

Haastattelut

Obregón Quintero, Karla. Asiantuntijahaastattelu, Matagalpa 7.5.2010.

Romero, María Auxiliadora. Asiantuntija- ja yksilöhaastattelu, Matagalpa 9.7.2010.

'Ericka'. Yksilöhaastattelu, Matagalpa 14.5.2010.

'María'. Yksilöhaastattelu Guadalupe Abajo 23.6.2010.

'Melania' Yoseling' & 'Sandra'. Ryhmähaastattelu, Apatite 17.6.2010.

'Xiomara', 'Juana' & 'Elena'. Ryhmähaastattelu, Guadalupe Arriba 7.7.2011.

Keskustelut

Anttila, Titta. Oulu-Matagalpa-ystävyyssseuran hankekoorinaattori. Matagalpa, joulukuu 2010.

Bush, Karla. Kepan ohjelmatyöntekijä, Managua 10.12.2010.

Gutierrez, Isabel. Las Hormiguitasin toimintakeskuksen johtaja. Eri keskusteluja helmikesäkuu 2010.

'Juan', MCN:n autokuski. Eri keskusteluja helmi-kesäkuu 2010.

Matagalpalainen isäntäperhe, eri keskusteluja helmi-kesäkuu 2010

Muu materiaali

Red de Mujeres del Norte. Seminaari naisista ja uskonnosta. Matagalpa 14.5.2010.

Liitteet

Liite 1: Taulukko tutkimusta varten haastatelluista henkilöistä

Nimi ja ikä	Koulutus	Perhe	Uskonto
Melania, 28 Apatite	2 vuotta peruskoulua	Parisuhteessa. 3 lasta. Lisäksi hoitaa 2 veljensä lasta. Mies töissä Costa Ricassa.	Katolilainen
Yoseling, 25 Apatite	6 vuotta peruskoulua	Parisuhteessa. 2 lasta. Asuu vanhempiensa luona. Mies töissä Panamassa.	Katolilainen
Sandra, 38 Apatite	3 vuotta peruskoulua	Parisuhteessa. 6 lasta, joista 3 asuu kotona. Lisäksi hoitaa yhtä lastenlastaan.	Katolilainen
María, 48 Guadalupe Abajo	6 vuotta peruskoulua	Naimisissa. 6 lasta, joista 2 asuu kotona.	Evankelinen
Xiomara, 34 Guadalupe Arriba	3 vuotta peruskoulua	Naimisissa. 3 lasta, jotka asuvat kotona.	Evankelinen
Juana, 40 Guadalupe Arriba	2 vuotta peruskoulua	Naimisissa. Yksi aikuinen lapsi, joka on vaikeasti vammainen ja asuu kotona.	Evankelinen
Elena, 45 Guadalupe Arriba	2 vuotta peruskoulua	Naimisissa. Ei tietoa lasten määrästä.	Evankelinen
Ericka, 50 Sabadell (Matagalpa)	Ei koulutusta	Parisuhteessa. 5 lasta kahdesta liitosta, joista 2 asuu kotona. Ensimmäinen mies kuoli sodassa.	Katolilainen

Liite 2: Sandinistien propagandaa Matagalpan katukuvassa

Kuvassa 1 matagalpalaiset nuoret miehet oleskelevat kadulla. Taustalla näkyy tyypillinen sandinistien maalaama seinäkirjoitus ("Kansan presidentti! Vallankumouksen voima, isänmaa ja vapaus!") ja vieressä punamusta lappupylväs.

Kuva 1 (Maija Seppälä)

Kuvassa 2 on nuorisoa vaaleanpunaiseksi maalatun Matagalpan kaupungintalon portailla. Seinässä näkyy sandinistien graffiti ("Nuoriso vallankumouksen voima!") sekä liberaalikansanedustajaa mustamaalaava juliste ("Etsitään rikollista").

Kuva 2 (Maija Seppälä)

Liite 3: Daniel Ortega

Kuvassa 3 on Daniel Ortegaa vaalijulistus Matagalpassa. Siinä mainostetaan solidaarisuuden vuotta 2010 ("3 vuotta kansanvaltaa ja kohti uusia voittoja!").

Kuva 3 (Maija Seppälä)

Kuvassa 4 uudelleen virkaan valittu presidentti Daniel Ortega tapaa kardinaali Miguel Obando y Bravon, joka on toiminut mm. Managuan arkkipiispana. Hän oli vallankumouksen aikaan tärkeä sovittelija Somozan diktatuurin ja sandinistien välillä (La Voz del Sandianismo 10.1.2012).

Kuva 4 (La Voz del Sandianismo 10.1.2012)

Liite 4: Nicaraguan naisliike

Kuva 5 (Maija Seppälä)

Kuvassa 5 näkyy sandinistien naisliikkeen seinäkirjoitus Matagalpassa ("Naiset Danielin puolella").

Kuva 6 (Maija Seppälä)

Kuvassa 6 on tyypillinen naisjärjestöjen banderolli matagalpalaisen kadun yllä. Tässä aiheena oli kansainvälinen naistenpäivä 8.3.2010.

Kuva 7 (Jaakko Heinonen)

Kuvassa 7 osoitetaan mieltä Matagalpassa käydyn oikeudenkäynnin takia, jossa nuoren tytön raiskaajia ei tuomittu todisteiden "kadottua".

Liite 5: Sandinismi ja naissymboliikka

Kuvassa 8 on ehkä kuuluisin sisällissodan aikaan levinnyt kuva, joka esitti nuorta lasta hoivaavaa naista AK-47-kivääri olallaan.

Kuva 8 (Women during the Sandinista Revolution 1.8.2011)

Kuvasta 9 käy hyvin ilmi, kuinka suurin osa taisteluihin osallistuneista naisista oli nuoria. Monilla oli henkilökohtaisia syitä osallistua sotaan aatteen puolustamisen lisäksi, mm. seikkailunhalu ja perinteisen naisen roolin haastaminen (Kampwirth 1996).

Kuva 9 (Women during the Sandinista Revolution 1.8.2011)

Liite 6: Naisen elämää Matagalpassa ja sen ympäristössä

Kuva 10 (Maija Seppälä)

Kuvassa 10 viiden lapsen äiti Jamileth esittelee MCN:n hankkeen turvin istutettua kurpitsapeltoa kotinsa pihalla Ocalcassa. Hankkeessa pyrittiin monipuolistamaan maaseudun köyhien lapsiperheiden ravitsemusta.

Kuva 11 (Maija Seppälä)

Kuvassa 11 Sandra kuumentaa banaaninlehteä *nacatamales*-ruuan valmistamista varten Guadalupe Arribassa. Varsinkin maaseudulla, mutta myös köyhissä *barrioissa*, ruoka valmistetaan avotulella.

Kuva 12 (Maija Seppälä)

Kuvassa 12 nainen myy Matagalpan bussiasemalla juomia ja *jocote*-hedelmiä. Tavaroiden ja elintarvikkeiden myynti on köyhissä *barrioissa* asuvien naisten tyypillinen elinkeino.